

Voorbedachte rade

Een onderzoek naar voorbedachte raad bij levensdelicten in de
Nederlandse rechtspraak.

door

K.J.S. Gommers
(850594667)

Masterscriptie Nederlands recht

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie 'Voorbedachte rade', een onderzoek naar voorbedachte raad bij levensdelicten in de Nederlandse rechtspraak. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Nederlands Recht aan de Open Universiteit. Van december 2015 tot en met januari 2017 ben ik bezig geweest met het onderzoek en het schrijven mijn scriptie.

Tijdens de module Voorbereiding onderzoek heb ik mijn onderzoeksvraag voor deze scriptie bedacht. Het onderzoek in de literatuur en jurisprudentie dat ik heb uitgevoerd was omvangrijk. Na dit uitgebreide onderzoek heb ik de onderzoeksvraag kunnen beantwoorden. Tijdens dit onderzoek ben ik vanuit mijn opleiding bijgestaan door mijn scriptiebegeleider Dick van Ekelenburg. Hij heeft mij voornamelijk via de digitale weg geholpen bij het schrijven van mijn scriptie.

Ik wil mijn scriptiebegeleider Dick van Ekelenburg bij deze bedanken voor zijn zeer opbouwende commentaar, de fijne begeleiding en ondersteuning tijdens het uitvoeren van mijn onderzoek en het schrijven van mijn scriptie.

Tevens wil ik nog een aantal andere mensen bedanken. Allereerst wil ik mijn werkgever bedanken voor de tijd, de ruimte en de mogelijkheid mijn studie te kunnen volgen en af te kunnen ronden. Voorst wil ik mijn directe collega's bedanken die mij één dag in de week hebben moeten missen. Maar zeker wil ik niet vergeten te bedanken mijn gezin, Martijn en Thom, die mij veel in het studeerkamertje hebben zien zitten zwoegen. Verder mijn andere familieleden en vrienden voor hun belangstelling! Tot slot het beste paard van stal, mijn moeder! Mam, bedankt voor jouw eeuwige steun en toeverlaat, in goede en in slechte tijden, gedurende mijn gehele studie. Na 33 jaar op school te hebben gezeten is het nu voorlopig echt klaar!

Ik wens u veel leesplezier toe.

Kim Gommers

Tonden, 20 juni 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
1. Inleiding.....	6
1.1. Inleiding.....	6
1.2. Probleemstelling.....	7
1.3. Plan van aanpak.....	7
2. Ontwikkeling van voorbedachte raad in Nederland.....	9
2.1. Inleiding moord versus doodslag.....	9
2.2. Historische schets in de wetgeving.....	9
2.2.1. Germaans strafrecht.....	9
2.2.2. Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek.....	10
2.2.3. Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland.....	11
2.2.4. Code Pénal.....	12
2.2.5. Wetboek van Strafrecht.....	13
2.2.5.1. Memorie van Toelichting.....	15
2.2.5.2. Memorie van Antwoord.....	15
2.2.5.3. Inwerkingtreding.....	16
2.2.6. Samenvatting.....	16
2.3. Jurisprudentie vanaf de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht tot aan het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012.....	17
2.3.1. Elementen voor voorbedachte raad.....	17
2.3.1.1. Een tijdstip.....	18
2.3.1.2. Kalm en bedaard, tegenovergestelde van een plotselinge gemoedsopwelling.....	22
2.3.1.3. Overleg, nadenken.....	24
2.3.2. Ondergrens.....	26
2.3.3. Samenvatting.....	26
2.4. Met voorbedachte rade in de rechtsliteratuur.....	27
2.4.1. Bedoeling van de wetgever.....	27
2.4.1.1. Rechtsliteratuur van rond het jaar 1900.....	28
2.4.1.2. Rechtsliteratuur van rond het jaar 2000.....	28
2.4.2. Kritiek op jurisprudentie.....	29
2.4.3. Samenvatting.....	31
3. Het arrest van de HR 28 februari 2012.....	33
3.1. Inleiding.....	33
3.2. Casus.....	33
3.3. Rechtbank in eerste aanleg.....	33
3.4. Gerechtshof in tweede aanleg.....	34
3.5. Hoge Raad in cassatie.....	35
3.6. Samenvatting arrest Hoge Raad 28 februari 2012.....	37
3.7. Conclusie.....	39

4. Onderzoek naar de toepassing van de (motiverings)eisen op basis van het arrest ECLI:NL:HR:BR2343, NJ 2012/518 (HR 28-02-2012) door feitenrechters.....	40
4.1. Inleiding.....	40
4.2. Bevestiging en verduidelijking van het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012.....	42
4.2.1. HR 19 juni 2012.....	42
4.2.2. HR 15 oktober 2013.....	43
4.3. Feitenrechtspraak.....	44
4.3.1 Besluitvorming en uitvoering vinden plaats in plotselinge drift.....	44
4.3.2. Korte tijdsperiode tussen besluit en uitvoering.....	52
4.3.3. De gelegenheid voor beraad ontstaat eerst tijdens de uitvoering van het besluit.....	56
4.4. Conclusie.....	59
5. Conclusie.....	63
Literatuurlijst.....	68

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1. Inleiding

Moord of doodslag? In het eerste opzicht lijken moord en doodslag qua delicten erg op elkaar. Bij beiden zal er sprake zijn van een voltooid levensdelict op één of meer slachtoffers gepleegd door één of meerdere daders. Maar als men goed gaat kijken naar de delictsomschrijvingen in het Wetboek van Strafrecht komt men tot de conclusie dat er wel degelijk wezenlijke verschillen zijn tussen de delictsomschrijvingen van doodslag in artikel 287 Wetboek van Strafrecht (WvSr) en die van moord in artikel 289 Wetboek van Strafrecht.

Artikel 287 WvSr luidt:

Hij die opzettelijk een ander van het leven berooft, wordt, als schuldig aan doodslag, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie.

Artikel 289 WvSr luidt:

Hij die opzettelijk en met voorbedachten rade een ander van het leven berooft, wordt, als schuldig aan moord, gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.

Eén van de verschillen tussen deze wetsartikelen is de strafbedreiging. De strafbedreiging is bij doodslag een maximale gevangenisstraf van vijftien jaren of een geldboete van de vijfde categorie. De strafbedreiging bij moord is een levenslange gevangenisstraf of tijdelijke gevangenisstraf van dertig jaren of een geldboete van de vijfde categorie.

Het andere verschil is het onderscheidende criterium in de vorm van het bestanddeel 'met voorbedachten rade'¹, ook wel 'met voorbedachte raad' genoemd. De voorbedachte raad functioneert steeds als een strafverzwarende omstandigheid ten aanzien van een minder zwaar gronddelict.² Het gronddelict is in dit geval artikel 287 WvSr: doodslag. Als doodslag gepleegd wordt met voorbedachte raad spreek je dus van moord. Oftewel moord is doodslag met voorbedachten rade. Art. 289 Sr is een gekwalificeerde (zwaardere) specialis ten opzichte van art. 287 Sr, de generalis.³ Noyon noemt moord de technische term voor doodslag met voorbedachten rade gepleegd.⁴

Gelet op het vorenstaande is het van belang te weten of er sprake is van voorbedachte raad of niet. Het maakt nog al een verschil uit qua strafbedreiging of in casu door de rechter voorbedachte raad wel of niet wordt bewezen.

---

¹ In de literatuur en de rechtspraak worden meerdere schrijfvormen van dit bestanddeel gebruikt. Wettelijk gezien is het 'met voorbedachten rade'. In de literatuur en rechtspraak wordt veelal 'voorbedachte raad' of 'voorbedachte rade' gebruikt. In deze verschillende hoedanigheden wordt elke keer hetzelfde bestanddeel bedoeld. In mijn scriptie zullen deze schrijfvormen dan ook door elkaar worden gebruikt.

² De Hullu 2012, p. 249.

³ Meijer 2010, p.183.

⁴ Noyon 1905, p. 89.

Wat betekent nu met voorbedachte raad? Is er een definitie van ‘met voorbedachten rade’? De wetgever heeft in de Memorie van Toelichting (MvT) behorende bij het wetsvoorstel van het Wetboek van Strafrecht het niet nodig gevonden om het begrip ‘met voorbedachten rade’ nader in de wet te omschrijven.⁵ In de MvT staat dat:

‘De uitdrukking voorbedachte raad zelve, zonder eenige wettelijke omschrijving, wijst duidelijk aan wat vereischt wordt, namelijk een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken; het tegenovergestelde van een oogenblikkelijke gemoedsopwelling.⁶ Met anderen woorden, in de opvatting van de wetgever diende een dader daadwerkelijk over het feit en over zijn beslissing om te doden te hebben nagedacht.

Voorbedachte raad heeft in de afgelopen jaren in de rechtspraak en de rechtsliteratuur een ontwikkeling doorgemaakt.

Met name is er vanuit de rechtsliteratuur veel kritiek gekomen op de ontwikkeling van de voorbedachte raad in de rechtspraak. Uiteindelijk lijkt de rechtspraak deze ontwikkeling in de rechtspraak bij te willen sturen en komt de Hoge Raad op 28 februari 2012 met een arrest die een zogenaamde koerscorrectie met betrekking tot de voorbedachte raad zal zijn binnen de rechtspraak.

Maar wat is voorbedachte raad? In mijn scriptie zal ik trachten een antwoord te geven aan de hand van de wetshistorie en de jurisprudentie.

1.2. Probleemstelling

In deze scriptie wil ik de ontwikkeling van voorbedachte raad in de wetshistorie, de rechtsliteratuur en met name de rechtspraak onderzoeken. Ik wil de ontwikkeling van voorbedachte raad in de rechtspraak van na het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 onderzoeken en bekijken of deze thans aan de daarin gestelde voorwaarden voldoet.

Ik heb hiertoe de volgende onderzoeksvraag geformuleerd.

Voldoen de vonnissen en de arresten van de feitenrechters aan de motiveringseisen die de Hoge Raad sinds zijn arrest van 28 februari 2012 (ECLI:NL:HR:BR2343, NJ2012/518) aan de motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad worden gesteld?

1.3. Plan van aanpak

Om mijn probleemstelling te onderzoeken wil ik in hoofdstuk 2 eerst gaan kijken hoe de historische ontwikkeling van voorbedachte raad in de Nederlandse rechtsgeschiedenis is geweest. Dit gaat terug naar de Germaanse tijd en loopt tot aan de totstandkoming van het thans geldende Wetboek van Strafrecht. Hierin is met name relevant wat de bedoeling van de wetgever is geweest met het bestanddeel ‘met voorbedachten rade’. In dit zelfde hoofdstuk zal ik vervolgens

---

⁵ Smidt II 1881, p. 460.

⁶ Kamerstukken II, 1878/79, 110 nr. 3 (MvT).

onderzoeken hoe de invulling van het bestanddeel ‘met voorbedachten rade’ zich in de jurisprudentie heeft ontwikkeld. Ik zal hierin de meeste kenmerkende arresten bespreken. Dit zal ik doen tot aan het arrest van de HR 28 februari 2012. Tot slot zal ik in dit hoofdstuk bespreken wat er in de rechtsliteratuur omtrent de ontwikkeling van het bestanddeel ‘met voorbedachten raad’ in de wetgeving en in de jurisprudentie is geschreven.

In hoofdstuk 3 zal ik uitvoerig stil staan bij het arrest van de HR 28 februari 2012.

In hoofdstuk 4 zal ik de jurisprudentie van de Hoge Raad van na het arrest van de HR van 28 februari 2012 tot aan het einde van 2015 onderzoeken om zo een conclusie te kunnen trekken en een antwoord te kunnen geven op de door mij geformuleerde probleemstelling. Op basis van deze arresten heb ik de daaraan voorafgegane vonnissen en arresten van de feitenrechters bestudeerd. Sommige van deze vonnissen en arresten dateren van voor het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012, maar geven natuurlijk wel duidelijk de ontwikkeling binnen de jurisprudentie weer.

Ik ben tot de selectie van deze jurisprudentie gekomen door op www.rechtspraak.nl te zoeken naar jurisprudentie van rechtbanken, gerechtshoven en de Hoge Raad door in de voornoemde periode middels de zoekcriteria ‘moord + voorbedachte raad’ de gepubliceerde uitspraken en arresten op te vragen. In sommige gevallen waren uitspraken en arresten niet gepubliceerd en heb ik deze later bij de rechtbanken en gerechtshoven opgevraagd. In totaal kwam ik gelet op de voornoemde zoekcriteria tot een aantal van ongeveer 771 uitspraken en arresten. Uit deze uitspraken en arresten heb ik vervolgens alleen die uitspraken en arresten geselecteerd waarin ook daadwerkelijk moord ten laste was gelegd en waarin door OVJ of AG niet tot vrijspraak is gerekwireerd. Vervolgens heb ik uit deze selectie eerst de uitspraken van de rechtbanken bekeken en gekeken of er tegen deze uitspraak hoger beroep en cassatie was ingesteld.

Op basis hiervan heb ik voorts de uitspraken en de arresten bestudeerd of hierin de voorbedachte rade ter discussie stond. Wanneer hier sprake van was heb ik vervolgens in deze uitspraken en arresten gekeken naar welke contra-indicatie(s) door de Hoge Raad benoemd in zijn arrest van 28 februari 2012⁷ ter discussie stond(en). Voorts heb ik deze uitspraken en arresten bestudeerd en gekeken naar de motiveringen van de wel of niet bewezenverklaring van de voorbedachte raad en of deze gelet op de arresten van de Hoge Raad wel of niet toereikend waren gemotiveerd.

Vervolgens heb ik deze arresten onderverdeeld per contra-indicatie en hierin heb ik vervolgens weer een onderverdeling gemaakt tussen toereikende en niet toereikende bewijsmotiveringen.

Uit deze selectie heb ik tot slot de voor mij meest opvallende en relevante uitspraken en arresten gekozen om te bespreken. Ik heb in bepaalde gevallen juist gekozen voor de arresten waarin dezelfde strafzaak meerdere keren door het hof en de Hoge Raad arresten zijn geweest, waardoor je een duidelijke ontwikkeling kan zien in de diverse bewijsmotiveringen van de voorbedachte raad.

Tot slot zal ik in hoofdstuk 5 tot een conclusie komen.

---

⁷ HR 28 februari 2012, ECLI:NL:HR:BR2343, NJ2012/518.

Hoofdstuk 2   Ontwikkeling van voorbedachte raad in Nederland

2.1.   Inleiding Moord versus doodslag

In dit hoofdstuk zal ik een korte historische schets op hoofdlijnen geven van de ontwikkeling van de invulling van het begrip ‘voorbedachte raad’ in de Nederlandse wetgeving, jurisprudentie en de rechtsliteratuur. Het misdrijf moord wordt tegenwoordig gekarakteriseerd door de voorbedachte raad. Dit is evenwel niet altijd zo geweest. In paragraaf 2.2. zal ik een korte historische schets geven van de Nederlandse strafrechtwetgeving met betrekking tot moord en daarmee de voorbedachte raad. In paragraaf 2.3. zal ik voorts de ontwikkeling van voorbedachte raad in de Nederlandse jurisprudentie bespreken vanaf de totstandkoming van ‘het Wetboek van Strafrecht’ tot aan het arrest van de HR 28 februari 2012, NJ 2012,518.⁸ Het voornoemde arrest is een koerscorrectie op de voorgaande jurisprudentie omtrent voorbedachte raad en in die zin een belangrijk arrest. Gelet op het vorenstaande zal ik in hoofdstuk 3 het arrest uitgebreid bespreken. In paragraaf 2.4 zal ik de relevante Nederlandse rechtsliteratuur met betrekking tot de ontwikkeling van voorbedachte raad in de wetgeving en jurisprudentie bespreken.

2.2.   Historische schets in de wetgeving

2.2.1.   Germaans strafrecht

In de Middeleeuwen tot ver in de 18^e eeuw golden hier te lande, het latere Nederland, de Germaanse uitgangspunten ten aanzien van doodslag en moord. Deze uitgangspunten hadden betrekking op de heimelijkheid van het doden als ook op het doden met de bedoeling om te beroven of op de verraderlijke wijze van handelen. Het oudste strafrecht hier is het Germaans strafrecht.⁹ Het recht voor de Germaanse stammen was onder meer opgetekend in wetboeken, zoals de *Leges Barbarorum*, de *Lex Salica*, *Lex Frisionum*, *Lex Saxonum*.¹⁰ Het begrip moord komen wij dan ook voor het eerst tegen in het oude Germaanse recht. In het Germaanse recht werd er aan het doden, de doodslag, een denkbeeld verbonden van een in het geheim begane daad.¹¹ Dit betrof een gekwalificeerde vorm van doodslag, ook wel moord genoemd. Het geldende criterium voor moord was heimelijkheid.¹²

Er werd bij de Germanen onder moord reeds iets anders verstaan dan onder doodslag. Er bestond “Einfacher Totschlag” en “höhere Tödtungen”, waaronder ook moord werd gerekend. Dit misdrijf kenmerkte zich door het verraderlijke en heimelijke waarmee de daad gepaard ging. Zo was vooral het verbergen van een lijk een reden waarom de levensberoving als moord werd gekwalificeerd.¹³ Aan het woord moord diende de betekenis te worden gegeven van een heimelijk begane levensberoving.¹⁴ De levensberoving en de wijze waarop de levensberoving plaatsvond was dus bepalend voor het onderscheid tussen moord en doodslag. In de 15^e eeuw bleek uit het *Rechtsboek van den Briel* van Jan Mathijssen, dat het gepleegde feit zelfs onder de meest

---

⁸ HR 28 februari 2012, *LJN* BR2342 ECLI:NL:HR:2012:2342, NJ2012,518.

⁹ Pompe 1959, p. 19.

¹⁰ Pompe 1959, p. 20.

¹¹ Thöne 1873, p. 19.

¹² Heemskerk 1908, p. 48.

¹³ Quintus 1892, p. 8-9 en Wilda 1842, p. 687.

¹⁴ Thöne 1873, p. 21.

verzwarende omstandigheden doodslag bleef, als het feit maar openlijk was gepleegd, of de dader op heterdaad was betrapt, of openlijk bekende.¹⁵ Mocht het feit niet openlijk zijn gepleegd, of mocht de dader niet op heterdaad zijn betrapt of de dader niet openlijk bekende dan kon deze worden vervolgd of gestraft voor moord. Hieruit valt op te maken dat in beginsel uitsluitend een heimelijk gepleegde en niet dadelijk bekendgemaakte doodslag kon leiden tot een veroordeling wegens moord.¹⁶ Of dit zo was gegaan was natuurlijk objectief vast te stellen aan de hand van de feiten en omstandigheden.

Het onderscheid tussen een daad gepleegd in een plotselinge gemoedsbeweging en een daad gepleegd na innerlijk overleg, kwam, zij het in verschillende bewoordingen, voor in een aantal rechten uit de 13^e en 14^e eeuw.¹⁷ Zoals bijvoorbeeld onder andere in het Groningse recht (van Langewold) waarin vermeld stond *mit bedachten moede en mit (bi) beraden rade* en in het Friese recht (van Leeuwarden) waarin vermeld stond *bi redena reed ende bi leidera lega* en *bi upsetta senna*.¹⁸ Maar het onderscheid tussen moord en doodslag bestond dus nog niet in de verschillende gemoedstoestanden waarin de dader kan verkeren; men lette er niet op of de dader in een hevige gemoedsaandoening of wel met kalm overleg de daad begaan heeft; maar wel op de handeling zelve, op het openbare en in zoverre eerlijke, het heimelijke en dus oneerlijke der handeling.¹⁹ De voorbedachte rade was zeker nog niet het onderscheidende kenmerk van moord.²⁰

Rond 1700 begint hier te lande het begrip moord als heimelijke doodslag, dan wel de heimelijkheid als criterium tussen moord en doodslag, te verdwijnen. De psyche van de dader komt steeds meer op de voorgrond te staan.²¹ Moord komt in diverse landrechten niet meer voor. Moord komt voor het eerst weer voor in het Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek van oktober 1804, waarin moord, als afzonderlijk misdrijf is opgenomen.²²

2.2.2. Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek²³

Na de Bataafse Revolutie in 1795 ontstond de Bataafse Republiek. In 1804 wordt aan het Staatsbewind van de Bataafse Republiek het Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek gezonden.²⁴ In dit Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek wordt moord - geheel op de voet van art. 11 van de Franse Code Pénal uit 1791- in art. 3 van de afdeling over moord, gedefinieerd als:

‘eene met voorbedachten raade gepleegde berooving van iemands leven’

In art. 4 van dit Ontwerp wordt gesteld dat het vooroverleg om te doden een onderscheidende kenmerk van moord is. De voorbedachte raad werd dus centraal gesteld op een wijze zoals hier te

---

¹⁵ Quintus 1892, p. 39.

¹⁶ Demeersseman 1989, p. 4.

¹⁷ Demeersseman 1989, p.5.

¹⁸ Frederiks 1918, p. 3.

¹⁹ Thöne 1873, p. 22.

²⁰ Demeersseman 1989, p. 5.

²¹ Demeersseman 1989, p. 8.

²² Demeersseman 1989, p. 8.

²³ Ter info:1804 gestaakt in sept. 1807

²⁴ Pompe 1959, p. 8-9.

lande nog niet eerder was geschied.²⁵ Men maakte een overstap van de beoordeling van de heimelijkheid van de dodingshandeling naar de beoordeling van de voorbedachte raad bij de dader. Kortom een ontwikkeling van het objectieve naar het subjectieve door te kijken naar de dader en niet naar de daad.

Het begrip 'voorbedachte raad' verdwijnt vervolgens toch weer uit het Ontwerp. Na een negatief advies van het Hoog Nationaal Gerechtshof over het Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek, werd getracht het ontwerp te bekorten en te vereenvoudigen. Zo ook werden de bepalingen over moord ingrijpend gewijzigd en werd moord vervolgens gedefinieerd als:

'eene met geleider lage en verradelijk gepleegde berooving van iemands leven'

Het ontwerp heeft nooit kracht van wet gekregen.²⁶ Dit omdat het ontwerp te dogmatisch werd geacht en niet geschikt om als wet aangenomen te worden.²⁷

2.2.3. Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland

In 1806 vormde Napoleon de republiek om tot 'Koninkrijk Holland', waarvan hij zijn broer Lodewijk Napoleon tot koning benoemde.

In 1807 werd door Lodewijk Napoleon een nieuwe codificatiecommissie benoemd en door deze commissie werd een nieuw strafrechtelijk wetboek ontworpen.²⁸ Dit ontwerp werd door het Wetgevend Lichaam na enige wijzigingen aangenomen.²⁹ Het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland was een feit en trad in februari 1809 in werking. Het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland van 1809 is uiteindelijk het eerste ingevoerde resultaat van de codificatiepogingen op strafrechtelijk gebied.³⁰ Volgens Smidt is het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk een algemeen Nederlandsch wetboek van strafregt.³¹ Dit Crimineel Wetboek onderscheidt doodslag of manslag en moord.³²

In art. 95 is de definitie van moord nagenoeg ongewijzigd uit het gewijzigde Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek overgenomen:

'eene met geleider lage of verraderlijk gepleegde berooving van iemands leven'

In art. 121 is de definitie van doodslag:

'in het algemeen de berooving van iemands leven, gepleegd met opzet om te doden of te beledigen, of door merkelijke schuld of onvoorzigtigheid'

---

²⁵ Demeersseman 1989, p. 9.

²⁶ Demeersseman 1989, p. 9.

²⁷ Thöne 1873, p.82.

²⁸ Demeersseman 1989, p.10.

²⁹ Thöne 1873, p. 86. en Demeersseman 1989, p. 10.

³⁰ Van de Vrugt 1982, p. 49.

³¹ Smidt I 1881, p. 2.

³² Heemskerk 1908. p. 59.

Ook hier wordt niet gesproken over het bestanddeel ‘voorbedachte raad’. Het typerende van moord ligt hier dus in het met geleider³³ lage of verraderlijk plegen van de levensberoving.³⁴ Het valt op dat hier het motief en het lage, verachtelijke, karakter van de gedraging constituerend voor moord waren.³⁵

Ook het woord ‘voorbedachtelijk’ in art. 97 (moord kan ook worden gepleegd door opzettelijke nalatingen, als door iemand voorbedachtelijk het noodige levensonderhoud, spijs, drank, geneesmiddelen en dergelijke te onthouden) is geen bewijs dat in het Wetboek van 1809 onder moord de met voorbedachten rade gepleegde doodslag werd verstaan. Voorbedachtelijk is hier waarschijnlijk gebezigd in de betekenis van opzettelijk, welk laatsgenoemde woord mogelijke niet gebezigd is omdat in het begin van de bepaling reeds is gesproken over opzettelijke nalatingen.³⁶ Ook in dit wetboek komt het verraderlijke, vergelijkbaar met het heimelijke, naar voren als het onderscheidende criterium en dus nog niet de voorbedachte rade. Het verraderlijke is aan de hand van de feiten en omstandigheden objectief vast te stellen en te beoordelen of er sprake was van moord dan wel doodslag.

Het wetboek was een kort leven beschoren. Als gevolg van de inlijving bij Frankrijk heeft het wetboek slechts gegolden tot de inwerkingtreding van de Franse Code Pénal hier te lande in 1811.^{37 38} Op 01 maart 1811 werd deze Code Pénal van kracht.³⁹

2.2.4. Code Pénal

Het in 1810 vastgestelde wetboek Code Pénal was de opvolger van de ‘oude’ Code Pénal uit 1791.⁴⁰ Ook in dit wetboek komen moord en doodslag voor. In art. 295 van de Code Pénal (CP) wordt vergelijkbaar met ons huidige begrip doodslag de ‘meurte’ aldaar omschreven als:

*‘l’homicide commis volontairement’.*⁴¹

In art. 296 CP wordt, vergelijkbaar met ons huidige begrip moord, als ‘assassinat’ gekwalificeerd *‘tout meurtre commis avec préméditation ou guet-apens’.*⁴²

Van belang hierin is de préméditation. Dit begint te lijken op voorbedachte raad. In het wetboek wordt duidelijk omschreven wat onder préméditation diende te worden verstaan.

In art. 297 CP wordt deze préméditation⁴³ vervolgens omschreven:

---

³³ Betekenis in historisch woordenboek online: bepaaldelijk van eene tegen een ander gerichte vijandige handeling.

³⁴ Demeersseman 1989, p. 10.

³⁵ Hofstee 2014, p. 109.

³⁶ Quintus 1892, p. 43. Zie ook Demeersseman 1989 p. 10.

³⁷ Demeersseman 1989, p.10.

³⁸ <http://www.historischnieuwsblad.nl/fransetijd/index.html>

³⁹ Demeersseman 1989, p. 11.

⁴⁰ Demeersseman 1989, p. 11.

⁴¹ ruim vertaald: moord opzettelijk gepleegd, oftewel opzettelijke levensberoving.

⁴² Demeersseman 1989, p. 11.

⁴³ Vertaald: voorbedachte rade

‘consiste dans le dessein formé, avant l’action, d’attenter à la personne d’un individu déterminé, ou même de celui qui sera trouvé ou rencontré, quand même ce dessein serait dépendant de quelque circonstance ou de quelque condition’

Dit wordt door Van Deirse vertaald als:

‘wanneer er vóór de daad een opzet genomen is, om eenen bepaalden persoon, of zelfs degene, die men vinden of ontmoeten zal, aan te vallen; wanneer zelfs dit opzet van eenige omstandigheid of eenig voorval mogt afhangen’

Vervolgens trekt Van Deirse de conclusie dat het zeker is, dat volgens deze wetsbepalingen tot moedwilligen doodslag met voorbedachten rade geenzins gevorderd wordt de vooraf gemaakte toeleg om te doden. Maar dat het genoeg is, dat vóór de daad de toeleg bij de dader heeft bestaan om geweld tegen de persoon te plegen.⁴⁴ Feitelijk zegt het niets anders dan dat enige tijd vóór de handeling het plan moet opgevat zijn.⁴⁵

In de Code Pénal keert de ontwikkeling van de objectieve benadering van het delict naar de subjectieve benadering van het delict weer terug. Deze subjectieve benadering maakte destijds ook in het Ontwerp Lijfstraffelijk Wetboek zijn intreden, maar kwam uiteindelijk door het schrappen van de voorbedachte rade te vervallen dit na een negatief advies van het Hoog Nationaal Gerechtshof. De subjectieve benadering van het kijken naar hetgeen in het hoofd van de dader, de psyche van de dader, is omgegaan staat weer centraal. De dader moet dus een plan ‘préméditation’ hebben gehad een ander van het leven te beroven.

Toen in 1811 de ‘nieuwe’ Code Pénal hier te lande werd ingevoerd betekende dit dus, ten aanzien van het misdrijf moord, een breuk met het tot dan toe geldende recht. Immers voortaan gold als moord de opzettelijke levensberoving met premeditatie. In de Code Pénal is de verraderlijkheid, als onderscheidend criterium tussen moord en doodslag, niet meer uitdrukkelijk terug te vinden.⁴⁶

Na herstel van onafhankelijkheid werd in 1813 de Code Pénal voorlopig, zij het niet zonder wijzigingen, gehandhaafd. De voorlopige handhaving bleef duren tot de invoering van ons huidige Wetboek van Strafrecht in 1886.⁴⁷ Dit vanwege het feit dat in de periode van 1813-1870 diverse pogingen om tot een nieuw Wetboek van Strafrecht te komen mislukten.⁴⁸

2.2.5. Wetboek van Strafrecht: inwerking getreden op 1 september 1886

Op 28 september 1870 wordt er een Staatscommissie ingesteld⁴⁹. De Staatscommissie voor de *zamenstelling* van een Wetboek van Strafrecht, ook wel Staatscommissie De Wal genoemd.⁵⁰ Op basis van de Notulen van de Staatscommissie kan de ontwikkeling van het Wetboek van Strafrecht

---

⁴⁴ Van Deirse 1860, p.156-157.

⁴⁵ Heemskerk 1908, p. 66.

⁴⁶ Demeersseman 1989, p. 12.

⁴⁷ Pompe 1959, p. 22-23, zie ook Smidt I 1881, p. 2.

⁴⁸ Van de Vrugt 1982, p. 54.

⁴⁹ Bij Koninklijk Besluit van 28 september 1870, no 21.

⁵⁰ Demeersseman 1989, p. 18, zie ook Van de Vrugt 1982, p. 55.

worden gevolgd. Met name Titel XV, 'de misdrijven tegen 's mensen leven' is voor de voorbedachte raad relevant.

Bij de behandeling van de misdrijven tegen mensenlevens tijdens de vergadering, omtrent voornoemde titel, kwam de voorbedachte raad ter sprake.⁵¹ Nog voordat het begrip voorbedachte rade uitdrukkelijk aan de orde was gesteld hadden de overige leden van de Staatscommissie (hierna: commissie) in een reactie op een betoog van het lid der commissie, genaamd Modderman, omtrent het onderscheid tussen moord en doodslag al hun mening te kennen gegeven dat uit het begrip voorbedachte raad zelf zonder nadere omschrijving onmiskenbaar blijkt dat er een tijdstip van bedaard denken moet zijn geweest.⁵² Uit de Notulen van de Staatscommissie blijkt dat Modderman in zijn betoog opmerkte dat in onder andere de leer in het oud Hollandse recht moord en doodslag volgens een ander en in menig opzicht juister beginsel werden onderscheiden dan in de nieuwere wetgeving. Hiermee doelde Modderman op de toen geldende wetgeving van de Code Pénal. Volgens Modderman achtte men destijds schuldig aan moord, ieder die opzettelijk een mens doodde, behalve wanneer de daad in affect gepleegd was, terwijl de dader zich, tengevolge van een van buiten ontvangen indruk, in bijzondere gemoedsbeweging bevond. De daden die in affect zijn gepleegd beschouwde men als moedwillige doodslag. Volgens Modderman heeft deze leer onderscheidene voordelen. Een daarvan was dat de wet dan kan zwijgen van het begrip 'met voorbedachten rade', welke volgens Modderman in de Code Pénal geheel onjuist is weergegeven door de uitdrukking 'dessein formé avant l'action'. Modderman stelde vervolgens dat immers aan elke daad van een redelijk wezen een 'dessein', een plan, vooraf gaat, ook al is dit ook *somtjids* slechts door een zeer kleine tijdsruimte van de daad gescheiden. Modderman is van mening dat jurisprudentie trouwens hier wijzer is dan de wet, en sluit, in de geest van het aangeprezen stelsel, praemeditatie uit, wanneer er in drift of angst is gehandeld.⁵³ Deze begrippen kom ook weer terug in de bespreking van de jurisprudentie van na de totstandkoming van dit Wetboek van Strafrecht in paragraaf 2.3.

Uit de Notulen van de Staatscommissie blijkt dat de overige leden van mening waren dat aan de bedenkingen van Modderman kon worden tegemoet gekomen, ook bij het behoud van het huidige stelsel, wanneer slechts de onjuiste uitdrukking 'dessein formé avant l'action' vermeden werd daar uit het begrip 'met voorbedachten rade' zonder nadere omschrijving onmiskenbaar blijkt, dat er een tijdstip moet zijn geweest van bedaard nadenken.⁵⁴

Voorts kwam de definitie van moord en voorbedachte rade op voordracht van de voorzitter in behandeling. In de Notulen staat vervolgens vermeld dat er bij de leden geen verschil van mening bestond dat moord een opzettelijk en met voorbedachten rade begane doodslag is.

De voorzitter en Modderman waren van mening dat voorbedachte rade kon worden omschreven gelijk aan de omschrijving aan art. 3 van het nooit wet geworden ontwerp Wetboek van Strafrecht uit 1847 welke luidde:

'Voorbedachte raad, (...) bestaat in een vóór de uitvoering beraamd plan om eenen bestaande persoon, of in het algemeen iemand te dooden, ook dan wanneer dat plan nog van eenig voorval of omstandigheid afhankelijk is gesteld.'

---

⁵¹ Zie de Notulen van de Staatscommissie voor de zamenstelling van een Wetboek van Strafrecht '1870/1876'

⁵² Demeersseman 1989, p. 18, zie ook Van Dorst 1976 p. 304-315.

⁵³ Van Dorst e.a. 1976, p. 305.

⁵⁴ Van Dorst e.a. 1976, p. 306.

In plaats van de zinsnede ‘een vóór de uitvoering beraamd plan’ willen ze echter lezen ‘een in koelen bloede beraamd plan’.⁵⁵

Het lid der commissie Pols bestreed deze uitdrukking ‘in koelen bloed’ als te onbestemd en was van mening dat achter ‘beraamd’ diende te worden toegevoegd ‘of uitgevoerd’, ten einde ook diegene, die de doodslag in hartstocht beraamt, maar in koelen bloede uitvoert, te kunnen straffen voor moord. Samen met de leden der commissie De Pinto en François vond Pols, dat het begrip voorbedachte raad al duidelijk genoeg was daar het ondubbelzinnig te kennen gaf dat er een plan van doodslag beraamd moest zijn. Uiteindelijk besluit men, met een tegenstem van de voorzitter De Wal, om een omschrijving van voorbedachte raad in het ontwerp achterwege te laten.⁵⁶

Het wetsartikel 313 (later art. 289) in het wetsontwerp luidt:

‘Hij die opzettelijk en met voorbedachten rade een ander van het leven berooft, wordt, als schuldig aan moord, gestraft met levenslange gevangenisstraf of een tijdelijke van ten hoogste twintig jaar.’⁵⁷

2.2.5.1. Memorie van Toelichting

Hetgeen in de vorige paragraaf is besproken wordt, komt weer terug in de Memorie van Toelichting⁵⁸. In de Memorie van Toelichting staat dan ook dat de uitdrukking voor voorbedachte raad zelf, dus zonder enige nadere wettelijke omschrijving, duidelijk aanwijst wat vereist wordt, namelijk:

‘een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken d.w.z. het tegenovergestelde van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling.’

Ook schuldig aan moord was degene die het voornemen tot levensberoving in een gemoedsopwelling opvat, maar de daad in koelen bloede uitvoert.⁵⁹ De omschrijving van de ‘préméditation’ in art. 297 CP werd niet juist geacht daar aan elke opzettelijke daad een dergelijk ‘dessein’ vooraf gaat, al is dit slechts door een zeer kleine tijdsruimte van de daad gescheiden.⁶⁰ Hiermee werd dus gebroken met de premeditatie uit de Code Pénal.

2.2.5.2. Memorie van Antwoord

In de Memorie van Antwoord, het Verslag van de Tweede Kamer met regeringsantwoord, lichtte de regering haar standpunt met betrekking tot de uitdrukking ‘met voorbedachten rade’, als onderscheidend kenmerk tussen doodslag en moord aldus nader toe:

‘Het criterium ligt geenzins in de korte of langere tijdsruimte tusschen besluit en uitvoering, maar in de gemoedstoestand van de dader. Tegenover den ‘voorbedachten raad’ staat het handelen ‘in impetu’,

---

⁵⁵ Demeersseman 1989, p. 18-19 en Van Dorst e.a. 1976, p. 308.

⁵⁶ Demeersseman 1989, p. 19.

⁵⁷ Smidt II 1881, p. 436.

⁵⁸ *Kamerstukken II 1878/79*, 110, nr. 3 (MvT).

⁵⁹ Smidt II 1881, p. 437.

⁶⁰ Demeersseman 1989, p. 20.

waarbij èn het besluit genomen wordt èn uitvoering geschiedt gedurende ééne onafgebroken gemoedsbeweging die het kalm nadenken uitsluit. De tijdsruimte kan eene gewichtige aanwijzing zijn voor het al dan niet bestaan van den voorbedachte raad, maar bewijst dien niet per se. Wie, geheel kalm, het besluit neemt om een ander te doden en het, na eenig overleg, bijna oogenblikkelijk daarna uitvoert is moordenaar. Wie in drift ontstoken tot het feit besluit en het, zonder nog tot kalmte te zijn teruggekeerd, uitvoert, is doodslager, ook dan als de tijdsruimte tusschen besluit en uitvoering grooter was dan in het eerste geval.⁶¹

Modderman gaf bij beraadslagingen van de Tweede Kamer op 29 oktober 1880 duidelijk te kennen dat in het stelsel van het nieuwe Wetboek van Strafrecht gebroken werd met, zoals hij het uitdrukte, de 'ruime en te gelijk verkeerde opvatting van het begrip premeditatie' van de Code Pénal. Een vooraf beraamd opzet om geweld te plegen zou voortaan niet voldoende zijn voor moord. "Dit Wetboek laat den regter vrij; men heeft met opzet geen definitie gegeven van premeditatie".⁶²

2.2.5.3. Inwerkingtreding

Al met al heeft het vijf jaar geduurd voordat de in 1870 ingestelde Staatscommissie in 1875 haar ontwerp gereed had. Onder de minister van justitie Mr. H.J. Smidt werd het Ontwerp met Memorie van Toelichting, na wijzigingen, bij de Tweede Kamer ingediend.⁶³ Nadat minister Smidt met zijn gehele kabinet is afgetreden, komt zijn opvolger A.E.J. Modderman, na uitvoerig overleg met de commissie van rapporteurs in 1880 met een gewijzigd regeringsontwerp. Het is dit ontwerp dat de minister uiteindelijk door de volksvertegenwoordiging weet te loodsen. Op 3 maart 1881 bereikt het wetboek het Staatsblad.⁶⁴ De definitieve inwerkingtreding zal nog op zich laten wachten tot 01 september 1886.⁶⁵

Het definitieve wetsartikel voor moord art. 289 Sr luidde vervolgens:

'Hij die opzettelijke en met voorbedachten rade een ander van het leven berooft, wordt, als schuldig aan moord, gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.'

Ondanks de breuk met de Code Pénal met betrekking tot de premeditatie volgt de wetgever hierin wel de subjectieve benadering en zal er gekeken worden naar hetgeen zich in het hoofd van de dader heeft afgespeeld en wat de gemoedstoestand van de dader ten tijden van het plegen van het delict is geweest. Het objectieve in deze, het tijdstip, dan wel de tijdsruimte zoals de regering aangeeft, is van belang om dit te kunnen bepalen.

2.2.6. Samenvatting

De invulling van het begrip 'voorbedachte raad' heeft dus een hele ontwikkeling in de lange periode van de geschiedenis doorgemaakt. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in een Wetboek van

---

⁶¹ Smidt II 1891, p. 431.

⁶² Smidt II 1891 p. 113.

⁶³ Pompe 1959, p. 24.

⁶⁴ Wet van 3 maart 1881, *Stb.* 1881,35.

⁶⁵ Van de Vrugt 1982, p. 55 en Wet van 15 januari 1886, *Stb.* 1886,6.

Strafrecht wat thans nog geldend is en het artikel voor moord art. 289 Sr met uitzondering van de strafbedreiging⁶⁶ al die tijd ongewijzigd is gebleven. In deze geschiedenis van voorbedachte raad is een ontwikkeling te zien van een objectieve benadering van uiterlijke waarneembare kenmerken, zoals de heimelijkheid tot een subjectieve benadering met betrekking tot hetgeen zich in het hoofd van de dader heeft afgespeeld en de gemoedstoestand van de dader ten tijde van beramen en plegen.

Samenvattend kan dus op basis van de Memorie van Toelichting worden geconcludeerd dat er sprake is van voorbedachte raad wanneer er een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken d.w.z. het tegenovergestelde van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling is. Al met al voer voor jurisprudentie. In de volgende paragraaf zal ik dan ook de meest relevante jurisprudentie omtrent 'voorbedachte raad' bespreken.

2.3. Jurisprudentie vanaf de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht tot aan het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012

Ik zal in deze paragraaf de jurisprudentie bespreken die de ontwikkeling van de voorbedachte raad tot aan het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012, *LJN BR2342, NJ 2012,518* kenschetsen. Het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 zal ik uitvoerig bespreken in hoofdstuk 3.

2.3.1. Elementen voor voorbedachte raad

Na de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht wordt de rechtspraak over voorbedachte raad in belangrijke mate bepaald door de omschrijving die de wetgever aan het bestanddeel voorbedachte raad heeft gegeven te weten 'na kalm beraad en rustig overleg'. Er dient sprake te zijn van:

'een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken dat wil zeggen het tegenovergestelde van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling.'⁶⁷

Op basis van de vorenstaande omschrijving kun je de volgende elementen afleiden:

- Een tijdstip
- Kalm en bedaard, tegenovergesteld aan ogenblikkelijke gemoedsopwelling
- Overleg, nadenken

Al deze elementen zijn in casu vereist wil er sprake zijn van voorbedachte raad.

In de volgende paragrafen zal ik aan de hand van de jurisprudentie de elementen aan de orde laten komen en bezien hoe deze zich in de loop der tijd hebben ontwikkeld. Ik zal per element de relevante jurisprudentie bespreken. De elementen dienen echter wel in onderlinge samenhang te worden bezien.

---

⁶⁶ Zie de Wet herijking strafmaxima van 22 december 2005, *Stb.* 2006,11.

⁶⁷ *Kamerstukken II 1878/79*, 110, nr. 3.

2.3.1.1. Een tijdstip

In de Memorie van Toelichting⁶⁸ werd gesproken over een ‘tijdstip’. Ten aanzien van het eerste element ‘tijdstip’ werd in de Memorie van Antwoord gesteld dat er sprake diende te zijn van een tijdsruimte tussen het nemen van het besluit door de dader en de uitvoering van de daad binnen welke tijdsruimte het nadenken plaatsvindt. Zo bevestigde Noyon ook dat dit een tijdperk⁶⁹ zal moeten zijn.⁷⁰ Tijd kan objectief worden vastgesteld. De rechter kan aan de hand van de feiten en omstandigheden de tijdsruimte bepalen dan wel afleiden. Maar hoe lang is deze tijdsruimte, ook wel tijdspanne genoemd, tussen besluit en uitvoering? Op welk moment moet deze hebben plaats gehad?

In het arrest van de Hoge Raad van 22 maart 1909⁷¹ verwees de Hoge Raad naar de Memorie van Toelichting en gaf hierbij aan dat hoewel het Wetboek van Strafrecht niet, zoals de Code Pénal, de uitdrukkelijke bewoordingen en het bestaan van een zeker tijdsverloop tussen het besluit en de uitvoering daarvan vordert, toch moet worden aangenomen dat het begrip voorbedachte raad een tijdsruimte van kalm overleg, van bedaard nadenken, vereist. De Hoge Raad overwoog als volgt:

‘dat hoewel in de (kortere of langere) tijdsruimte tusschen besluit en uitvoering niet het criterium ligt in dien zin dat zij het bestaan van moord bewijst, zij toch aanwezig moet zijn voor het aannemen van het bestaan van den voorbedachten raad, voor de bevestigende beantwoording van de vraag of de dader de daad heeft gepleegd, na zich in eene gemoedsbeweging welke nadenken toelaat, rekenschap te hebben gegeven van de beteekenis en de gevolgen daarvan’

De Hoge Raad redeneert dat tijdsruimte niet het criterium is om voorbedachte raad te bewijzen, maar wel aanwezig dient te zijn om het bestaan van voorbedachte raad aan te kunnen nemen. In casu betrof de tijdsruimte tussen plan en uitvoering niet korter dan een dag. Dit kon worden herleid op basis van de feiten en omstandigheden waaromtrent verdachte ter zitting had verklaard.

In dit arrest werd aangesloten bij hetgeen in het regeringsantwoord was verwoord, dat er een tijdsruimte moest zijn tussen het nemen van een besluit door de dader en de uitvoering van de daad binnen welke tijdsruimte het nadenken plaatsvindt.⁷² Oftewel het nadenken en overleg dient plaats te vinden in een tijdsruimte tussen het besluit en de uitvoering van dit besluit, maar dit bewijst niet het bestaan van moord. Op zich logisch dat door de Hoge Raad gekozen is om te spreken over een tijdsruimte en niet over een tijdstip zoals door de wetgever in zijn Memorie van Toelichting werd gesteld. Dit aangezien nadenken niet gebeurt op een tijdstip, maar dat hiervoor toch een langere tijd nodig is.

Uit de latere jurisprudentie blijkt dat het tijdsverloop tussen het moment waarop het besluit wordt genomen om iemand om het leven te brengen en de daadwerkelijke uitvoering daarvan betrekkelijk kort kan zijn.

---

⁶⁸ Zie paragraaf 2.2.5

⁶⁹ Mijns inziens in de betekenis van een begrensde en als eenheid beschouwde tijd

⁷⁰ Noyon 1905, p. 89.

⁷¹ HR 22 maart 1909, W. 8851.

⁷² Demeersseman 1989, p. 40-41.

Naast het feit dat in het arrest van de Hoge Raad van 28 juni 1920⁷³ de tijdsruimte tussen het besluit en de uitvoering van de daad naar voren komt, bleek ook dat het tijdsverloop van een paar uur tussen het beraamde plan en de daadwerkelijke uitvoering voldoende was om voorbedachte rade te kunnen aannemen. Maar dit kan klaarblijkelijk nog korter zijn. In het arrest van de Hoge Raad van 06 mei 1975⁷⁴ betrof het tijdsverloop gelet op de verklaringen van verdachte in casu zelfs niet langer dan vijf minuten. De Hoge Raad overwoog:

‘dat op grond daarvan door het Hof kon worden aangenomen dat de aanslag op het leven van dit kind niet het gevolg is geweest van een ogenblikkelijke gemoedbeweging van req., maar van een enige – zij het betrekkelijk korte- tijd tevoren door hem daartoe genomen besluit en dat req. in het tijdsverloop tussen het nemen van dat besluit en de uitvoering daarvan heeft nagedacht over en zich rekenschap heeft gegeven van de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad, hetwelk het Hof reden heeft kunnen geven om, zonder miskennis van de juiste betekenis van de in art. 289 Sr. voorkomende term ‘met voorbedachten rade’, tot de gevolgtrekking te komen dat req. ‘na kalm beraad en rustig overleg’ heeft gehandeld gelijk is bewezenverklaard.’

Uit de latere arresten van de Hoge Raad van 07 december 1999⁷⁵ en 11 juni 2002⁷⁶ blijkt zelfs dat het tijdsverloop van enkele seconden tussen het beraamde plan en de daadwerkelijk uitvoering geen probleem vormt voor het aannemen van voorbedachte raad.

Gelet op de vorenstaande jurisprudentie behoeft het tijdsverloop niet lang te zijn om daarmee het element van voorbedachte rade, een tijdstip, te kunnen aantonen. Er dient in het tijdsverloop een gelegenheid voor verdachte te zijn geweest om te kunnen nadenken. De rechter kan op basis van de feiten en omstandigheden de tijdsruimte afleiden en is hiermee zoals eerder vermeld objectief te bepalen.

Een volgende vraag die vervolgens aan de orde dient te komen is wanneer de gelegenheid tot nadenken zich voor dient te doen wil er sprake zijn van voorbedachte raad. Zoals eerder besproken dient dit volgens de Memorie van Antwoord te zijn voor de uitvoering, van de daad, zijnde de levensberoving. In het arrest van het Gerechtshof Amsterdam van 25 juli 1888⁷⁷ is het hof van mening dat door de dader een plan is gevormd iemand van het leven te beroven. Hij heeft hiertoe munitie aangeschaft. Tevens wist hij de route die het slachtoffer gewoon was te lopen wanneer zij klaar was met haar werk en naar huis ging. Hij is achter haar aangelopen en na enige woordenwisseling heeft hij een schot op haar gelost, waardoor zij is verwond en overleden. Er is volgens het hof geen sprake geweest van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, maar is het een gevolg van kalm overleg en bedaard nadenken geweest. In dit arrest lijkt een mening door te schemeren, dat voorbedachte raad slechts aanwezig behoeft te zijn bij het nemen van het besluit: “de aanslag een gevolg van voorafgegaan kalm overleg en bedaard nadenken”.⁷⁸ De Rechtbank Amsterdam vult in haar uitspraak van 24 februari 1904⁷⁹ dit nog aan. In haar uitspraak lijkt de mening door te schemeren dat ook tijdens de uitvoering voorbedachte raad moet heersen: “het

---

⁷³ HR 28 juni 1920, W. 10615 en NJ 1920, 811.

⁷⁴ HR 06 mei 1975, NJ 1975, NJ 1975, 416.

⁷⁵ HR 07 december 1999, NJ 2000, 263.

⁷⁶ HR 11 juni 2002, NJ 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1743.

⁷⁷ Hof Amsterdam 25 juli 1888, W. 5615.

⁷⁸ Heemskerk 1908, p. 133-134.

⁷⁹ Rb Amsterdam 24 februari 1904, P.v.J. 327.

misdrijf met voorbedachten rade uitgevoerd, na daartoe vooraf het plan te hebben overlegd en beraamd'.⁸⁰ Er dient dus zowel sprake te zijn van voorbedachte raad voorafgaand aan het nemen van het besluit als ten tijde van de uitvoering van de daad.

De Hoge Raad volgde de Memorie van Antwoord in het arrest van 22 maart 1909⁸¹ en overwoog:

' dat hoewel in de (kortere of langere) tijdsruimte tusschen besluit en uitvoering niet het criterium ligt in dien zin dat het bestaan van moord bewijst, zij toch aanwezig dient te zijn voor het aannemen van voorbedachten raad, voor de bevestigende beantwoording van de vraag of de dader de daad heeft gepleegd, na zich in eene gemoedsstemming welke denken toelaat, rekenschap te hebben gegeven van de betekenis en de gevolgen daarvan'.

Het gaat dan om het geval dat verdachte het voornemen opvat om een ander te doden, zich daarover beraadt en vervolgens overgaat tot de uitvoering van dat voornemen. Helaas biedt de wet geen uitsluitel wanneer het nadenken dient plaats te vinden. Het is dus ook mogelijk dat het nadenken wordt gesitueerd vóór, of tijdens de totstandkoming van de beslissing om een ander te doden.⁸² De beslissing tot doden kan soms ook zo goed als samenvallen met de dodingshandeling zelf. Hierbij valt te denken aan een verdachte die wikt en weegt alvorens de knoop door te hakken en direct toe te slaan. Tevens kan het zijn dat de voorbedachtheid pas ontstaat nadat een begin is gemaakt met de uitvoering van de dodingshandeling. Het nadenken wordt geplaatst tussen uiteenlopende dodingshandelingen, het meermalen steken of het meermalen schieten.⁸³

In de latere jurisprudentie blijkt deze omstandigheid juist een contra-indicatie voor voorbedachte raad te zijn. Ik kom hier in hoofdstuk 3 bij de bespreken van het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 op terug.

In het arrest van 27 juni 2000⁸⁴ overwoog de Hoge Raad:

'Voor de in de toelichting op het middel vervatte stelling dat van voorbedachte raad slechts sprake is als de verdachte zich rekenschap heeft gegeven van de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad, is in zijn algemeenheid geen steun te vinden in het recht. Voldoende is dat komt vast te staan dat de verdachte de tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.'⁸⁵

Deze definitie, ook wel het gelegenheids criterium genoemd, wordt in de latere jurisprudentie herhaalt, zowel door het Gerechtshof 's-Hertogenbosch in zijn arrest van 09 februari 2004 als de Hoge Raad in zijn arrest in de Deventer-moordzaak van 22 februari 2005⁸⁶. Het hof was van oordeel dat verdachte opzettelijk en met voorbedachte raad het slachtoffer had gedood. Volgens het hof volgde dit uit de wijze waarop het delict is gepleegd:

---

⁸⁰ Heemskerk 1908, p. 134-135.

⁸¹ Zie onder noot 4.

⁸² Demeersseman 1989, p. 45.

⁸³ Gaarhuis 2009, p. 1153-1154.

⁸⁴ HR 27 juni 2000, *LJN* AA6308, *NJ*, 2000, 605.

⁸⁵ zie ook: HR 30 juni 2009, *LJN* BI4070, HR 05 februari 2008, *LJN* BB4959, *NJ* 2008, 97 en HR 22 februari 2005, *LJN* AR5714 (Deventer Moordzaak).

⁸⁶ HR 22 februari 2005, *LJN* AR5714.

'3.2. Het slachtoffer is immers op verschillende wijzen - verwuring, steken met een scherp voorwerp, mechanisch samendrukkend geweld - en op verschillende plaatsen - hals, diverse plaatsen op de borst - verwond. De verdachte moet zich ofwel tevoren van een steekvoorwerp hebben voorzien, ofwel dit steekvoorwerp in de woning van het slachtoffer erbij gepakt hebben. Toen het slachtoffer al op de grond lag is zij meermalen in de borst gestoken.

3.3. Uit het voorgaande blijkt dat de dader doelbewust heeft gehandeld en dat hij voorafgaande aan en gedurende het toebrengen van de verwondingen die de dood van het slachtoffer verklaren tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat de gelegenheid heeft bestaan dat hij over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad heeft nagedacht en zich daarvan rekenschap heeft gegeven.

3.4. Aldus komt het hof tot de conclusie dat de verdachte niet slechts opzettelijk heeft gehandeld, maar ook met voorbedachte raad.'

Nadat de Hoge Raad had overwogen dat voor voorbedachte raad voldoende is dat komt vast te staan dat de verdachte tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven, overwoog de Hoge Raad:

'4.4. Het Hof heeft blijkens hetgeen hiervoor onder 4.2.3 is weergegeven als vaststaand aangenomen dat de verdachte voorafgaande aan en gedurende de gewelddadige handelingen tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, waarbij hij zich ofwel tevoren ofwel tijdens de uitvoering van die handelingen van een mes heeft voorzien. In het bijzonder gelet op de hiervoor onder 4.2.2 vermelde, uit de gebezigde bewijsmiddelen blijkende feiten en omstandigheden, is die vaststelling niet onbegrijpelijk. Uitgaande van die vaststelling heeft het hof kunnen oordelen dat de levensberoving door de verdachte niet het gevolg is geweest van een ogenblikkelijke gemoedsbeweging maar dat voor hem de tijd en de gelegenheid hebben bestaan als hiervoor onder 4.2.3 bedoeld. Het oordeel van het hof dat verdachte heeft gehandeld met voorbedachte raad getuigt niet van een onjuiste rechtsopvatting'.

In dit arrest komt de mogelijkheid van beraad tijdens de uitvoering van de volgens de bewezenverklaring met voorbedachte raad uitgevoerde handelingen naar voren en kon dit bijdragen aan het oordeel dat de verdachte met voorbedachte raad heeft gehandeld. Tijd hebben om zich te beraden mag zich volgens de Hoge Raad ook ten dele afspelen tijdens de gewelddadige handelingen.⁸⁷ Volgens Gaarhuis heeft de Hoge Raad in het arrest van 22 februari 2005 zich hier over pas voor het eerst naar zijn weten uitgesproken.

In de latere rechtspraak van de Hoge Raad blijkt ook deze omstandigheid uiteindelijk juist een contra-indicatie voor voorbedachte raad te zijn.⁸⁸ Zoals ik al eerder aan gaf, kom ik hierin hoofdstuk 3 bij de bespreken van het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 op terug.

Op basis van de vorenstaande jurisprudentie kan worden geconcludeerd dat het tijdstip, tijdsruimte, aan de hand van de feiten en omstandigheden objectief kan worden bepaald. Meestal zal dit voor een rechter weinig problemen opleveren. Tevens hoeft deze tijdsruimte gelet op het arrest van de Hoge Raad van 27 juni 2000 dus niet meer te liggen tussen het besluit te doden en de uitvoering van de dodingshandeling zelf. Het is gelet op dit arrest voldoende dat er tijd is

---

⁸⁷ Meijer 2010, p. 185.

⁸⁸ Vellinga 2013, p. 294.

geweest zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Enig tijdsverloop zal voldoende zijn. Dit kan zelfs tijdens de dodingshandelingen plaatsvinden.

2.3.1.2. Kalm en bedaard, tegenovergestelde van een plotselinge gemoedsopwelling

Kalm overleg en bedaard nadenken zijn samen het tweede element waaraan moet worden voldaan om van voorbedachte rade te kunnen spreken. Het moet gaan om een kalme en bedaarde gemoedstoestand, welke tegenovergesteld is aan de plotselinge, ook wel een ogenblikkelijke, gemoedsopwelling. In het regeringsantwoord lichtte de regering destijds haar standpunt met betrekking tot voorbedachte rade in casu specifiek omtrent kalme nadenken toe:

‘Tegenover den ‘voorbedachten raad’ staat het handelen ‘in impetu’, waarbij èn besluit genomen wordt èn uitvoering geschiedt gedurende ééne onafgebroken gemoedsbeweging die het kalm nadenken uitsluit. De tijdsruimte kan eene gewichtige aanwijzing zijn voor het al dan niet bestaan van den voorbedachte raad, maar bewijst niet per se. Wie geheel kalm, het besluit neemt om een ander te doden en het, na eenig overleg, bijna oogenblikkelijk daarna uitvoert, is moordenaar. Wie in drift onstoken tot het feit besluit en het, zonder nog tot kalmte te zijn teruggekeerd, uitvoert, is doodslager, ook dan als de tijdsruimte tusschen besluit en uitvoering grooter was dan in het eerste geval’.⁸⁹

In de jurisprudentie komt het vaak naar voren als ‘na kalm beraad en rustig overleg’. Het gaat om de gemoedstoestand van verdachte, om het innerlijk, om hetgeen er in het hoofd van de verdachte omgaat voor en tijdens het delict.⁹⁰ Het vereiste van kalm beraad en rustig overleg is langere tijd in de lagere rechtspraak niet eenduidig opgevat. In het eerder besproken arrest van 22 maart 1909 overweegt de Hoge Raad met betrekking tot kalm beraad en rustig overleg:

‘(...) voor de bevestigende beantwoording van de vraag of de dader de daad heeft gepleegd, na zich in eene gemoedsbeweging welke nadenken toelaat, rekenschap te hebben gegeven van de beteekenis en de gevolgen daarvan.’

Er dient dus sprake te zijn van een gemoedstoestand waarbinnen verdachte zou kunnen nadenken. Wanneer er dus volgens de Hoge Raad in casu sprake is van een gemoedstoestand, waarin verdachte dus niet kan nadenken, kan er dus ook geen sprake zijn van voorbedachte raad. De Hoge Raad gaat in dit arrest verder niet in op wanneer er dan wel sprake is van een zodanige gemoedsbeweging dat een verdachte zou kunnen nadenken. De Hoge Raad herhaalt zijn overweging in het arrest van 2 december 1940⁹¹. Op basis hiervan zou je kunnen concluderen dat een verdachte daadwerkelijk kalm moet zijn wil hij kunnen nadenken. Maar is daadwerkelijke kalmte vereist?

Uit het arrest van het Gerechtshof Amsterdam van 19 november 1942⁹² blijkt dat er van een daadwerkelijke kalmte geen sprake hoeft te zijn en verdachte dus ook in een toestand van zenuwoverspanning en verwarring van gevoelens kan nadenken:

---

⁸⁹ Smidt II 1881, 431.

⁹⁰ Holland 2014, pag. 57.

⁹¹ HR 02 december 1940, *W/NJ* 1941, 293.

⁹² Hof Amsterdam 19 november 1942, *NJ* 1943.479.

‘O. dat het Hof de voorbedachten raad aanwezig acht, ofschoon het Hof tevens de overtuiging heeft verkregen, dat verdachte gehandeld heeft in een toestand van zenuwoverspanning en verwarring van gevoelens, teweeg gebracht door de vernietiging van zijn huwelijksleven, de ophanden zijnde echtscheiding en het vooruitzicht, dat zijn vrouw en B. daarna in het huwelijk zouden treden; dat een dergelijke gemoedstoestand wèl uitsluit, dat gehandeld zou zijn ‘in koelen bloede, doch niet uitsluit het ‘in kalm beraad en rustig overleg’ beramen en ten uitvoer brengen van het plan een ander van het leven te beroven. Dat deze begrippen elkaar niet dekken; dat het kalm beraad en rustig overleg, vereischt voor voorbedachten raad, veleer gezien moet worden in tegenstelling tot handelen in een oogenblikkelijke opwelling van drift of hartstocht, die den dader als het ware onvoorbereid vindt en hem brengt tot de onmiddellijke gevolgde daad; dat van handelen in een oogenblikkelijke gemoedsopwelling in de bewezen verklaarde omstandigheden uiteraard geen sprake is, ook al beseft men dat het woord onmiddellijk betrekkelijk is en het verloop van een korte spanne tijds toelaat;’

Demeersseman is ook van mening dat werkelijke kalmte bij het beraad niet een vereiste is voor het bestaan van voorbedachte raad. In zijn visie kan elke andere gemoedstoestand dan de plotselinge, impulsieve opwelling als kalmte worden aangemerkt.⁹³ De wetgever gaf in de Memorie van Toelichting⁹⁴ al aan dat als er sprake was van een daad in oogenblikkelijke gemoedsopwelling er geen sprake kon zijn kalm beraad en rustig overleg.

Zoals hiervoor al aangegeven is het vereiste kalm beraad en rustig overleg langere tijd in de rechtspraak niet eenduidig opgevat. Soms werden deze woorden louter als omschrijving van de tegenstelling van oogenblikkelijke gemoedsbeweging gezien. In deze uitspraken werd niet een werkelijke kalmte vereist. Er werden echter ook uitspraken gedaan, waarin kalmte klaarblijkelijk letterlijk werd opgevat, hetgeen dan bij afwezigheid tot vrijspraak leidde.⁹⁵

De Hoge Raad laat zich uiteindelijk uit over deze kwestie in het arrest van 06 mei 1975.⁹⁶ In dit arrest overwoog de Hoge Raad:

‘dat op grond daarvan het Hof kon worden aangenomen dat de aanslag op het leven van dit kind niet het gevolg is geweest van een oogenblikkelijke gemoedsbeweging van req., maar van een enige – zij het betrekkelijk korte- tijd tevoren door hem daartoe genomen besluit en dat req. in het tijdsverloop tussen het nemen van dat besluit en de uitvoering daarvan heeft nagedacht over en zich rekenschap heeft gegeven van de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad, hetwelk het Hof reden heeft kunnen geven om, zonder miskenning van de juiste betekenis van de in art. 289 Sr. voorkomende term ‘met voorbedachten rade’, tot de gevolgtrekking te komen dat req. ‘na kalm beraad en rustig overleg’ heeft gehandeld gelijk is bewezenverklaard.’

In dit arrest komt duidelijk naar voren dat de Hoge Raad afstand neemt van het kalme beraad en het rustige van het overleg. In het cassatiemiddel gaf requirant aan dat het arrest van het Hof innerlijk tegenstrijdig was nu het Hof enerzijds bewezenverklaarde dat het doden van het kind is geschied ‘na kalm beraad en rustig overleg’ en anderzijds met betrekking tot de op te leggen straf en maatregel overweegt en vaststelt dat bij requirant ten tijde van het plegen van het feit een ziekelijk stoornis van zijn geestvermogens bestond en dat het bewezenverklaarde hem slechts in

---

⁹³ Demeersseman 1989, p. 53.

⁹⁴ *Kamerstukken II 1878/79*, 110, nr. 3.

⁹⁵ Holland 2014, p. 57 en Demeersseman 1989, p. 50.

⁹⁶ HR 06 mei 1975, *NJ* 1975, 416.

geringe mate kan worden toegerekend. Mitsdien was het niet naar de eis der wet met redenen omkleed omdat 'kalm beraad en rustig overleg' veronderstelt dat requirant de volledige beschikking had over zijn geestvermogens. Hieromtrent overwoog de Hoge Raad dat nergens steun is te vinden voor deze vorenstaande opvatting dat slechts hij die de volledige beschikking heeft over zijn geestvermogens tot kalm beraad en rustig overleg in staat is.

Of zoals Vellinga verwoordt: 'Wanneer het beraad niet 'kalm' is geweest en het overleg niet 'rustig' wil dit nog niet zeggen dat niet meer van voorbedachte raad in de zin van de wet kan worden gesproken'.⁹⁷

Als de daad dus niet een gevolg is van een ogenblikkelijke gemoedsopswelling, is hiermee voldaan aan het element van kalm overleg en bedaard nadenken. De rechter kan aan de hand van de feiten en omstandigheden vaststellen of er al dan niet sprake is geweest van een ogenblikkelijke gemoedsopswelling. Deze koers is de Hoge Raad in de latere rechtspraak tot aan het arrest van Hoge Raad 27 juni 2000 *NJ* 2000, 605 blijven volgen.

2.3.1.3. Overleg, nadenken

In paragraaf 2.3.2. is het arrest van de Hoge Raad van 22 maart 1909⁹⁸ met betrekking tot de tijdsruimte besproken. Voorbedachte raad suggereert dat het nadenken aan de daad vooraf moet zijn gegaan. In dit arrest overwoog de Hoge Raad ook dat nadenken ook kan binnen een tijdsruimte tussen besluit en uitvoering.⁹⁹

Wat dient er onder nadenken te worden verstaan? De Hoge Raad laat zich hierover uit in zijn arrest van 27 juni 2000.¹⁰⁰ In dit arrest overwoog de Hoge Raad:

'Voor de in de toelichting op het middel vervatte stelling dat van voorbedachte raad slechts sprake is als de verdachte zich rekenschap heeft gegeven van de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad, is in zijn algemeenheid geen steun te vinden in het recht. Voldoende is dat komt vast te staan dat de verdachte de tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.'¹⁰¹

Machielse stelt in zijn conclusie bij dit arrest de vraag aan de orde of voor het bewijs van voorbedachte raad inderdaad noodzakelijk is dat vast komt te staan dat de verdachte in de tijdsspanne tussen het nemen van het besluit en de uitvoering daarvan daadwerkelijk over de uitvoering van het besluit heeft nagedacht en zich rekenschap heeft gegeven van de gevolgen van de voorgenomen daad. Zijns inziens hoeft dit niet het geval te zijn. Het is in zijn ogen voldoende dat enige tijd is verlopen tussen het nemen van het besluit en de uitvoering daarvan en dat de verdachte gelegenheid heeft gehad in de tussentijd na te denken over de uitvoering van zijn besluit en zich rekenschap te geven van de gevolgen van zijn voorgenomen daad. De Hoge Raad gaat hierin mee.¹⁰²

---

⁹⁷ Vellinga 2013, p. 291.

⁹⁸ HR 22 maart 1909, *W*. 8851.

⁹⁹ Demeersseman 1989, p. 40 en zie ook arresten van de Hoge Raad HR 02 december 1940, *W* 1941,293 en HR 06 mei 1975 *NJ* 1975, 416.

¹⁰⁰ HR 27 juni 2000, *LJN* AA6308, *NJ* 2000, 605.

¹⁰¹ zie ook: HR 30 juni 2009, *LJN* BI4070, HR 05 februari 2008, *LJN* BB4959, *NJ* 2008, 97 en HR 22 februari 2005, *LJN* AR5714 (Deventer Moordzaak).

¹⁰² Vellinga 2013, p. 291-292.

Volgens de wetgever diende de verdachte daadwerkelijk te hebben nagedacht over zijn beslissing om te doden, wil er sprake zijn van voorbedachte raad. Dit daadwerkelijke nadenken kan echter veelal niet zo gemakkelijk worden vastgesteld, aangezien het zich volledig afspeelt in het hoofd van de verdachte. Bij de bewijsbeslissing zal het dan ook moeten worden geobjectiveerd. Het zal moeten worden afgeleid uit uiterlijke waarneembare feiten en omstandigheden.¹⁰³ Of natuurlijk aan de hand hetgeen de verdachte omtrent zijn gedachtegang bij het door hem gepleegde feit heeft verklaard. Maar dit is gelet op het vorenstaande arrest dus niet meer de insteek. De Hoge Raad neemt dus duidelijk afstand van de opvatting dat daadwerkelijk moet zijn nagedacht om voorbedachte raad te kunnen aannemen.¹⁰⁴ Verdachte behoeft dus niet daadwerkelijk te hebben nagedacht over zijn beslissing om te doden, maar is het dus voldoende dat er enige tijd is verlopen tussen het nemen van het besluit en de uitvoering daarvan en dat verdachte gelegenheid heeft gehad in die tussentijd om na te denken over de uitvoering van zijn besluit en zich rekenschap te geven van de gevolgen van zijn voorgenomen daad. Of te wel heeft verdachte tijd en gelegenheid voor beraad gehad.

Machielse geeft in zijn conclusie aan dat omdat het voor de rechter niet makkelijk is om vast te stellen of de verdachte zich heeft bezonnen en of verdachte de reikwijdte en betekenis van zijn voorgenomen handelen tot zich heeft laten doordringen, als de verdachte hem daar zelf niet over inlicht, het begrijpelijk is dat het accent bij de vaststelling van voorbedachte raad verschuift van het moment van nadenken in de richting van de tijdspanne tussen het nemen van het besluit en de uitvoering ervan.

De Hoge Raad herhaalt deze overweging in diverse arresten waaronder het eerder besproken arrest in de Deventer moordzaak en in het arrest van 08 september 2009.¹⁰⁵ In dit arrest keurde de Hoge Raad het criterium dat er de gelegenheid tot nadenken moet zijn geweest goed.¹⁰⁶ Het hof oordeelde tevens dat er geen sprake is geweest van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Dit omdat het hof had vastgesteld dat de verschillende handelingen van verdachte 'geruime tijd' in beslag hebben genomen. Volgens het hof was er in ieder geval voldoende tijd waarin verdachte zich had kunnen bezinnen en het nodige had kunnen verrichten om op zijn voornemen terug te komen, zoals zijn handelen te staken, zonodig daarna hulp te verlenen of hulp in te roepen, hetgeen verdachte heeft nagelaten. De rechtsregel is hiermee vaste jurisprudentie geworden. Het lijkt er dus op neer te komen dat het er niet om gaat of verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht of zich rekenschap heeft gegeven, maar of hij de tijd en gelegenheid daartoe heeft gehad.¹⁰⁷ Anders gezegd of de gelegenheid er is geweest waarin verdachte heeft kunnen nadenken en hij hiertoe in staat was, maar hij hoeft dus niet daadwerkelijk te hebben nagedacht. Hiermee is ook ten aanzien van dit element het subjectieve komen te vervallen en heeft er thans een objectivering van dit element plaatsgevonden.

---

¹⁰³ Holland 2014, p. 58 en Demeersseman 1989, p. 25 en 46.

¹⁰⁴ Demeersseman 2013, p. 3.

¹⁰⁵ HR 08 september 2009, *NJ* 2009, 423.

¹⁰⁶ Holland 2014, p. 60.

¹⁰⁷ Gaarhuis 209, p. 1150.

2.3.2. Ondergrens

Gelet op de vorenstaande jurisprudentie is er dus uiteindelijk weinig voor nodig om voorbedachte raad bij moord te kunnen bewijzen.

Uit onder meer de arresten van de Hoge Raad van 06 mei 1975, 27 juni 2000 en 22 februari 2005 blijkt dat de Hoge Raad consequent de formulering hanteert dat:

‘de levensberoving niet het gevolg is geweest van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling maar dat voor hem (verdachte) de tijd en de gelegenheid hebben bestaan als hiervoor bedoeld.’

Op basis van het vorenstaande kan de conclusie worden getrokken dat wanneer wordt vastgesteld dat het handelen van verdachte is voortgekomen uit een ogenblikkelijke gemoedsbeweging, niet gezegd kan worden dat de verdachte desondanks tijd en gelegenheid heeft gehad om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Van den Boom noemt het de ondergrens van voorbedachte raad en geeft gelet op het vorenstaande een definitie van deze ondergrens van voorbedachte raad:

‘Van voorbedachte raad kan sprake zijn indien het handelen van de dader niet het gevolg is van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling en de dader tijd heeft gehad zich te beraden op het te nemen besluit of het genomen besluit, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.’¹⁰⁸

2.3.3. Samenvatting

Een verdachte moet dus tijd hebben gehad zich te kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat de gelegenheid heeft bestaan dat hij over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad heeft nagedacht en zich daarvan rekenschap heeft gegeven.¹⁰⁹ Het tijdsverloop kan dus redelijk kort zijn. In dit tijdsverloop dient de gelegenheid te zijn geweest voor verdachte om te kunnen nadenken. Dit wordt niet geacht te zijn geweest wanneer verdachte in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling heeft gehandeld. Het beraad, het nadenken, kan voorafgaand aan het plegen van de dodingshandelingen plaatsvinden, maar dus ook ten dele tijdens de dodingshandelingen.

Het nadenken moet in ieder geval hebben plaatsgevonden voor of tijdens de totstandkoming van de beslissing om een ander te doden. Maar zoals eerder gezegd kan de beslissing tot doden ook samen vallen met de dodingshandeling zelf.

Tevens kan het zijn dat de voorbedachtheid pas ontstaat nadat een begin is gemaakt met de uitvoering van de dodingshandeling. Het nadenken wordt geplaatst tussen uiteenlopende dodingshandelingen, het meermalen steken of het meermalen schieten.

Niet vereist is dat verdachte ook daadwerkelijk heeft nagedacht of gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid tot bezinning. Het subjectieve hiervan is moeilijk te bewijzen, tenzij verdachte hieromtrent heeft verklaard bij de politie of voor de rechter. Voldoende is dus dat er gelegenheid tot beraad is geweest, het zogenaamde gelegenheids criterium. Het nadenken is hiermee ook geobjectiveerd.

---

¹⁰⁸ Van den Boom 2011, p. 195-196.

¹⁰⁹ HR 08 september 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI4080.

In de latere jurisprudentie van de Hoge Raad wordt vastgehouden aan deze opvatting.¹¹⁰

Deze rechtsontwikkeling in de jurisprudentie is niet wat de wetgever voor ogen had met het bestanddeel voorbedachte raad. Volgens de wetgever diende de verdachte daadwerkelijk te hebben nagedacht over zijn beslissing om te doden, wil er sprake zijn van voorbedachte raad. Het gaat om de gemoedstoestand van verdachte, om het innerlijk, om hetgeen er in het hoofd van de verdachte omgaat voor en tijdens het delict. De wetgever koos voor een subjectieve benadering. Kritische geluiden vanuit de rechtsliteratuur op deze rechtsontwikkeling binnen de jurisprudentie konden dan ook niet uitblijven. In de volgende paragraaf zal ik nader in gaan op deze rechtsliteratuur.

2.4. Met voorbedachte rade in de rechtsliteratuur

De in de vorige paragraaf besproken jurisprudentie inzake de voorbedachte raad leverde de nodige kritiek op in de rechtsliteratuur. Op het feit dat het voor het bewijzen van voorbedachte raad voldoende werd geacht dat er gelegenheid tot nadenken is geweest, werd door diverse auteurs kritisch gereageerd.

In het algemeen valt hieruit op te maken dat de kritiek met name gericht is op de ontwikkeling van een voorbedachte rade van een psychologisch begrip, waarin het juist gaat om een gemoedstoestand naar een meer objectief begrip van het tijdsverloop, waarin tijd en gelegenheid voor verdachte is geweest om zich te beraden.

2.4.1. Bedoeling van de wetgever

In paragraaf 2.2.5 heb ik besproken dat door de wetgever bij de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht duidelijk is aangegeven wat er onder voorbedachte raad diende te worden verstaan. Tijdens de bespreking van de betekenis van voorbedachte raad in de Commissie De Wal is de omschrijving van voorbedachte raad ook ter sprake gekomen. Het grootste deel van deze commissie was van mening dat het begrip voorbedachte raad al voldoende duidelijk was en geen omschrijving nodig was aangezien voorbedachte raad ondubbelzinnig te kennen geeft dat er een plan van doodslag beraamd moet zijn. Onder de uitdrukking 'met voorbedachten rade' is begrepen elke plan om enig mens te doden. Uiteindelijk heeft men besloten om de beschrijving van voorbedachte raad in het ontwerp achterwege te laten.¹¹¹

In de Memorie van Toelichting (MvT) bij het Wetboek van Strafrecht 1881 valt te lezen dat de regering het niet nodig had gevonden om het begrip voorbedachte raad in de wet nader te omschrijven.¹¹² De uitdrukking zelf zou duidelijk verwijzen naar wat werd bedoeld, namelijk een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken.

---

¹¹⁰ Zie arresten HR 11 juni 2002, *LJN* AE1743, *NbSr* 2002, 208, ECLI:NL:HR:2002:AE1743, HR 22 februari 2005, *LJN* AR5714, *NbSr* 2005, 128, ECLI:NL:HR:2005:AR5714, HR 10 januari 2006, *LJN* AU7125, *NbSr* 2006, 52, ECLI:NL:HR:2006:AU7125, HR 04 april 2006, *LJN* AU9428, ECLI:NL:HR:2006:AU9428, HR 05 februari 2008, *LJN* BB4959, *NJ* 2008, 97, ECLI:NL:HR:2008:BB4959, en HR 30 juni 2009, *LJN* BI4070, ECLI:NL:HR:2009:BI4070.

¹¹¹ Demeersseman 1989, p. 18-19.

¹¹² Smidt II 1891, p. 460.

2.4.1.1. Rechtsliteratuur van rond het jaar 1900

In de rechtsliteratuur van rond 1900 geven Quintus en Heemskerk hun mening ten aanzien van het feit dat door de wetgever geen nadere omschrijving van voorbedachte raad is gegeven.

Quintus geeft aan dat voorbedachte raad een vaag begrip is, waarvan de definiëring in de wet onmogelijk zou kunnen plaatsvinden, zodat de beoordeling in concreto geheel aan de rechter zou zijn overgelaten.¹¹³

Heemskerk is van mening dat de wetgever er niet in is geslaagd om een algemeen geldende, heldere en duidelijke omschrijving te geven van wat onder voorbedachte rade moet worden verstaan, en blijft er, ondanks de woorden van de MvT, dat de uitdrukking duidelijk aanwijst wat vereist wordt, een zekere vaagheid aan dit begrip kleven.¹¹⁴ Het was volgens hem “misschien juister” geweest als de MvT gewezen had op het verlopen van zoveel tijd, dat kalm overleg kon hebben plaats gehad. Van Hamel spreekt van gemoedsrust, een stemming, die bedaard overleg toelaat.¹¹⁵ Heemskerk zou voorbedachte raad willen omschrijven als “kalm overleg, aan de daad voorafgaande”. Hij is voorts van mening dat in de regel de aanwijzingen voor het bestaan van voorbedachte raad moeten zoeken in de meerdere of mindere tijdsruimte tussen het besluit en uitvoering en in de gebleken kalmte vóór de daad.¹¹⁶ Wat betreft het bewijs van de voorbedachte raad merkt hij op, dat gewoonlijk de voornaamste aanwijzing voor het bestaan hiervan gevonden zal worden in het geruime tijd van te voren opgevatte plan.¹¹⁷

2.4.1.2. Rechtsliteratuur van rond het jaar 2000

Gaarthuis blikt terug op de parlementaire geschiedenis en beschrijft dat de wetgever van 1881 zich uitdrukte in termen die duiden op een overwegend psychisch georiënteerd denkkader, waarin met voorbedachte raad bedoeld werd ‘een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken; het tegenovergestelde van oogenblikkelijke gemoedsopwelling’.¹¹⁸ Voor de wetgever ging het dus om het innerlijke, om hetgeen er in een dader omgaat voor en tijdens het delict. Het feit dat een dader in relatieve kalmte had nagedacht over een beslissing om te doden en tóch had volhard, maakte dat moord zoveel ernstiger werd gevonden dan een ‘kale’ doodslag.¹¹⁹ Bakker geeft aan dat het volgens de wetgever voor een bewezenverklaring van voorbedachte raad is vereist dat de pleger van het levensdelict daadwerkelijk heeft nagedacht over het doden van een ander vóór hij is overgegaan tot het plegen van het feit en de wetgever hiermee de zwaardere strafwaardigheid heeft willen uitdrukken van iemand die volhardt in zijn besluit, boven iemand die in een opwelling handelt.¹²⁰ Gaarthuis benoemt dan ook de subjectieve vereisten van rust en kalmte en dat een verdachte zich daadwerkelijk moet hebben beraden over zijn daad.¹²¹

Vellinga e.a. schrijft dat de omschrijving van voorbedachte raad in de Kamerstukken van de commissie een tweeledig karakter draagt. Enerzijds immers geeft de wetgever inhoud aan het

---

¹¹³ Quintus 1892, p. 92.

¹¹⁴ Heemskerk 1908, p. 128.

¹¹⁵ Heemskerk 1908, p. 130.

¹¹⁶ Heemskerk 1908, p. 132.

¹¹⁷ Heemskerk 1908, p. 133.

¹¹⁸ Smidt II 1891, p. 460.

¹¹⁹ Gaarthuis 2009, p.1146.

¹²⁰ Bakker 2011, p. 224.

¹²¹ Gaarthuis 2009, p. 1146.

begrip voorbedachte raad als omvattende die gevallen waarin sprake is van ‘een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken’. Anderzijds wordt de voorbedachte raad inhoud gegeven door uiteen te zetten wanneer niet van voorbedachte raad sprake is: gevallen waarin is gehandeld in een opwelling. Het komt in de ogen van de wetgever aan op de gemoedsbeweging van de dader.¹²²

2.4.2. Kritiek op jurisprudentie

In de vorige paragraaf 2.3 werd aan de hand van de besproken jurisprudentie duidelijk dat het kalm beraad en rustig overleg niet een werkelijke kalmte vereiste. Ook werd duidelijk dat het begrip nog al eens verschillend werd geïnterpreteerd in de lagere rechtspraak. In het arrest van 06 mei 1975¹²³ maakte de Hoge Raad een einde aan de onduidelijkheid. In de noot bij dit arrest merkt Van Veen op dat de Hoge Raad zich aldus lijkt te hebben losgemaakt van het ‘kalm beraad en rustig overleg’ waarmee die vaak ten laste pleegt te worden gelegd.¹²⁴ Tevens werd in het arrest van 27 juni 2000¹²⁵ door de Hoge Raad het vereiste losgelaten dat verdachte daadwerkelijk moet hebben nagedacht of zich rekenschap moet hebben gegeven van de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad. Voldoende was of verdachte tijd en gelegenheid daartoe heeft gehad.

Gaarthuis concludeert op basis van deze jurisprudentie dat het bestanddeel met voorbedachten rade, althans de wijze waarop het wordt uitgelegd in de rechtspraak destijds, kennelijk aan verandering onderhevig is geweest. De twee subjectieve vereisten werden volgens Gaarthuis in de jurisprudentie destijds sterk gerelativeerd.¹²⁶ Het subjectieve vereiste van het daadwerkelijk nadenken, het psychische voorbedachtheidsbegrip, wordt getransformeerd naar een objectief vereiste.¹²⁷ Dit blijkt ook uit de door mij besproken jurisprudentie paragraaf 2.4.

Bakker haalt Gaarthuis aan en concludeert dat er een ontwikkeling heeft plaatsgevonden van een psychische benadering, hetgeen in het hoofd van de verdachte is omgegaan, naar een meer objectieve benadering, op basis waarvan de rechter de voorbedachte raad steeds meer is gaan afleiden uit de feiten en omstandigheden voorafgaand aan het levensdelict.¹²⁸ Wedzinga stelt dan ook dat door de interpretatie dat er van voorbedachte rade en dus van moord sprake kan zijn, wanneer de gelegenheid, zij het zelfs korte tijd, zich heeft voorgedaan en deze gelegenheid zich zelfs ‘slechts’ heeft voorgedaan tijdens het plegen van de gewelddadige handelingen, het onderscheid tussen doodslag en moord vervaagde. Het begrip voorbedachte rade kreeg hiermee een objectiverende inhoud. Met als gevolg dat de Hoge Raad hiermee de greep uit handen gaf. Of er een gelegenheid is geweest, is volgens Wedzinga een kwestie van wikken en wegen, dus erg afhankelijk van de feiten en de casuïstiek, hetgeen bij uitstek

---

¹²² Vellinga 2013, p. 289.

¹²³ HR 06 mei 1975, *NJ* 1975, 416.

¹²⁴ Gaarthuis 2009, p. 1148.

¹²⁵ HR 27 juni 2000, *LJN* AA6308, *NJ* 2000, 605.

¹²⁶ Gaarthuis 2009, p. 1146.

¹²⁷ Gaarthuis 2009, p. 1150.

¹²⁸ Bakker 2011, p. 220.

voorbehouden is aan de feitenrechter. De Hoge Raad toetst de bewijsmotivering van de feitenrechter slechts marginaal. Dit is in dit verband een dodelijke combinatie, aldus Wedzinga.¹²⁹ Gaarhuis concludeert dat de strafprocessuele context veranderd is. Er worden tegenwoordig andere eisen aan het bewijs voor voorbedachte raad gesteld. Het bewijs mag sterk worden 'geobjectiveerd'. Objectiveren is een techniek die tot het standaard instrumentarium van de rechter behoort. Ook de wetgever erkende dat een objectiverende benadering doorgaans de enige manier is om te achterhalen wat er onder het schedeldak van de verdachte moet hebben afgespeeld. Gaarhuis lijkt met deze gang van zaken geen probleem te hebben. Zij het dat volgens Gaarhuis de huidige jurisprudentie zo ver doorslaat in het objectiveren dat zelfs de koppeling met het psychische verloren gaat. De beoordeling door de rechter van het tenlaste gelegde handelen geschiedt niet langer met het oog op de vaststelling van wat een verdachte gewild en geweten moet hebben. Er wordt slechts geconstateerd dat hij tijd en gelegenheid had om zich te beraden. De Hoge Raad lijkt dus genoeg te nemen met een sterk geobjectiveerd bewijs van voorbedachte raad. Gaarhuis vraagt zich dan ook af of voorbedachte raad tegenwoordig ook eerder te bewijzen valt.¹³⁰ Bakker concludeert dat de laatste jaren steeds vaker wordt veroordeeld voor moord en minder vaak voor doodslag. Aangezien er geen grote veranderingen lijken te zijn in de wijze waarop levensdelicten door daders gepleegd worden, en ook de delictomschrijvingen van moord en doodslag niet veranderd zijn, moet er volgens Bakker geconcludeerd worden dat rechters de voorbedachte raad steeds gemakkelijker bewezen verklaren.¹³¹ Das, Piekhaar en Tielemans concluderen dat de oorzaak hierin ligt dat de feitenrechtspraak het "oude" criterium zo interpreteerde dat er reeds sprake kon zijn van voorbedachte raad wegens de enkele omstandigheid dat een (zeer) kort tijdsverloop bestond tussen het besluit gericht op de dood en de uitvoering van dat besluit. Met als gevolg dat rechters relatief makkelijk tot een bewezenverklaring van voorbedachte raad kwamen en dat dit oordeel summier werd gemotiveerd. Het straf verhogende effect van voorbedachte raad leek door deze invulling (gedeeltelijk) uit het oog te zijn verloren.¹³²

Uit de door Bakker bestudeerde uitspraken blijkt dat er in de rechtspraak door de rechters verschillende criteria (daadwerkelijk-nadenken criterium of gelegenheidscriterium) worden toegepast om al dan niet tot een bewezenverklaring van voorbedachte raad te komen.¹³³ Steeds vaker wordt door de rechter bij het vaststellen van voorbedachte raad geen betekenis meer toegekend aan de vraag of de verdachte heeft nagedacht over zijn besluit een ander te doden. De voorbedachte raad heeft volgens Bakker niet alleen bewijsrechtelijk een andere betekenis gekregen, maar ook inhoudelijk. De koppeling met het psychische wordt minder en minder gemaakt, terwijl juist dit psychische aspect aan de voorbedachte raad de sanctieverhoging rechtvaardigt.¹³⁴

Gaarhuis is van mening dat de vrij marginale invulling die het bestanddeel met voorbedachten rade in de hedendaagse jurisprudentie krijgt, en het gebrek aan begrenzing dat daaruit voortvloeit, een aantal bezwaren oproept. Gaarhuis noemt een drietal bezwaren. Het eerste bezwaar dat Gaarhuis noemt is dat de rechtsgrond voor de wettelijke strafverzwaring die samenhangt met het

---

¹²⁹ Wedzinga 2015, p. 2.

¹³⁰ Gaarhuis 2009, p. 1152.

¹³¹ Bakker 2011, p. 220.

¹³² Das e.a. 2014, p. 2-3.

¹³³ Zie noot 11

¹³⁴ Bakker 2011, p. 220 en 246.

bewijs van het bestanddeel niet altijd evident is. Het valt niet goed uit te leggen waarom het enkele tijdsverloop tussen het besluit om te doden en de uitvoering daarvan (het hebben van gelegenheid om na te kunnen denken) voldoende rechtvaardiging zou bieden om de strafbedreiging te verhogen van 15 jaar als maximum voor doodslag naar 30 jaar of zelfs levenslang voor moord.¹³⁵ De Hullu merkt hieromtrent op dat de gelegenheid tot nadenken en de rekenschap tussen besluit en uitvoering soms nogal gemakkelijk lijkt te bewijzen. Het bestanddeel, voorbedachte raad, mist echter bij een marginale invulling grotendeels onderscheidende kracht en rechtvaardigt dan onvoldoende de forse verzwaring van het strafmaximum.¹³⁶

Vervolgens noemt Gaarhuis als tweede bezwaar het feit dat voorbedachte raad te zeer wordt uitgehold en dit spanning kan opleveren met het legaliteitsbeginsel. Hij licht dit als volgt toe. Bepaalde subjectieve elementen uit de gedragingen die in het voorbedachtheidsbegrip dat de wetgever voor ogen had nog vrij wezenlijk waren (kalmte en rust, feitelijk nadenken) worden in de huidige jurisprudentie niet meer geëist. Het kan volgens Gaarhuis dus zo zijn dat vormen van gedrag onder het bereik van de norm komen te liggen die de wetgever aanvankelijk nooit op het oog heeft gehad. Als laatste bezwaar noemt hij dat de feitenrechter weinig tot geen houvast wordt geboden bij de toepassing van het bestanddeel. Het arrest van HR 27 juni 2000¹³⁷ biedt volgens hem geen maatstaf aan de hand waarvan redelijke, invoelbare uitkomsten zijn te genereren. Het omvat slechts een minimale eis, die ook nog eens door de ondergrens lijkt te zakken van wat zich materieelrechtelijke als voorbedachte raad laat opvatten.¹³⁸

Gaarhuis komt met een oplossing aandragen. Hij is van mening dat er weer meer inhoudelijke eisen kunnen worden gesteld aan het bewijs voor voorbedachte raad, bijvoorbeeld door te verlangen dat een verdachte zich daadwerkelijk moet hebben beraden. Hij is van mening dat het feit dat een kwalificerend bestanddeel, zoals voorbedachte raad, moeilijker te bewijzen zal zijn, maar dat dit juist de essentie is van een drempelvoorwaarde. Of deze drempel wel of niet zou moeten bestaan, is volgens Gaarhuis aan de wetgever en niet aan de rechter. Volgens Gaarhuis blijft het rechters natuurlijk vrijstaan om het bewijs voor nadenken te objectiveren, zolang er volgens hem maar voldoende aansluiting wordt gezocht bij het psychische in de gedraging.¹³⁹

2.4.2. Samenvatting

De wetgever heeft er duidelijk voor gekozen om het begrip voorbedachte raad in de wet niet nader te omschrijven. Hierdoor is het een vaag begrip gebleven en is het aan de rechter overgelaten om te beoordelen wat er daadwerkelijk onder voorbedachte raad moet worden verstaan. In de rechtsliteratuur van die periode zou volgens Quintus definiëring van voorbedachte raad in de wet onmogelijk kunnen plaatsvinden. De omschrijving van voorbedachte rade in de MvT is volgens Heemskerk geen algemeen geldende, heldere en duidelijke omschrijving. Heemskerk geeft vervolgens een eigen omschrijving van voorbedachte raad en omschrijft deze als 'kalm overleg, aan de daad voorafgaande'.

In de latere rechtsliteratuur van Gaarhuis, Bakker en Vellinga omtrent de parlementaire geschiedenis komt naar voren dat het de wetgever met name ging om het innerlijke van de dader,

---

¹³⁵ Gaarhuis 2009, p. 1156.

¹³⁶ De Hullu 2012, p. 250.

¹³⁷ HR 27 juni 2000, NJ 2000, 605.

¹³⁸ Gaarhuis 2009, p. 1156.

¹³⁹ Gaarhuis 2009, p. 1158.

hetgeen in de dader omgaat voor en tijdens het delict. Ze zijn het er over eens dat er door de dader daadwerkelijk moet zijn nagedacht, of te wel dat deze zich moet hebben beraden over zijn daad. De dader dient niet te hebben gehandeld in een opwelling. Het moet dus duidelijk zijn wat de gemoedsbeweging van de dader is geweest.

Er is in de rechtsliteratuur niet alleen kritiek geweest op de wetgever, maar met name ook op de jurisprudentie. Uit deze kritiek blijkt vooral dat het bestanddeel voorbedachte raad in de jurisprudentie aan verandering onderhevig is geweest. Hetgeen ook blijkt uit de door mij in hoofdstuk 2.3 besproken jurisprudentie. Er heeft een ontwikkeling plaatsgevonden van een psychische benadering van het bestanddeel naar een meer objectievere benadering. Er wordt door de rechter meer gekeken naar de feiten en omstandigheden voorafgaand aan het levensdelict, want deze zijn objectief te bepalen. Het lijkt er op dat hetgeen in het hoofd van de dader is omgegaan meer wordt losgelaten, omdat dit moeilijker te bewijzen valt. Objectiveren door de rechter is geen probleem, maar wel als de koppeling met het psychische verloren gaat. Het is volgens Bakker juist het psychische aspect aan de voorbedachte raad die de sanctieverhoging rechtvaardigt. Aangezien feiten en omstandigheden objectiever zijn vast te stellen, vragen Gaarhuis en Bakker zich terecht af of voorbedachte raad dan ook eerder te bewijzen valt. Bakker concludeert dat er steeds vaker voor moord wordt veroordeeld dan voor doodslag. Gelet op het feit dat er geen veranderingen hebben plaatsgevonden in de wijze waarop daders levensdelicten plegen en tevens de delictomschrijvingen niet zijn veranderd, moet volgens Bakker geconcludeerd worden dat rechters voorbedachte raad steeds makkelijker bewezen verklaren. Das, Piekhaar en Tielemans komen tot dezelfde conclusie en hiermee lijkt het straf verhogende effect van voorbedachte raad uit het oog te zijn verloren.

Gaarhuis heeft een aantal bezwaren genoemd die worden opgeroepen door de vrij marginale invulling die het bestanddeel van voorbedachte raad in de jurisprudentie krijgt en het gebrek aan begrenzing die daar uit voortvloeit. Hij noemt achtereenvolgens de volgende bezwaren: dat de rechtsgrond voor de wettelijke strafverzwaring die samenhangt met het bewijs van het bestanddeel is niet altijd evident, het feit dat de voorbedachte raad te zeer wordt uitgehold en dit spanning kan opleveren met het legaliteitsbeginsel en tot slot dat de feitenrechter te weinig tot geen houvast wordt geboden bij de toepassing van het bestanddeel voorbedachte raad. Mogelijk dat de geuite kritiek in de rechtsliteratuur op de ontwikkelingen in de jurisprudentie met betrekking tot het bestanddeel voorbedachte raad voor de Hoge Raad de aanleiding is geweest tot een duidelijke uiteenzetting van dit bestanddeel in het arrest van 28 februari 2012¹⁴⁰. Annotator van Keulen veronderstelt dit ook in zijn noot bij het betreffende arrest. Holland sluit zich hierbij aan.¹⁴¹ In het volgende hoofdstuk zal ik het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 uitgebreid bespreken.

---

¹⁴⁰ Hoge Raad van 28 februari 2012, *LJN* BR2342, *NJ* 2012, 518.

¹⁴¹ Holland 2014, p. 61.

Hoofdstuk 3 Het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012¹⁴² bespreken. Zoals aangegeven speelt dit arrest een grote rol in de jurisprudentie omtrent het bestanddeel voorbedachte raad. Het arrest zou zelfs een koerscorrectie kunnen zijn op eerdere jurisprudentie. Alvorens deze conclusie te kunnen trekken, zal ik eerst in de volgende paragrafen de betreffende casus schetsen en de uitspraak van de rechtbank Arnhem, het arrest van het Gerechtshof Arnhem en het arrest van de Hoge Raad bespreken.

3.2 Casus

Het is van belang om te weten wat zich in deze casus heeft afgespeeld om zo op basis van de feiten en omstandigheden een beeld te kunnen vormen en om de gedachtegangen van de rechtbank, het gerechtshof en de Hoge Raad te kunnen volgen.

De casus van het onderhavige arrest is als volgt:

De verdachte, een militair, keerde na een avondje stappen met drie vrienden terug naar hun vakantiehuisje. Verdachte had die avond veel alcohol gedronken. Onderweg terug naar het vakantiehuisje kwam het tot een confrontatie met C. en M., waarbij verdachte met een fles op het hoofd werd geslagen en een vriend van verdachte aan zijn hoofd werd geraakt door een stuk steen. (1^e incident) Verdachten en zijn vrienden zijn vervolgens teruggegaan naar het vakantiehuisje. Door C. en M. is geroepen dat zij zouden schieten met een 9mm. Door de vrienden is gezegd dat zij zouden terug gaan om de mannen terug te pakken. Bij het vakantiehuisje aangekomen, zocht en pakte verdachte zijn autosleutel en vervolgens een survivalmes uit de auto en keerde terug naar C. en M., waarna hij C. meermalen in de borststreek stak. (2^e incident) Verdachte heeft meermalen verklaard o.a. tegenover hulpofficier van justitie van de politie en de militaire kamer van de rechtbank dat hij naar de auto is gelopen, een mes heeft gepakt en daarna met het mes heeft gestoken. Later verklaarde hij nogmaals dat hij degene was die heeft gestoken. De vriend van verdachte verklaarde tegenover de rechter-commissaris dat verdachte na het tweede treffen van verdachte met het slachtoffer C. ook tegen hem heeft gezegd dat hij, verdachte, iemand had neergestoken.

3.3 Rechtbank in eerste aanleg

De meervoudige militaire kamer van de Rechtbank Arnhem achtte de voorbedachte raad in casu bewezen en veroordeelde verdachte voor de poging tot moord.

De rechtbank overwoog:

“Voorts volgt uit het vorenstaande dat verdachte en twee van zijn vrienden al terwijl zij naar het vakantiehuisje terugliepen besproken hadden dat zij de twee mannen die bij het eerste incident betrokken waren te grazen zouden nemen. Dit betekent dat dit voornemen om de mannen terug te pakken bij verdachte reeds bekend was op het moment dat hij de sleutel van zijn auto zocht en vond in het

---

¹⁴² HR 28 februari 2012, *LJN* BR2342, *NJ* 2012, 518.

vakantiehuisje en hij vervolgens zijn survivalmes uit de auto haalde. Uit de omstandigheid dat verdachte, terwijl hij boos en in een agressieve stemming was en het plan had om de bij incident 1 betrokken mannen te grazen te nemen, een mes uit zijn auto haalt, volgt dat verdachte dit mes wilde gebruiken bij de confrontatie met de twee mannen. Dat verdachte, zoals hij bij de politie heeft verklaard, dit mes alleen wilde gebruiken om te dreigen, acht de militaire kamer ongeloofwaardig, temeer nu verdachte niet heeft aangegeven waarom en op welk moment hij nadien van gedachte zou zijn veranderd en hij alsnog besloten zou hebben te steken. Daarbij is van belang dat verdachte op [slachtoffer] af is blijven rennen/lopen bewegen en vrijwel direct heeft gestoken. De verklaring van [slachtoffer] op dit punt wordt bevestigd door de verklaring van [betrokkene3]: “[verdachte] is naar de man toegerend, toen slaakte de man een kreet en daarna kwam [verdachte] terug”. Het pakken van het mes uit de auto door verdachte kan naar het oordeel van de militaire kamer dan ook geen ander doel hebben gehad dan het te gebruiken zoals is geschied. De militaire kamer is van oordeel dat hieruit volgt dat verdachte bij het pakken van het mes en zelfs al bij het met dat doel zoeken van de sleutels, het besluit had genomen het mes te gebruiken om de twee mannen of één van hen te verwonden. Daarmee staat vast dat verdachte [slachtoffer] heeft gestoken na een tevoren genomen besluit. Verdachte heeft voor dit besluit zoveel handelingen moeten verrichten en dit heeft zoveel tijd gekost dat verdachte zich rekenschap moet hebben gegeven van en zich hebben beraden op de reikwijdte van het voorgenomen steken, inclusief de daarbij behorende risico’s. De omstandigheid dat verdachte daarbij steeds boos en vernederd was doet daar niet aan af. Er is dus sprake van voorbedachte rade.”¹⁴³

De verweren van noodweerecces en putatief noodweer worden door de rechtbank verworpen. Het verweer van noodweerecces wordt verworpen omdat gelet op het overleg om die mannen te grazen te gaan nemen, het tijdsverloop, de handelingen die na de eerste confrontatie door verdachte worden verricht, het handelen van verdachte geen onmiddellijk gevolg is geweest van een hevige gemoedsbeweging die door de aanranding ten tijde van het eerste incident is veroorzaakt.

Ten aanzien van het verweer van putatief noodweer achtte de rechtbank niet aannemelijk dat verdachte in de veronderstelling verkeerde dat de twee mannen een aanval op het vakantiehuisje zouden ondernemen die hij moest afweren of dat hij bij het vanuit het vakantiehuisje ophalen van zijn mes, het rennen naar de twee mannen en het steken met het mes dacht dat dit noodzakelijk was om zich zelf of anderen te verdedigen. Dit gelet op de getuigenverklaringen en de verklaring van verdachte zelf die verklaarde dat hij zich heeft laten ophitsen doordat hij een klap heeft gekregen, door de adrenaline en het gevoel van “dat pik ik niet”.

3.4 Gerechtshof Arnhem in tweede aanleg

Zowel het Openbaar Ministerie (OM) als verdachte zijn tegen het vonnis van de Rechtbank in hoger beroep gegaan bij de militaire kamer van het Gerechtshof te Arnhem (Hof).

De Advocaat-Generaal (AG) benoemt in zijn requisitoir bij het hof de relevante overwegingen uit de arresten van de Hoge Raad omtrent voorbedachte raad, welke ik ook heb besproken in hoofdstuk 2 onder paragraaf 2.3. De AG is van oordeel dat er sprake is van voorbedachte raad, gelet op de jurisprudentie van de Hoge Raad maar ook op basis van het feit dat het eerste fysieke treffen waarbij verdachte zelf verwond raakt niet leidt tot een direct verdedigen in welke vorm dan ook. De AG vindt dat het optreden van verdachte daarna, nadat hij tijd en gelegenheid heeft gehad zich te bezinnen hoe verder te handelen, juist van belang is. Van belang is het zoeken door verdachte naar zijn autosleutels, het vervolgens naar zijn auto lopen om een mes te pakken en

---

¹⁴³ Rechtbank Arnhem 21 december 2009, ECLI:NL:RBARN:2009:BK7237.

wanneer hij dit mes heeft vervolgens met dat mes in de richting van het slachtoffer (C) te rennen die hij in één beweging in de borst steekt.

De raadsman van verdachte blijft in zijn pleitnota bij het hof benadrukken dat hetgeen allemaal gebeurd is erg snel is gegaan, dat de afstand slechts 50m betrof en dit wordt ondersteund door de getuigenverklaringen welke zich in het strafdossier bevinden. Voorts is de raadsman van oordeel dat er geen sprake kan zijn van kalm beraad en rustig overleg nu er sprake was van het feit dat cliënt had gerend in combinatie met de gemoedstoestand van cliënt. De gemoedstoestand van cliënt werd door getuigen omschreven als bang, niet rustig, in shock, in staat van verlamming. Een getuige herkende hem helemaal niet meer. Volgens een andere getuige was communicatie met hem niet mogelijk. Hij was in een staat van verlamming. Hij was verbouwereerd en getraumatiseerd.

De raadsman concludeert dan ook dat er gelet op het vorenstaande niet is gebleken van bedaard nadenken voorafgaand aan de uitvoering. Er is volgens de raadsman onvoldoende bewijs dat zijn cliënt het mes heeft gepakt met de bedoeling het latere slachtoffer dood te steken. Naar uiterlijke verschijningsvorm zou het kunnen duiden op voorbedachte raad, maar daar mag onder de gegeven omstandigheden niet zomaar vanuit worden gegaan. Voorts geeft de raadsman aan dat de gemoedstoestand van zijn cliënt onafgebroken heeft voortgeduurd en hij daardoor, mede gezien het korte tijdsbestek, geen tijd en gelegenheid heeft gehad om kalm na te denken. Dat zijn cliënt opzettelijk heeft gestoken, wil volgens de raadsman nog niet zeggen dat dit met voorbedachten rade is gebeurd. Het wijst veel meer op een handelen dat voortkomt uit een ogenblikkelijke gemoedsopwelling van dat moment. Voorzover het hof aannemelijk acht dat zijn cliënt uit boosheid of iets dergelijks heeft gehandeld, memoreert de raadsman in zijn pleitnota aan hetgeen in de Memorie van Toelichting stond: “ ‘Wie in drift ontstoken tot het feit besluit en het, zonder nog tot kalmte te zijn teruggekeerd, uitvoert is doodslager.’ De primair ten laste gelegde poging tot moord kan aldus niet bewezen worden verklaard.”¹⁴⁴

De militaire kamer van het hof sprak de verdachte vrij van voorbedachte raad en dus van poging tot moord en veroordeelde hem voor de poging tot doodslag. Het hof achtte het aannemelijk dat er sprake was van een dermate doorlopende drift bij de verdachte als gevolg van de eerste confrontatie met C. en M., waarbij verdachte een klap op het hoofd kreeg met een fles ten gevolge waarvan verdachte een hevig bloedende wond opliep, dat dit aan kalm beraad en rustig overleg in de weg stond.¹⁴⁵

3.5 Hoge Raad in cassatie

Het OM ging tegen dit arrest van het Hof in cassatie. In het cassatiemiddel stelt het OM dat het Hof de vrijspraak van het onder 1 primair tenlastegelegde feit heeft gebaseerd op zijn oordeel dat niet bewezen kan worden verklaard dat verdachte heeft gehandeld na kalm beraad en rustig overleg, gelet op diens verdachtes, doorlopende drift (en aldus voorbedachte raad niet bewezen kan worden geacht). Het OM stelt vervolgens dat hieruit volgt dat het hof, gelet op het gestelde handelen van verdachte en de omstandigheden waaronder dit plaatsvond, blijk geeft van een

---

¹⁴⁴ HR 28 februari 2012, *LJN* BR2342, ECLI:NL:HR:2012:BR2342.

¹⁴⁵ Gerechtshof Arnhem 2 juni 2010 (niet gepubliceerd).

verkeerde uitleg van het bestanddeel 'voorbedachten rade', althans dat het oordeel van het hof hieromtrent onbegrijpelijk is dan wel onvoldoende met redenen is omkleed.¹⁴⁶

De Hoge Raad liet deze overwegingen van het hof in stand, aangezien de selectie en waardering van het voorhanden materiaal aan de feitenrechter is en vrijspraak van het bestanddeel 'voorbedachte raad' de gegeven beslissing niet onbegrijpelijk maakt, nu het hof zijn beslissing kennelijk mede heeft gebaseerd op een andere uitleg en waardering van gegevens van feitelijke aard dan door het OM ter zake was bepleit omtrent de aard en de duur van de gemoedsopwelling waarin de verdachte handelde en daarmee omtrent de gelegenheid die de verdachte heeft gehad zich te beraden op het besluit het slachtoffer van het leven te beroven. Vervolgens heeft de Hoge Raad de motiveringseis met betrekking tot het bewijs van voorbedachte raad als volgt aangescherpt¹⁴⁷:

"2.7.1 (...) Zoals in de toelichting op het middel terecht wordt aangevoerd, is naar vaste rechtspraak van de Hoge Raad voor een bewezenverklaring van voorbedachte raad voldoende dat komt vast te staan dat de verdachte tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.

(...)

2.7.3 (...) 'Het in enkele delictsomschrijvingen voorkomende bestanddeel met "voorbedachten rade"- aan welk bestanddeel voldoende feitelijke betekenis in de zin van art. 261 SV niet kan worden ontzegd en daarom in de tenlastelegging op zichzelf niet nader behoeft te worden omschreven- heeft tot gevolg dat in vergelijking met delicten waarin dat bestanddeel niet is opgenomen, het wettelijk strafmaximum aanzienlijk wordt verzwaaard.

Voor een bewezenverklaring van dit bestanddeel moet, zoals hierboven is weergegeven, komen vast te staan dat verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.

Bij de vraag of er sprake is van voorbedachte raad gaat het bij uitstek om een weging en waardering van de omstandigheden van het concrete geval door de rechter, waarbij deze het gewicht moet bepalen van de aanwijzingen die voor of tegen het bewezen verklaren van voorbedachte raad pleiten. De vaststelling dat verdachte voldoende tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit vormt weliswaar een belangrijke objectieve aanwijzing dat met voorbedachte raad is gehandeld, maar behoeft de rechter er niet ervan te weerhouden aan contra-indicaties een zwaarder gewicht toe te kennen. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de omstandigheid dat de besluitvorming en uitvoering in plotselinge hevige drift plaatsvinden, dat slechts sprake kan zijn van een korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering of dat de gelegenheid tot beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit ontstaat. Zo kunnen bepaalde omstandigheden (of een samenstel daarvan) de rechter uiteindelijk tot het oordeel brengen dat de verdachte in het gegeven geval niet met voorbedachten rade heeft gehandeld.

Mede met het oog op het hierboven aangeduide strafverzwarende gevolg dat dit bestanddeel heeft, moeten – anders dan wel uit eerdere rechtspraak van de Hoge Raad wordt afgeleid- aan de vaststelling dat de voorbedachte raad vereiste gelegenheid heeft bestaan, bepaalde eisen worden gesteld en dient de rechter, in het bijzonder indien de voorbedachte raad niet rechtstreeks uit de bewijsmiddelen volgt, daaraan in zijn motivering van de bewezenverklaring nadere aandacht te geven."

---

¹⁴⁶ Hofstee 2011 (conclusie bij arrest HR 28 februari 2012).

¹⁴⁷ Hofstee 2013, p. 117.

De Advocaat-Generaal van het parket bij de Hoge Raad der Nederlanden, Hofstee, was in zijn conclusie voorafgaand aan dit arrest een andere mening omtrent de voorbedachte rade toegedaan. Hij haalde de eerdere jurisprudentie van de Hoge Raad, het arrest van 27 juni 2000, *NJ* 2000, 605 omtrent de bewezenverklaring van voorbedachte raad aan. De Hoge Raad overwoog in dit arrest dat voor een bewezenverklaring van voorbedachte raad – in de zaak in de op moord toegesneden tenlastelegging nader uitgedrukt met de woorden ‘na kalm beraad en rustig overleg’- voldoende is dat komt vast te staan dat de verdachte tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Tevens refereerde hij aan de woorden van De Hullu waarin deze aangaf “dat het niet gaat om de omschrijving van een aparte opzetvorm, maar zelfs eerder om een objectief vereiste: (een periode van) gelegenheid voor nadenken, of negatief uitgedrukt, het tegenovergestelde van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Het begrip staat op deze manier dus ver af van een kwalitatieve beoordeling van de psychische gesteldheid van de dader in de zin van slechte motieven". Dit betekende dus volgens Hofstee dat voorbedachte raad te verenigen is met een toestand van zenuwoverspanning en verwarring van gevoelens, en dat zulk een gemoedstoestand niet het in kalm beraad en rustig overleg beramen en ten uitvoer brengen van het plan om een ander van het leven te beroven uitsluit. Hij kwam dan ook tot de conclusie dat in de onderhavige zaak het Hof in zijn motivering van de vrijspraak heeft overwogen dat het, gelet op de feitelijke omstandigheden, aannemelijk acht "dat er sprake was van een dermate doorlopende drift bij verdachte als gevolg van de eerste confrontatie met [slachtoffer 1] en [slachtoffer 2] (...) dat dit aan kalm beraad en rustig overleg in de weg stond". Volgens hem heeft het Hof blijk gegeven van een verkeerde rechtsopvatting ten aanzien van het bestanddeel 'voorbedachte raad' in de zin van art. 289 Sr. Immers, het oordeel van het Hof dat de gemoedstoestand van "doorlopende drift" het kalm beraad en rustig overleg uitsluit, is volgens hem dan ook onjuist.¹⁴⁸

De conclusie van Hofstee bouwde voort op de eerdere jurisprudentie van de Hoge Raad. Hofstee achtte het middel wel gegrond. Desondanks kwam de Hoge Raad tot een andere conclusie. Volgens Keulen in zijn noot bij het arrest van de Hoge Raad van 19 juni 2012¹⁴⁹, heeft de conclusie van AG Hofstee de Hoge Raad – indirect- tot een uitgebreidere stellingname verleid. De kritiek van o.a. Gaarhuis op de eerdere jurisprudentie zou ook mogelijk een aanleiding kunnen zijn tot een nadere uiteenzetting.¹⁵⁰

3.6 Samenvatting van het arrest HR 28 februari 2012

HR herhaalt in dit arrest dat voor het aannemen van voorbedachte rade voldoende is dat komt vast te staan dat verdachte tijd had zich te beraden op het te nemen besluit of het voorgenomen besluit, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Het hoeft dus nog steeds niet te worden bewezen dat verdachte daadwerkelijk de gelegenheid en tijd heeft benut (daadwerkelijkheidscriterium). De enkele vaststelling geeft echter slechts een belangrijke objectieve aanwijzing voor de aanwezigheid van voorbedachte rade, er kunnen contra-indicaties

---

¹⁴⁸ Zie onder noot 3.

¹⁴⁹ HR 19 juni 2012, *LJN* BW8678, *NJ* 2012,519.

¹⁵⁰ Keulen 2012.

aanwezig zijn waaraan een zwaarder gewicht toekomt. De door de Hoge Raad genoemde contra-indicaties:

- Besluitvorming en uitvoering vinden plaats in een plotselinge drift
- Korte tijdsperiode tussen besluit en uitvoering
- De gelegenheid voor beraad ontstaat voor het eerst tijdens de uitvoering van het besluit.

De bewijsdrempel voor voorbedachte raad is hoger geworden sinds dit arrest. De Hoge Raad overweegt in dit arrest dat sprake is van voorbedachte rade:

‘Als vaststaat dat verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen/genomen besluit en hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn genomen daad en zich daarvan rekenschap heeft kunnen geven (...), tenzij contra-indicaties.’

Volgens Demeersseman ligt er in deze overwegingen van de Hoge Raad een koerscorrectie besloten. Erkend wordt namelijk dat, ook al is er enige tijd voor beraad geweest, contra-indicaties de rechter tot het oordeel kunnen brengen dat (toch) niet met voorbedachte raad is gehandeld.¹⁵¹ Volgens Holland is het tij ten aanzien van eerdere jurisprudentie van de Hoge Raad omtrent voorbedachte raad gekeerd.¹⁵²

Hofstee concludeert op basis van het arrest dat het kalm en rustig beraad onder invloed van de rechtspraak van de Hoge Raad is gewijzigd in een materieelrechtelijk criterium: vast moet komen te staan dat de dader zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen besluit of het genomen besluit en hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Daarmee lijkt de Hoge Raad het gelegenheids criterium te hebben willen objectiveren. Het hoeft nog steeds niet te worden bewezen dat de verdachte daadwerkelijk de gelegenheid en tijd heeft benut. De enkele vaststelling vormt echter een belangrijke objectieve aanwijzing voor de aanwezigheid van voorbedachte rade.¹⁵³ Niet meer wordt, zoals in vroegere arresten (enkel) gesproken van de tijd die verdachte had om zich te beraden. Verder wijst de Hoge Raad contra-indicaties aan, die zwaarder kunnen wegen dan de vaststelling dat verdachte voldoende tijd had om zich te beraden. Op basis van de overwegingen van de Hoge Raad abstraheert Hofstee hieruit dat de feitenrechter eventueel ambtshalve moeten vaststellen dat de verdachte niet in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling heeft gehandeld. Daarmee heeft volgens De Hullu de Hoge Raad de teugels (aanmerkelijk) strakker willen aantrekken, zij het ‘binnen het geldende en uitdrukkelijke gehandhaafde criterium’.¹⁵⁴

De Hullu spreekt voorts van een belangrijke overweging van de Hoge Raad. Hij geeft aan dat deze overweging de wenselijkheid van een prudent gebruik van deze strafverzwarringsgrond door het OM en de rechter onderstreept en dat deze dient te worden gereserveerd voor gevallen waarin voorbedachte raad in het oog springt zodat de wettelijke strafverzwaring voldoende grond heeft.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ Demeersseman 2013, p. 7.

¹⁵² Holland 2014 p. 69.

¹⁵³ Kooij 2013, p.14.

¹⁵⁴ Hofstee 2013, p. 123 en De Hullu 2012, p. 250-251.

¹⁵⁵ De Hullu 2012, p. 251.

3.8. Conclusie

De Hoge Raad is sinds het arrest van 28 februari 2012 andere eisen gaan stellen aan (het bewijs van) voorbedachte raad en heeft de (motiverings)eisen met betrekking tot voorbedachte raad aangescherpt. Zodoende komt het strafverhogende effect van het bestanddeel 'voorbedachten rade' meer op de voorgrond te staan.

In cassatie zal de Hoge Raad vanwege het feitelijke karakter van de toekenning van het gewicht dat de feitenrechter hecht aan de verschillende factoren die samen bepalen of al dan niet sprake is van voorbedachte raad alleen op begrijpelijkheid kunnen toetsen.

Er ligt dus een grote verantwoordelijkheid bij de feitenrechter en deze dient zich er dan ook van bewust te zijn van het strafverzwarende effect dat bewezenverklaring van voorbedachte raad met zich meebrengt. Aan de hand van een zorgvuldige afweging van indicaties en contra-indicaties moet hij tot een genuanceerd oordeel komen over de aanwezigheid van voorbedachte raad.¹⁵⁶ Aan de feitenrechter worden sinds 2012 hoge eisen gesteld aan de motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad.¹⁵⁷ Wanneer de rechter van oordeel is dat er sprake is van voorbedachte raad dan dient zij de door de verdediging aangedragen contra-indicaties gemotiveerd te verwerpen.

Al met al is en blijft voorbedachte rade een casuïstisch leerstuk, waarbij ten aanzien de feitenrechters de weging en waardering van alle omstandigheden van het concrete geval van belang zijn en welke zij in onderlinge samenhang dienen te bezien.

Gelet op het vorenstaande is het relevant om een onderzoek te doen naar de jurisprudentie van de feitenrechters vanaf het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012.

---

¹⁵⁶ Vellinga 2013, p. 299.

¹⁵⁷ Holland 2014, p. 69.

Hoofdstuk 4 Rechtspraak van feitenrechters na 28 februari 2012

4.1. Inleiding

Op basis van de in paragraaf 2.3 besproken jurisprudentie van vóór het arrest van de HR 28 februari 2012 kan de conclusie getrokken worden dat de Hoge Raad de mening was toegedaan dat er sprake was van voorbedachte raad indien:

‘komt vast te staan dat de verdachte tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij de gelegenheid had gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.’

Door de feitenrechtspraak werd dit zo geïnterpreteerd, dat er sprake kon zijn van voorbedachte raad wanneer er een zeer kort tijdsverloop bestond tussen het besluit gericht op de dood en de uitvoering van dit besluit. Zolang er voor verdachte maar de gelegenheid is geweest om over het voornoemde besluit na te kunnen denken. Zoals blijkt uit de in paragraaf 2.4. besproken kritische rechtsliteratuur had dit tot gevolg dat rechters relatief gemakkelijk tot een bewezenverklaring van voorbedachte raad en dus tot een veroordeling voor moord kwamen. De motivering van deze bewezenverklaring was nog al summier. Het strafverhogende effect van voorbedachte raad leek door deze invulling (gedeeltelijk) uit het oog te zijn verloren.¹⁵⁸ Deze kritiek kwam ook voort uit de onderling soms sterk wisselende interpretaties daarvan in de feitenrechtspraak.

Door het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 zijn de (motiverings)eisen ten aanzien van de bewezenverklaring van voorbedachte raad aangescherpt. Zoals in paragraaf 3.6 besproken heeft de Hoge Raad in dit arrest overwogen dat er sprake is van voorbedachte raad:

‘Als vaststaat dat verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen/genomen besluit en hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn genomen daad en zich daarvan rekenschap heeft kunnen geven (...), tenzij contra-indicaties.’

De door de Hoge Raad genoemde contra-indicaties zijn:

- Besluitvorming en uitvoering vinden plaats in een plotselinge drift
- Korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering
- De gelegenheid voor beraad ontstaat voor het eerst tijdens de uitvoering van het besluit.¹⁵⁹

De Hoge Raad wijst in zijn nieuwe rechtspraak ten aanzien van voorbedachte raad erop dat bij de vaststelling of sprake is van voorbedachte raad het bij uitstek gaat ‘om de weging en waardering van de omstandigheden van het concrete geval door de rechter, waarbij deze het gewicht moet bepalen van de aanwijzingen die voor of tegen het bewezen verklaren van voorbedachte raad pleiten’.¹⁶⁰ Aan de hand van een zorgvuldige weging van indicaties en contra-indicaties moet hij tot een genuanceerd oordeel komen over de aanwezigheid van voorbedachte raad.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Das e.a. 2014, p. 561.

¹⁵⁹ Kooij 2013, p.14-17.

¹⁶⁰ Vellinga 2013, p. 296.

In cassatie is voor de Hoge Raad slechts een beperkte rol weggelegd met betrekking tot de toetsing van de motivering van de aan- en afwezigheid van voorbedachte raad. De Hoge Raad zal in cassatie deze motivering, immers vanwege het feitelijke karakter van de toekenning van het gewicht dat de feitenrechter hecht aan de verschillende factoren die tezamen bepalen of al dan niet sprake is van voorbedachte raad, alleen op begrijpelijkheid kunnen toetsen.¹⁶² De Hoge Raad zal oordelen of deze motivering voldoende toereikend of ontoereikend is en afhankelijk hiervan zal de Hoge Raad het beroep respectievelijk verwerpen of de bestreden uitspraak vernietigen en terugverwijzen naar het gerechtshof opdat de zaak in zoverre op het bestaande hoger beroep opnieuw wordt berecht en afgedaan.

Gelet op het vorenstaande dient de feitenrechter zich bewust te zijn van het strafverzwarende effect dat de bewezenverklaring van voorbedachte raad met zich meebrengt en dient hij dus zoals al aangegeven een zorgvuldige weging te maken.

De cassatieprocedure bij de Hoge Raad is erop gericht de rechtseenheid, rechtsontwikkeling en de rechtsbescherming te bevorderen en te verzekeren.

De rechtspraak van de Hoge Raad wordt door de zogenaamde lagere rechters, ofwel de feitenrechters, de advocatuur en de wetenschap nauwlettend in de gaten gehouden. De door de Hoge Raad uitgezette koers pleegt door de feitenrechter in de regel te worden gevolgd en de advocaat stemt hierop zijn adviezen en processtukken af.¹⁶³ Maar hoe heeft de door de Hoge Raad in het arrest van 28 februari 2012 uitgezette koers (correctie) in de daarop volgende feitenrechtspraak zijn beslag gekregen?

Op basis van deze onderzoeksvraag heb ik een onderzoek gedaan naar de rechtspraak van de Hoge Raad omtrent de voorbedachte raad in de periode vanaf 01 maart 2012 tot en met 31 december 2015. Op basis van deze arresten heb ik de daaraan voorafgegane vonnissen van de rechtbanken en arresten van de gerechtshoven bestudeerd. Sommige vonnissen en arresten dateren natuurlijk van vóór het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012, maar geven natuurlijk wel duidelijk de ontwikkeling binnen de rechtspraak weer. Door het bestuderen van de arresten van de Hoge Raad, de vonnissen van de rechtbanken en de arresten van de gerechtshoven kon ik bezien of hetgeen door de feitenrechters is bepaald aan de koers van de aangescherpte (motiverings)eisen van de Hoge Raad voldeed. Ik heb de feitenrechtspraak dus tegen het licht van de jurisprudentie van de Hoge Raad gehouden.

Gelet op het grote aantal arresten van de Hoge Raad omtrent voorbedachte raad in de voornoemde periode zal ik alleen de meest opvallende en relevante arresten bespreken en de vonnissen en arresten van de feitenrechters die aan deze cassatiearresten zijn voorafgegaan.¹⁶⁴ Op basis van deze vonnissen en arresten zal ik de casus, het standpunt van de verdediging en het uiteindelijke oordeel van de feitenrechter omtrent de voorbedachte raad en de daarbij behorende motivering van de bewezenverklaring van de voorbedachte raade bespreken.

---

¹⁶¹ Vellinga 2013, p. 299.

¹⁶² Vellinga 2013, p. 299.

¹⁶³ Klaassen 2015, p. 2.

¹⁶⁴ Toelichting op selectie zie inleiding op pagina 8.

4.2. Bevestiging en verduidelijking van het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012

Uit de bestudeerde jurisprudentie van de Hoge Raad van na zijn arrest van 28 februari 2012 blijkt dat in de meeste arresten wordt verwezen naar de in het voornoemde arrest ingezette koers met betrekking tot de bewezenverklaring van voorbedachte raad. Hiermee wordt de door de Hoge Raad ingezette koers bevestigd, als zijnde vaste rechtspraak inzake voorbedachte raad. Zo ook in het arrest van 19 juni 2012¹⁶⁵. Voorts verduidelijkt de Hoge Raad zich ten aanzien van deze ingezette koers in het arrest van 15 oktober 2013¹⁶⁶.

Allereerst wil ik voornoemde arresten van de Hoge Raad bespreken waarin de hiervoor genoemde ingezette koers wordt bevestigd en zelfs aangevuld. Ik zal hierbij verder niet inhoudelijk op de onderliggende casussen ingaan.

4.2.1. Hoge Raad 19 juni 2012¹⁶⁷

In het arrest van de Hoge Raad van 19 juni 2012 zit de bijzonderheid niet in de casus maar in de overwegingen van de Hoge Raad. In het arrest is door de Hoge Raad de nieuwe koers bevestigd. De Hoge Raad oordeelde in dit arrest dat voor voorbedachte raad -mede- moet worden vastgesteld dat niet is gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. De Hoge Raad benoemde vervolgens in zijn overweging 2.3. de overweging van het arrest van de Hoge Raad 28 februari 2012. Het bijzondere van dit arrest is hetgeen Keulen aanwijst in zijn noot bij dit arrest. Keulen wijst erop dat de Hoge Raad in dit arrest bij zijn algemene omschrijving van de voorbedachte raad uitsluitend nog de formulering hanteert die hij in het arrest van 28 februari 2012 al in rechtsoverweging 2.7.3. hanteert en niet meer de formulering in overweging van 2.7.1. van dat arrest, welke luidde:

“2.7.1. (...) is naar vaste rechtspraak van de Hoge Raad (...) voor een bewezenverklaring van voorbedachte raad voldoende dat komt vast te staan dat de verdachte tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven (...)”

In deze formulering van de Hoge Raad werd niet expliciet geëist dat verdachte niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Dit kwam dus pas in rechtsoverweging 2.7.3. van dit arrest aan de orde. Hiermee werd duidelijk dat voor voorbedachte raad mede moet vaststaan dat niet is gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling.

4.2.2. Hoge Raad 15 oktober 2013¹⁶⁸

In het arrest van de Hoge Raad van 15 oktober 2013 hield de Hoge Raad vast aan de ingezette koers. De Hoge Raad overwoog in zijn rechtsoverweging 3.3. identiek aan de tweede en derde alinea in de rechtsoverweging 2.7.3 van het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ HR 19 juni 2012, NJ 2012/519 ECLI:NL:HR:2012:BW8678.

¹⁶⁶ HR 15 oktober 2013, NJ 2014/156, ECLI:NL:HR:2013:963.

¹⁶⁷ HR 19 juni 2012, NJ 2012/519 ECLI:NL:HR:2012:BW8678.

¹⁶⁸ HR 15 oktober 2013, NJ 2014/156, ECLI:NL:HR:2013:963.

Maar in rechtsoverweging 3.4. vulde de Hoge Raad de toepassing van de maatstaven van voorbedachte raad aan. Het arrest voegde met betrekking tot het zich daadwerkelijk hebben beraden iets toe.¹⁷⁰

“3.4. De achtergrond van het vereiste dat de verdachte de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven, is dat ingeval vaststaat dat de verdachte die gelegenheid heeft gehad, het redelijk is aan te nemen dat de verdachte gebruik heeft gemaakt van die gelegenheid en dus daadwerkelijk heeft nagedacht over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven (vgl. het overleg en nadenken dat in de wetsgeschiedenis is geplaatst tegenover de ogenblikkelijke gemoedsopwelling). Dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht en zich rekenschap heeft gegeven leent zich immers moeilijk voor strafrechtelijk bewijs, zeker in het geval dat de verklaringen van de verdachte en/of eventuele getuigen geen inzicht geven in hetgeen voor en ten tijde van het begaan van het feit in de verdachte is omgegaan. Of in een dergelijk geval voorbedachte raad bewezen kan worden, hangt dan sterk af van de hierboven bedoelde gelegenheid en van de overige feitelijke omstandigheden van het geval zoals de aard van het feit, de omstandigheden waaronder het is begaan alsmede de gedragingen van de verdachte voor en tijdens het begaan van het feit. Daarbij verdient opmerking dat de enkele omstandigheid dat niet is komen vast te staan dat is gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, niet toereikend is om daaraan de gevolgtrekking te verbinden dat sprake is van voorbedachte raad.”¹⁷¹

De laatste zin van rechtsoverweging 3.4. kan in andere woorden worden samengevat dat ook als is er geen sprake van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, beraad achterwege kan zijn gebleven.¹⁷²

Volgens Keulen in zijn noot bij het onderhavige arrest, lijkt de Hoge Raad te kiezen voor een benadering waarin daadwerkelijk nadenken wel het oriëntatiepunt is bij het al dan niet bewijzen van voorbedachte raad, maar geen strafrechtelijk bewijs van nadenken vereist is.¹⁷³

De Hoge Raad heeft met dit arrest een verduidelijking van dan wel een aanvulling gegeven op het arrest HR 28 februari 2012. In de feitenrechtspraak en de cassatierechtspraak wordt dan met name alleen nog verwezen naar dit arrest.

4.3. Feitenrechtspraak

Voor feitenrechters was het eerst voldoende voor het bewijs van voorbedachte raad dat er een vaststelling was dat er voldoende tijd bestond voor beraad. Door het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 is dit thans anders geworden. De feitenrechters moeten, indien daartoe aanleiding bestaat, op grond van de bewijsmiddelen of een uitdrukkelijk gevoerd verweer aangaande een of meer contra-indicaties, motiveren waarom in de te behandelen strafzaak, sprake is van voorbedachte raad en dus geen sprake is van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, dan wel andere hevige gemoedsbewegingen.

---

¹⁶⁹ Das e.a. 2014, p. 561.

¹⁷⁰ Keulen 2013, p. 11.

¹⁷¹ HR 15 oktober 2013, NJ 2014/156, ECLI:NL:HR:2013:963. (onderstreept mijnerzijds)

¹⁷² Keulen 2013, p.11.

¹⁷³ Keulen 2013, p.11.

Ik zal in de volgende paragrafen de relevante vonnissen en arresten waarin de contra-indicaties en de motivering hieromtrent een grote rol spelen bespreken. In paragraaf 4.3.1. zal ik de arresten van de Hoge Raad bespreken waarin de contra-indicatie 'besluitvorming en uitvoering vinden plaats in een plotseling drift' centraal staat. Ik zal zowel de arresten bespreken waarin de Hoge Raad van oordeel was dat het hof de bewezenverklaring van voorbedachte rade onvoldoende dan wel ontoereikend gemotiveerd heeft als de arresten waarin de Hoge Raad van oordeel was dat het hof de bewezenverklaring voldoende dan wel toereikend heeft gemotiveerd . Vervolgens zal ik in paragraaf 4.3.2. hetzelfde doen maar dan omtrent de contra-indicatie 'korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering. Voorts zal ik in paragraaf 4.3.3. de arresten omtrent de contra-indicatie 'gelegenheid voor beraad ontstaat voor het eerst tijdens de uitvoering van het besluit' bespreken. In diverse vonnissen en arresten is er vaak sprake meerdere contra-indicaties. Dat ik bij een vonnis of arrest de voorkeur heb aangegeven om alleen deze contra-indicatie te bespreken heeft te maken met het feit dat deze contra-indicatie in casu het meeste ter discussie stond.

4.3.1. Besluitvorming en uitvoering vinden plaats in een plotselinge drift

De contra-indicatie van plotselinge drift, ook wel een ogenblikkelijke gemoedsopwelling genoemd, komt zowel voor als contra-indicatie in de jurisprudentie van de Hoge Raad vóór het arrest van 28 februari 2012¹⁷⁴ als in de jurisprudentie van de Hoge Raad van na dit arrest. De aanwezigheid van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling bij verdachte stond in zowel de jurisprudentie van voor 28 februari 2012 als in de jurisprudentie er na in de weg aan een bewezenverklaring van voorbedachte raad en dus aan een kwalificatie voor moord. In die zin is deze contra-indicatie dus niet nieuw, maar werd deze specifiek benoemd als contra-indicatie in het betreffende arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012.

Of er sprake is van plotselinge drift ofwel een ogenblikkelijke gemoedsopwelling moet door de feitenrechter worden bepaald aan de hand van de feiten en omstandigheden in de betreffende strafzaak. Dit kan op basis van verklaringen van verdachte, getuigen of op basis van het handelen van verdachte en de gedragingen van verdachte. Er zijn veel vonnissen en arresten te vinden waarin deze contra-indicatie centraal staat.¹⁷⁵ Zoals al aangegeven heb ik een relevante selectie hierin gemaakt en deze zal ik dan ook bespreken.

Zaak 1

In het arrest van de Hoge Raad van 5 november 2013¹⁷⁶ bleek dat de Hoge Raad van oordeel was dat het Hof ontoereikend had gemotiveerd dat verdachte met voorbedachte raad had gehandeld. In casu ging het om een verdachte die tot tweemaal toe heeft getracht zijn echtgenote van het leven te beroven. Bij de eerste poging had hij haar terwijl zij lag te slapen meermalen met een

---

¹⁷⁴ Zie paragraaf 2.3.

¹⁷⁵ Zie o.a. ook HR 23 september 2014 ECLI:NL:HR:2014:2761, HR 25 juni 2013 ECLI:NL:HR:2013:72, HR 04 maart 2014 ECLI:NL:HR:2014:472, HR 16 september 2014 ECLI:NL:HR:2014:2669. In alle gevallen was de Hoge Raad van oordeel dat het oordeel van het Hof dat verdachte met voorbedachte raad heeft gehandeld, ontoereikend gemotiveerd was. Zie o.a. ook HR 21 januari 2014 ECLI:NL:HR:2014:142. In dit geval was de Hoge Raad van oordeel dat het oordeel van het Hof dat de verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en dat hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, geeft geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is toereikend gemotiveerd.

¹⁷⁶ HR 05 november 2013 ECLI:NL:HR:2013:1112.

(vuist)hamer op het hoofd geslagen, meermalen haar keel dichtgeknepen en haar in een wurggreep genomen. Het slachtoffer had zich los kunnen worstelen en had hem gevraagd te stoppen en 112 te bellen, hetgeen verdachte ook deed. Zij was vervolgens naar beneden gegaan en naar de burens gelopen. Zij had aangebeld en voor de deur staan gillen. Verdachte was achter haar aangekomen en volgens de verklaring van aangeefster zou hij tegen haar hebben gezegd dat het zo voorbij zou zijn. De honden waren mee naar buiten gegaan. Verdachte had vervolgens de honden terug naar binnen gebracht en kwam hij terug met een paraplu. Bij deze tweede poging had hij haar meermalen met de paraplu op haar ingeslagen. Door het afwerpen van het slachtoffer was de paraplu gebroken en had hij haar vervolgens met het afgebroken deel van de paraplu geprobeerd te steken. Hierbij had verdachte haar geraakt in de hals, op meerdere plekken op haar arm, rug en tussen haar schouderbladen. Uiteindelijk had zij het gedeelte van de paraplu van hem kunnen afnemen.

De verdediging bracht naar voren dat verdachte helemaal niet de intentie had haar te doden want als hij dit had gewild, had hij haar met één slag met de betreffende hamer kunnen doden. Tevens zou verdachte tegelijkertijd, volgens verklaring van aangeefster, een hamer in zijn ene hand en haar gsm in zijn andere hand hebben gehad. Hij had een sms-bericht gelezen en dit was voor hem de trigger voor het in een zodanige psychische toestand te raken dat hij niet meer rationeel kon handelen. Aangeefster verklaarde dat verdachte zeer boos was en dat hij bij het bellen van 112 weer bij zinnen leek te komen. Al deze handelingen getuigden volgens de raadsman niet van een houding van verdachte die zijn echtgenote wilde doden. Met betrekking tot het tweede incident zou het slechts een schermutseling zijn geweest. Als hij zijn echtgenote had willen doden, dan was hij zowel bij het eerste moment als het tweede moment niet gestopt. Verdachte verklaarde onder andere dat die nacht door het lezen van die sms'jes bij hem de stoppen waren doorgeslagen. Hij kon zich van het slaan met de hamer, het bij de keel pakken en het wurgen niets herinneren.

De Rechtbank Middelburg¹⁷⁷ volgde de verdediging en oordeelde dat er geen sprake was van voorbedachte raad ten aanzien van de eerste poging (feit 1). Zij achtte het aannemelijk dat verdachte door oplopende spanningen in zijn relatie en vanwege het feit dat zijn echtgenote gevoelens had gekregen voor een andere man, dat hij in een plotselinge gemoedsopwelling terecht was gekomen toen hij die nacht langs zijn zoontje was gelopen en dus daarmee in die gemoedsopwelling had gehandeld. Ten aanzien van de tweede poging (feit 2) volgde de rechtbank de verdediging niet. Zij voerde aan dat zowel uit de aangifte als uit de verklaring van verdachte bleek dat hij, nadat aangeefster aangaf dat hij moest stoppen, weer bij zinnen is gekomen. Volgens de rechtbank bevond zich in het dossier geen enkel aanknopingspunt voor het wederom doen intreden van een gemoedsopwelling als gevolg waarvan hij de handelingen zou hebben gepleegd. Uit de verklaring van verdachte viel op te maken dat hij zich allerlei dingen wist te herinneren en hij volgens de rechtbank rationele handelingen had verricht. Al met al oordeelde de rechtbank dat het handelen van verdachte op geen enkele andere wijze kon worden geïnterpreteerd dan dat hij het doel had om zijn voornemen om haar te doden af te ronden en er dus sprake was van voorbedachte raad. De rechtbank motiveerde haar bewezenverklaring uitgebreid.

---

¹⁷⁷ Rechtbank Middelburg 08 april 2010, ECLI:NL:RBMID:2010:BM1124.

In hoger beroep was het Gerechtshof 's-Gravenhage¹⁷⁸ een andere oordeel toegedaan. Door het OM werden er vier feiten cumulatief ten laste gelegd (het slaan met de hamer, het wurgen, het slaan met de paraplu en het steken met de paraplu). Het hof oordeelde dat de (voortgezette) handelingen van verdachte naar hun uiterlijke verschijningsvorm en in onderling verband bezien kunnen worden aangemerkt als zijnde zo zeer gericht op de dood van aangeefster, dat het niet anders kon zijn dan dat het opzet van de verdachte op haar dood gericht was geweest, waaraan niet kan afdoen hetgeen door de verdediging in dit verband naar voren was gebracht. Het hof was van oordeel dat verdachte met voorbedachte raad en na kalm en rustig overleg had gehandeld. Hij had op meerdere momenten gedurende de periode van de door het hof omschreven feiten en omstandigheden de tijd gehad zich te beraden op het genomen besluit zodat de gelegenheid had bestaan dat hij over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad heeft nagedacht en zich daarvan rekenschap heeft gegeven.

In het cassatiemiddel werd aangegeven dat het hof niets had vastgesteld of overwogen waarom ten aanzien van het slaan met de (vuist)hamer en het direct daarop volgende dichtknijpen van de keel en de wurggreep sprake zou zijn van voorbedachte raad en niet van een plotselinge gemoedsopwelling. Het hof had niet beargumenteerd waarom er sprake was van voorbedachte raad terwijl de bewijsmiddelen bepaald niet uitsluiten dat de verdachte werd beheerst door onderdrukte woede die hij niet onder controle had en die telkens plotseling tot uitbarsting kwam. In de motivering van de bewezenverklaring wordt door het hof inderdaad niet uitgebreid gemotiveerd waarom er geen sprake kan zijn van de contra-indicatie van een ogenblikkelijk gemoedsopwelling bij verdachte.

Op basis van de verklaringen van verdachte en aangeefster waren er mijns inziens al voldoende redenen om te kunnen spreken van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Gelet op het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 had het voor het hof niet duidelijker kunnen zijn dan dat bij de verwerping van het pleidooi van de verdediging een duidelijke en uitgebreide motivering had moeten worden gegeven, waarom het hof van oordeel was dat er in casus geen sprake was van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Hiermee had het hof dus niet voldaan aan de verscherpte motiveringsplicht.

Zaak 2

Wanneer een verdachte zich beroept op zijn zwijgrecht zal de feitenrechter op basis van de andere feiten en omstandigheden, zoals de aard van het feit, de omstandigheden waaronder het is begaan alsmede de gedragingen van verdachte voor en tijdens het begaan van het feit, moeten oordelen of er sprake is geweest van voorbedachte raad. Zo ook in de volgende casus. De Rechtbank Utrecht¹⁷⁹ was van oordeel dat er gelet op de feiten en omstandigheden niet was gebleken van een vooropgezet plan van verdachten om het slachtoffer van het leven te beroven. Tussen verdachten en het slachtoffer was er in een auto ruzie ontstaan om drugs. In deze auto was het slachtoffer al geslagen, maar had kans gezien de autosleutels te pakken en de auto te verlaten. Verdachte en zijn medeverdachte stapten uit en gingen achter het slachtoffer aan, zij sloegen hem op het hoofd en schopten hem. Het slachtoffer viel op de grond, hij wilde de autosleutels niet

---

¹⁷⁸ Gerechtshof 's-Gravenhage 13 maart 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BV8578.

¹⁷⁹ Rechtbank Utrecht 28 april 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BM2743.

teruggeven en er werd daarna van zeer dichtbij tweemaal op hem geschoten, waardoor hij diezelfde dag nog kwam te overlijden. De twee mannen hadden de autosleutels teruggepakt, hadden de verdovende middelen van het slachtoffer afgepakt en waren vervolgens weggereden. Op basis van de bewijsmiddelen was naar het oordeel van de rechtbank niet gebleken van een vooropgezet plan van verdachten om het slachtoffer van het leven te beroven en kon niet worden afgeleid dat er direct voorafgaand aan het afvuren van de schoten op het slachtoffer bij de schutter sprake is geweest van een moment van kalm beraad of rustig overleg. Kortom de rechtbank was van oordeel dat er geen sprake was van voorbedachte raad en veroordeelde de verdachten voor medeplegen van doodslag op het slachtoffer.

Ook in deze casus had het gerechtshof, in dit geval het Gerechtshof Amsterdam¹⁸⁰ een ander oordeel dan de rechtbank. Het hof was in casu van oordeel dat er sprake was van voorbedachte raad. Het hof benoemde de vaste jurisprudentie, maar benoemde niet de overwegingen van het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012. Hij gaf aan dat voor het aannemen van voorbedachte raad voldoende is dat komt vast te staan dat de dader de tijd had zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat –objectief gezien- gelegenheid heeft bestaan om over de betekenis en de gevolgen van de voorgenomen daad na te denken en zich daarvan rekenschap te geven. Volgens het hof was dit in casu het geval geweest. Het hof doelde hierbij in het bijzonder op de achtervolging door de gewapende verdachten van het ongewapende slachtoffer vanaf de plaats waar de auto was geparkeerd tot aan de plaats waar op het slachtoffer was geschoten, op de verschillende soorten van fysiek geweld die medeverdachten en verdachte hadden gebruikt en op de tijd die tussen de twee schoten had gezeten. Daarnaast was vastgesteld dat er door medeverdachte was geschoten met gestrekte arm op 0 cm afstand. Volgens het hof duiden deze gedragingen er niet op dat verdachten hadden gehandeld in paniek of een andere plotselinge gemoedsbeweging, maar veeleer op een weloverwogen optreden. Daarmee kon volgens het hof worden bewezen dat medeverdachte en verdachte hadden gehandeld met voorbedachte raad.

De Hoge Raad was in zijn arrest van 10 december 2013 van oordeel dat het hof gelet op de jurisprudentie van de Hoge Raad zijn oordeel dat de voorbedachte raad bewezen kon worden verklaard niet toereikend had gemotiveerd. Daarbij had de Hoge Raad in het bijzonder in aanmerking genomen dat de door het hof gestelde gang van zaken die had geleid tot de dood van het slachtoffer, de reële mogelijkheid open liet dat sprake was van een spontane ruzie over drugs, welke ruzie in korte tijd – en mede als gevolg van de voor de verdachte onverwachte omstandigheden dat het slachtoffer als eerste een vuurwapen toonde en vervolgens de autosleutel van de auto waarin de verdachte en zijn medeverdachte waren gekomen, wegnam en de auto verliet- escaleerde, waarbij het besluit tot levensberoving eerst in een latere fase was genomen, terwijl in dat verband ook niet duidelijk was in welke zin het hof betekenis had toegekend aan de door hem genoemde tijdspanne tussen de twee schoten. Voorts nam de Hoge Raad daarbij in aanmerking dat niet uit de bewijsvoering was af te leiden dat niet de verdachte maar zijn medeverdachte op het slachtoffer had geschoten, zodat niet zonder meer begrijpelijk was het oordeel van het hof dat de door het hof genoemde gedragingen van de verdachte – bestaande uit het achtervolgen van het slachtoffer en het gebruik van fysiek geweld tegen het slachtoffer- “veeleer duiden op een weloverwogen optreden” van de verdachte, met welk

---

¹⁸⁰ Gerechtshof Amsterdam 31 mei 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BW7096.

“optreden” het hof immers doelde op de levensberoving. AG Aben was in zijn conclusie een ander oordeel toegedaan en gaf aan dat het middel faalde. Naar zijn oordeel voldeden de overwegingen van het hof aldus aan de eisen die in de jongste rechtspraak aan het bewijs voor voorbedachte raad worden gesteld en zag hij voor cassatie geen aanleiding.

Zaak 3

In de Venrayse moordzaak maakte de verdachte, die verdacht werd van het om het leven brengen van zijn echtgenote, het de rechtbank en het gerechtshof moeilijk door steeds wisselend te verklaren en ter verdediging met verschillende scenario's kwam aandragen. Op 15 maart 2006 werd de echtgenote van verdachte middels een 70-tal messteken om het leven gebracht. Bij het technische onderzoek werden bloedsporen aangetroffen in de woning van het slachtoffer en verdachte, op diverse plaatsen van de woning van verdachte, in de toiletruimte van het pand waar verdachte aan het klussen was en op een keper in de garage van de woning van het slachtoffer en verdachte. Verdachte verklaarde anderhalf jaar later dat hij die avond door twee mannen in hun woning werd bedreigd. Het slachtoffer zou tussenbeide zijn gekomen en vervolgens door een van de mannen tegen de muur zijn geduwd of tegen een deur zou zijn gevallen. Het slachtoffer had hierdoor een hoofdwond opgelopen en door het helpen van het slachtoffer zou verdachte bloed aan zijn handen hebben gekregen. Verdachte zou vervolgens de houten keper uit de schuur hebben gepakt om de mannen te verjagen. De mannen vertrokken. Verdachte heeft nog met het slachtoffer koffie gedronken en is vervolgens vertrokken naar zijn klus. Op het klusadres zag hij het bloed aan zijn handen had en heeft op het toilet zijn handen gewassen. Bij thuiskomst heeft verdachte in zijn woning het slachtoffer aangetroffen. Het slachtoffer blijkt uit het sectierapport meermalen te zijn gestoken, maar ook op het hoofd te zijn geslagen. Het letsel aan het hoofd zou kunnen zijn veroorzaakt door een houten balk, mogelijk dus de houten keper. In eerste aanleg bij de Rechtbank Roermond¹⁸¹ kwam verdachte met de bovenstaande verklaring en ontkende hij dat hij het had gedaan en dat er dus een derde moet zijn geweest. Op basis van de feiten en omstandigheden uit het dossier en het onderzoek ter terechtzitting kwam de rechtbank tot het oordeel dat de lezing van verdachte over de twee mannen op geen enkele wijze door de feiten en omstandigheden wordt ondersteund. De rechtbank verwierp de lezing van verdachte. De rechtbank oordeelde dat verdachte wel verantwoordelijk was voor het met 70 messteken doden van zijn echtgenote, maar volgens de rechtbank was er geen sprake van voorbedachte raad en veroordeelde hem terzake doodslag.

In hoger beroep bij het Gerechtshof 's-Hertogenbosch¹⁸² nam de zaak weer een andere wending. Op basis van het technische bewijs (de bloedsporen in de wc van de (klus)woning en in de auto van verdachte, en het schoenspoor in woning, welke mogelijk was veroorzaakt door de linkerschoen van verdachte), welke zowel paste op de versie van de gebeurtenissen van de AG als op die van de verdachte, waarbij de versie van de AG tot de conclusie leidde dat verdachte zijn vrouw had gedood en in het geval van de verdediging dat verdachte dit niet had gedaan en het feit dat de verklaringen van verdachte niet zo onwaarschijnlijk waren, sprak het hof verdachte vrij van zowel de moord als de doodslag. Het OM ging hiertegen in cassatie. Het middel keerde zich met een motiveringsklacht tegen de door het hof gegeven vrijspraak.

---

¹⁸¹ Rechtbank Roermond 05 november 2007, ECLI:NL:RBROE;2007:BB7563.

¹⁸² Gerechtshof 's-Hertogenbosch 08 oktober 2008, ECLI:NL:GHSHE;2008:BF7166.

De Hoge Raad oordeelde dat het middel terecht klaagde en dat er sprake was van een motiveringsgebrek in de uitspraak van het hof. Volgens de Hoge Raad¹⁸³ heeft het hof zich de vraag gesteld “of de versie van de gebeurtenissen van verdachte zo onwaarschijnlijk is dat deze niet door middelen van bewijsmiddelen weerlegd moet worden”. Het hof heeft vervolgens die vraag ontkennend beantwoord en is tot de slotsom gekomen dat bewijsmiddelen ontbreken die de verklaring van verdachte weerleggen. Het hof heeft voort overwogen dat de omstandigheid dat de verdachte pas anderhalf jaar na de dood van zijn vrouw en het bekend worden van de resultaten van verschillende sporenonderzoeken met zijn –alternatieve- verklaring is gekomen er niets aan af doet dat de genoemde weerlegging ontbreekt. “Niet voldoende voor weerlegging is immers”, aldus het hof, “dat de verklaring minder of meer geloofwaardig is. Vereist is dat de weerlegging door middel van bewijsmiddelen geschiedt.” De Hoge Raad overwoog dat als uitgangspunt heeft te gelden dat ingeval een verdachte het hem tenlastegelegde bestrijdt met een alternatieve lezing van de gebeurtenissen, die niet met een bewezenverklaring zou stroken, de rechter – indien hij tot een bewezenverklaring komt – de aangedragen alternatieve gang van zaken zal moeten weerleggen. Volgens de Hoge Raad is een dergelijke weerlegging echter niets steeds vereist. In veel voorkomende gevallen zal de rechter ter weerlegging kunnen oordelen dat de door verdachte gestelde alternatieve toedracht niet aannemelijk is geworden dan wel dat de lezing van verdachte als ongeloofwaardig terzijde moet worden gesteld. Ten slotte kunnen zich volgens de Hoge Raad gevallen voordoen waarin de lezing van verdachte zo onwaarschijnlijk is, dat zij geen uitdrukkelijke weerlegging behoeft. De Hoge Raad komt gelet op het vorenstaande tot de conclusie dat het Gerechtshof ‘s-Hertogenbosch geen inzicht had gegeven in zijn gedachtegang en hetgeen hiervoor door de Hoge Raad is vooropgesteld heeft miskend. Dit indien het hof tot uitdrukking had willen brengen dat de omstandigheid dat de lezing van de verdachte zijn weerlegging niet vond in enig bewijsmiddel zonder meer aan een bewezenverklaring in de weg stond. De Hoge Raad oordeelde vervolgens dat indien het hof daaraan niet heeft voorbijgezien, het kennelijke oordeel van het hof dat in het midden kon blijven of de verklaring van de verdachte "minder of meer geloofwaardig is" niet zonder meer begrijpelijk is. De bestreden uitspraak lijdt dus volgens de Hoge Raad aan een motiveringsgebrek. De Hoge Raad verwees de zaak naar het Gerechtshof te Arnhem.

Bij het Gerechtshof Arnhem¹⁸⁴ legde verdachte een gedeeltelijke bekentenis af, maar voerde ter verdediging aan dat hij in blinde razernij, in een hoge mate van opwinding en in een kort tijdsbestek had gehandeld, waardoor er geen plaats was voor een mogelijke bezinning. Tevens kwam verdachte met een verklaring dat een tweede persoon bij de levensberoving was betrokken en dat die haar keel had doorgesneden. Het hof kwam op basis van de feiten en omstandigheden tot de conclusie dat het wettelijke en overtuigend bewezen was dat verdachte zijn echtgenote om het leven heeft gebracht en was zelfs van oordeel dat dit met voorbedachten rade was gebeurd en haalde hierbij de overwegingen in het arrest van de Hoge Raad van 28 februari 2012 aan. Het hof oordeelde dat er geen sprake was van de door de verdediging genoemde contra-indicaties. Volgens het hof had de verdachte weliswaar verklaard dat hij kwaad en woest was en in een waas had gehandeld, maar dat kwaadheid en boosheid niet in de weg stond aan de omstandigheid dat het besluit – in juridische zin- in kalm beraad en rustig overleg was genomen. Op basis van een deskundigenrapport zou het grote aantal steken met een schroevendraaier wijzen op een grote

---

¹⁸³ Hoge Raad 15 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK3359.

¹⁸⁴ Gerechtshof Arnhem 15 oktober 2012, ECLI:NL:GHARN:2012:BY0075.

opwinding. Volgens het hof zou deze opwinding er pas zijn geweest toen verdachte al was begonnen met zijn handelen en nadat hij al een keer was gewisseld van een wapen. Het hof vond verdachtes stelling dat het allemaal in een waas gebeurd was niet de rijmen met de feitelijke gang van zaken en dit bracht het gerechtshof tot de conclusie dat de verdachte de gelegenheid had gehad zich te beraden en keuzes te maken. Concluderend was het niet aannemelijk geworden dat verdachte in een opwelling van boosheid of in een waas had gehandeld, maar dat verdachte gelet op zijn handelswijze, voor zover deze objectief viel vast te stellen, en het tijdsverloop, over zijn daad en de uitkomst daarvan had nagedacht. Het hof achtte de voorbedachte raad hiermee bewezen.

Verdachte ging hier tegen in cassatie en stelde in het middel dat het bewezenverklaarde, meer in het bijzonder het “met voorbedachten rade” handelen, niet uit de gebezigde bewijsvoering kon worden afgeleid. De Hoge Raad¹⁸⁵ haalde in het arrest zijn overwegingen in de arresten van 28 februari 2012, 09 oktober 2012¹⁸⁶ en 15 oktober 2013 met betrekking tot mogelijke contra-indicaties aan en kwam op basis hiervan tot de conclusie dat het oordeel van het hof dat verdachte met voorbedachte raad had gehandeld, ontoereikend was gemotiveerd. De Hoge Raad had hier mede in aanmerking genomen hetgeen het hof op basis van de bewijsmiddelen had vastgesteld over het verloop van de avond van 15 maart 2006 en het gewicht dat het hof kennelijke had toegekend aan de gelegenheid tot beraad tijdens de uitvoering van het besluit, in welk verband het hof echter tevens heeft vastgesteld dat de verdachte tijdens die uitvoering handelde in “grote opwinding”. De Hoge Raad verwees de zaak terug naar het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.¹⁸⁷

Het hof oordeelde in dit arrest dat er toch geen sprake was van voorbedachte raad. Naar het oordeel van het hof was niet vast komen te staan dat verdachte de tijd en gelegenheid had gehad voor kalm beraad en rustig overleg. Daarentegen was er wel een contra-indicatie. Het hof sloot niet uit dat verdachte had gehandeld in een opwelling waarbij hij in blinde woede een mes en een schroevendraaier had gepakt, het slachtoffer ongeveer 70 keer had gestoken en vervolgens met een mes haar keel had doorgesneden, waarna het slachtoffer was overleden. Daarnaast was het mogelijk dat de gelegenheid tot beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit was ontstaan, namelijk tijdens het wisselen van de verschillende, door verdachte gebruikte wapens.

Naast de vorenstaande arresten, met betrekking tot de contra-indicatie plotselinge drift, waarin de Hoge Raad van oordeel was dat het oordeel van het hof met onvoldoende toereikend gemotiveerd was, zijn er weldegelijk ook arresten waarin de Hoge Raad tot het oordeel kwam dat het oordeel van het hof dat er sprake was van voorbedachte raad toereikend had gemotiveerd.¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ Hoge Raad 18 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:347.

¹⁸⁶ Hoge Raad 09 oktober 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX8087.

¹⁸⁷ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 16 juni 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:4740, d.d. 01 januari 2013 is het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden ontstaan. De wetgever heeft de voormalige Gerechtshoven Arnhem en Leeuwarden samengevoegd in het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.

¹⁸⁸ Zie o.a. HR 05 november 2013 ECLI:NL:HR:2013:1113, HR 21 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:142, HR 13 januari 2015 ECLI:NL:HR:2015:48.

Zaak 4

Door de rechtbank 's-Hertogenbosch¹⁸⁹ was verdachte veroordeeld voor de poging tot moord op zijn echtgenote. Verdachte had het slachtoffer meermalen met een mes in het lichaam en in het hoofd gestoken. Dit voor de ogen van haar moeder en zussen.

Bij het Gerechtshof 's-Hertogenbosch¹⁹⁰ voerde de verdediging aan dat het toebrengen van de messteken door verdachte het gevolg was geweest van een onmiddellijke gemoedsbeweging, nadat verdachte door verschillende leden van zijn schoonfamilie naar de grond was gewerkt en door klappen het bewustzijn had verloren. Nadat hij bij kennis was gekomen had hij de woning willen verlaten, maar dit werd hem belemmerd en had toen in blinde paniek toegestoken. Het hof ging niet uit van de lezing van verdachte en verwoordde in zijn arrest uitgebreid de feiten en omstandigheden. Naar het oordeel van het hof bleek uit deze feiten en omstandigheden dat verdachte zijn echtgenote op verschillende tijdstippen op verschillende plekken in de woning met een mes had gestoken. Zelfs nadat hij was betrapt door een getuige, die vervolgens de woning verliet om alarm te slaan - waar enige tijd mee gemoeid moet zijn geweest -, en zelfs na de pogingen van de moeder van zijn echtgenote, om de verdachte te doen stoppen met steken, waarbij zij met de verdachte heeft geworsteld, is de verdachte niet tot inkeer gekomen, maar heeft hij steeds weer opnieuw messteken toegebracht. Het hof was dan ook van oordeel dat de verdachte voldoende gelegenheid had gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Het hof achtte derhalve wettig en overtuigend bewezen dat de verdachte met voorbedachte raad had gehandeld. Verdachte ging in cassatie en gaf in het eerste middel aan dat het hof het oordeel dat de verdachte met voorbedachte raad had gehandeld onvoldoende met redenen had omkleed omdat het onvoldoende aandacht had gegeven aan sterke aanwijzingen dat verdachte handelde in plotselinge hevige drift, een hevige gemoedsbeweging die bovendien werd versterkt als gevolg van het optreden van de moeder en de zussen van zijn echtgenote, en hij daardoor tijdens de besluitvorming en de uitvoering zichzelf niet in de hand had gehad. AG Vellinga was in zijn conclusie van oordeel dat het hof zijn oordeel dat de verdachte zich in het onderhavige geval gedurende enige tijd had kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en dat hij niet had gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, toereikend had gemotiveerd, concludeerde dat het middel faalde en het beroep verworpen diende te worden. De Hoge Raad¹⁹¹ volgde in zijn arrest van 28 mei 2013 de conclusie van de AG en concludeerde dat het middel niet tot cassatie kon leiden en deed het af met de aan art. 81, eerste lid RO¹⁹² ontleende motivering.

Zaak 5

In het arrest van de Hoge Raad van 27 oktober 2015¹⁹³ bevestigde de Hoge Raad het arrest van het Gerechtshof Den Haag¹⁹⁴. In dit arrest verwoordde ook dit hof uitgebreid de feiten en

---

¹⁸⁹ Rechtbank 's-Hertogenbosch 28 september 2011 (niet gepubliceerd).

¹⁹⁰ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 27 maart 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BW1050.

¹⁹¹ Hoge Raad 28 mei 2013, ECLI:NL:HR2013:CA1234.

¹⁹² Art. 81 Wet RO biedt de Hoge Raad de mogelijkheid om de motivering van de verwerping van een cassatiemiddel te beperken tot het oordeel dat de daarin aangevoerde klacht niet "tot cassatie kan leiden en niet noopt tot de beantwoording van vragen in het belang van de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling".

¹⁹³ Hoge Raad 27 oktober 2015, ECLI:NL:HR:NL:2015:3167.

omstandigheden. Verdachte had met zijn ex-vrouw ruzie gekregen en had haar meermalen met een klauwhamer geslagen, in het gezicht geslagen en gestompt en haar keel dichtgeknepen. Het slachtoffer verloor het bewustzijn, maar ademde en kuchte nog volgens de verdachte. In een telefoongesprek met zijn oom vertelde hij in strijd met de waarheid dat het slachtoffer niet bij hem was. Na het gesprek heeft hij haar naar de slaapkamer gesleept, heeft haar armen op de rug met touw vastgebonden, haar neus en mond met ducttape afgeplakt en haar in buikligging op de slaapkamer achtergelaten. Hij heeft haar hand nog zien bewegen en heeft toen voor uren de woning verlaten. Hij is teruggekeerd, maar is pas de volgende ochtend naar de slaapkamer teruggegaan en constateerde toen dat het slachtoffer niet meer leefde. Volgens het hof konden er twee fases worden onderscheiden. De eerste fase betrof de vechtpartij. Daarna heeft volgens het hof een kanteling plaatsgevonden in de handelingen van verdachte, waarna niet meer moet worden aangenomen dat verdachte in een plotselinge woede heeft gehandeld. De tweede fase betroffen het voeren van het telefoongesprek met zijn oom, het verslepen van het slachtoffer, het vastbinden van de handen, het afplakken met ducttape van de mond en de neus, het haar vele uren in buikligging achterlaten zonder zich om haar te bekommeren en geen hulp voor haar te zoeken. Deze handelingen zijn volgens het hof van elkaar losstaande handelingen en hebben deze relevante momenten van beraad in zich gehad. Daarbij speelde tevens de lange tijdspanne een rol van belang. Kortom er waren meerdere momenten waarin verdachte had kunnen afzien van verder handelen dan wel erger had kunnen voorkomen. Het hof achtte het mogelijk dat de handelingen in de eerste fase hebben plaatsgevonden in een plotselinge woede/opwelling. Maar hieraan zou naar het oordeel van het hof een einde zijn gekomen alvorens hij overging tot de handelingen van tapen, vastbinden, verslepen en in buikligging leggen en achterlaten. Het hof vond met name het telefoontje met zijn oom van belang waarin hij wel bewust een leugen vertelde. Aan het einde van al deze gedragingen was het slachtoffer nog in leven en heeft verdachte desondanks de woning verlaten. Het hof was dan ook van oordeel dat al deze gedragingen gezamenlijk en de verschillende beslismomenten die zij in zich hadden, op een min of meer planmatige handelen wezen en deze waren gericht op de dood van het slachtoffer. Naar het oordeel van het hof was dan ook sprake van voorbedachte raad.

Zoals gezegd bevestigde de Hoge Raad het arrest van het hof. Het oordeel van het hof dat de verdachte met voorbedachte raad had gehandeld gelet op het arrest van de Hoge Raad van 15 oktober 2013, toereikend gemotiveerd. De Hoge Raad heeft hier mede in aanmerking genomen de door het hof op zijn overwegingen gebaseerde oordelen over een relevant langdurige tijdspanne en over het samenstel van gedragingen en de verschillende beslismomenten die zij in zich hadden.

4.3.2. Korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering

Gelet op de in paragraaf 2.3.2 besproken jurisprudentie bleek dat het tijdsverloop van enkele seconden tussen het beraamde plan en de daadwerkelijk uitvoering geen probleem vormde voor het aannemen van voorbedachte raad. Het tijdsverloop behoefde niet lang te zijn om daarmee het element van voorbedachte rade, een tijdstip, te kunnen aantonen. Er diende in het tijdsverloop een gelegenheid voor verdachte te zijn geweest om te kunnen nadenken. De rechter kan op basis van de feiten en omstandigheden de tijdsruimte afleiden en is dus objectief te bepalen. De Hoge Raad is in het arrest van 28 februari 2012 hierop teruggekomen en benoemde hierin dat de aanwezigheid van de contra-indicatie van een korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering in

---

¹⁹⁴ Gerechtshof Den Haag 03 december 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:3916 niet gepubliceerd.

de weg stond aan de bewezenverklaring van voorbedachte raad en dus aan de kwalificatie van moord. Ook omtrent deze contra-indicatie zijn er veel vonnissen en arresten te vinden.¹⁹⁵ Hierin heb ik een selectie gemaakt welke ik zal bespreken.

Zaak 6

In het arrest van de Hoge Raad van 5 november 2013¹⁹⁶ blijkt dat de Hoge Raad van oordeel was dat het hof de bewezenverklaring dat verdachte met voorbedachte raad heeft gehandeld, ontoereikend had gemotiveerd. In casu hadden verdachte en het slachtoffer afgesproken elkaar te treffen. Na een woordenwisseling tussen verdachte en het slachtoffer liep verdachte terug naar zijn auto en pakte een pistool. Verdachte liep daarmee vervolgens rustig naar het slachtoffer toe, schoot uitgedaagd door het slachtoffer eerst langs of tussen de benen van het slachtoffer door en vervolgens eenmaal in de borst van het slachtoffer. Dit alles had slechts 58 seconden geduurd. De Rechtbank 's-Hertogenbosch¹⁹⁷ oordeelde in eerste aanleg dat hier sprake was van moord. Volgens het oordeel van de rechtbank was de tijdsperiode tussen het lossen van het eerste schot en het tweede schot zodanig kort dat niet anders kon zijn dat er bij verdachte sprake was geweest van één en hetzelfde wilsbesluit om het slachtoffer te doden en dat hij ter uitvoering daarvan tweemaal heeft geschoten. Tevens was de rechtbank van oordeel dat er geen aanwijzingen waren dat het wilsbesluit van verdachte om het slachtoffer te doden tussen het lossen van het eerste schot en het tweede schot pas was ontstaan. Tussen beide schoten was door niemand iets gezegd of gedaan. Het was de Rechtbank niet duidelijk geworden waarom verdachte in eerste instantie het wapen in de auto had gelaten en in eerste instantie op de benen van het slachtoffer had gericht. Verdachte verklaarde hierover tegenstrijdig. Gelet op het vorenstaande was de rechtbank dan ook van oordeel dat verdachte de consequenties van zijn voorgenomen daad had kunnen en moeten overzien. Hij had daartoe ook een reële mogelijkheid gehad.

Het Gerechtshof 's-Hertogenbosch¹⁹⁸ was ook van oordeel dat er sprake was van voorbedachte raad. Volgens het hof schoot het voorhanden bewijs weliswaar tekort voor de vaststelling dat verdachte voorafgaand aan het naar zijn auto toelopen om het pistool te pakken reeds het besluit had genomen om een (potentiële) dodingshandeling te verrichten, maar dit was volgens het hof ook niet vereist. Het hof was van oordeel dat ook de gelegenheid hebben zich te bezinnen op een te nemen besluit, voorbedachte raad op leverde, waarin casu volgens het hof sprake van was. Verdachte had zich volgens het oordeel van het hof op meerdere momenten kunnen bezinnen op dat te nemen besluit, niet alleen op de momenten tussen het naar de auto lopen en met het gepakte wapen teruglopen naar het slachtoffer, maar ook nog op het moment van het op zeer korte afstand van het slachtoffer doorladen van het wapen en de momenten van het richten van het wapen voor het afvuren van de schoten.

---

¹⁹⁵ Zie o.a. ook HR 14 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2962, HR 01 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1561, HR 23 september 2014, ECLI:NL:HR:2761, HR 27 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:122, HR 13 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX6758, HR 25 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:72, HR 20 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:93, HR 09 oktober 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX8087, HR 24 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1500, HR 17 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:91. In alle gevallen was de Hoge Raad van oordeel dat het oordeel van het Hof dat verdachte met voorbedachte raad heeft gehandeld, ontoereikend gemotiveerd was.

¹⁹⁶ Hoge Raad 05 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1111.

¹⁹⁷ Rechtbank 's-Hertogenbosch 03 december 2010, ECLI:NL:RBSHE:2010:BO6037.

¹⁹⁸ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 februari 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BV6336.

De Hoge Raad was zoals al aangegeven van oordeel dat de bewezenverklaring van voorbedachte raad door het hof ontoereikend was gemotiveerd. De Hoge Raad had hierbij in aanmerking genomen dat de gelegenheid volgens het hof zich voordeed tijdens de hiervoor besproken momenten, terwijl het hof had vastgesteld dat het gebeuren zich in 58 seconden had afgespeeld, de door het hof genoemde momenten slechts onderdelen waren van dit gebeuren en de door het hof gebezigde bewijsvoering niet uitsluit dat het voornemen van de verdachte (behalve tussen het eerste en het tweede schot) gedurende die beschikbare korte bedenktijd slechts was gericht op het eerste wel bewust op de benen van het slachtoffer gerichte schot.

Zaak 7

Door het Gerechtshof 's-Hertogenbosch¹⁹⁹ was verdachte veroordeeld ter zake de poging tot moord. Verdachte was met zijn auto met aanzienlijke snelheid op het slachtoffer ingereden ten gevolge waarvan een aanrijding met het slachtoffer was ontstaan. Verdachte was op de Sint Ludwinastraat 'vol in de remmen' gegaan, vervolgens weer 'met een noodgang' achteruit gereden en daarna weer 'met aanzienlijke snelheid' door het park over het grasveld in de richting van het speeltuintje gereden alwaar het slachtoffer en zijn vrienden zich bevonden. Vervolgens had verdachte 'met aanzienlijke snelheid' het slachtoffer aangereden. Het hof oordeelde dat op grond van deze feiten en omstandigheden het aannemelijk was dat verdachte tenminste gedurende het tijdsbestek dat hij zijn auto tot stilstand bracht op de Sint Ludwinastraat (nadat hij kennelijk het slachtoffer in het park had opgemerkt) en het moment dat hij het slachtoffer aanreed, tijd heeft gehad om zich te beraden op het besluit om het slachtoffer aan te rijden, welke tijd hij volgens het Hof ook daadwerkelijk voor bezinning heeft kunnen benutten. Door de verdediging werd geen contra-indicatie aangevoerd, maar werd betoogd dat er onvoldoende wettig en overtuigend bewijs voor voorbedachte rade voorhanden was. De Hoge Raad²⁰⁰ was van oordeel dat het hof zijn oordeel met betrekking tot mogelijke contra-indicaties ontoereikend heeft gemotiveerd. De Hoge Raad heeft hier mede in aanmerking genomen dat het hof kennelijk heeft geoordeeld dat de gelegenheid voor de verdachte om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven, zich gedurende het korte tijdsbestek van voornoemde momenten en handelingen voordeed. Volgens de Hoge Raad had het hof uitgebreider moeten motiveren dat er indicaties waren op basis van de momenten en de handelingen dat er voor verdachte gedurende dit korte tijdsbestek voldoende gelegenheid is geweest om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven en dat deze tijd daadwerkelijk ook door verdachte is benut. Dit met name gelet op het feit dat juist een korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering een contra-indicatie is en dus een uitgebreide motivering is vereist.

Zaak 8

Diezelfde dag wees de Hoge Raad ook een arrest in een zaak waarin het Gerechtshof Arnhem²⁰¹ van oordeel was dat in casu bewezen kon worden verklaard dat verdachte opzettelijk en met

---

¹⁹⁹ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 december 2012 niet gepubliceerd.

²⁰⁰ Hoge Raad 07 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:16.

²⁰¹ Gerechtshof Arnhem 21 februari 2012 niet gepubliceerd.

voorbodachten rade het slachtoffer van het leven heeft willen beroven. Verdachte en slachtoffer zouden al dan niet een woordenwisseling hebben gehad in het café, waarna verdachte het café had verlaten en vervolgens een half uur later met een pistool, volgens verdachte ter bescherming, was teruggekeerd naar het café. In het café kregen zij op verschillende momenten weer woorden met elkaar en werd een dreigend conflict waarbij verdachte het pistool liet zien, gesust. Verdachte pakte even later toch zijn pistool en schoot op het slachtoffer. Het hof was van oordeel dat de verdachte in het tijdsbestek nadat hij zijn pistool had doorgeladen, ongeveer één meter in de richting van het slachtoffer liep en zijn pistool op het slachtoffer richtte, voldoende tijd heeft gehad om zich te beraden op zijn te nemen (of toen reeds genomen) besluit om het slachtoffer van het leven te beroven. Volgens het oordeel van de Hoge Raad²⁰² is het oordeel van het hof ontoereikend gemotiveerd. De Hoge Raad heeft hier mede in aanmerking genomen dat het Hof kennelijk heeft geoordeeld dat de gelegenheid voor de verdachte om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven, zich direct na een woordenwisseling tussen het slachtoffer en de verdachte in het bijzonder voordeed “in het tijdsbestek nadat hij zijn pistool had doorgeladen, ongeveer één meter in de richting van het slachtoffer liep en zijn pistool op hem richtte” of te wel het vorenstaande had zich in een kort tijdsbestek voorgedaan. Volgens de Hoge Raad had het hof gelet op het feit dat er sprake is van een korte tijdsperiode tussen besluit en uitvoering, hetgeen een contra-indicatie is, uitgebreider moeten motiveren waarom het hof van oordeel was dat er gedurende het betreffende tijdsbestek juist voldoende gelegenheid is geweest tot nadenken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven en dat deze tijd daadwerkelijk ook door verdachte is benut.

In de hierna te bespreken arresten was de Hoge Raad in beide gevallen van oordeel dat het Hof zijn oordeel dat verdachte heeft gehandeld met voorbedachte raad toereikend had gemotiveerd.

Zaak 9

In eerste aanleg had de Rechtbank Amsterdam²⁰³ verdachte en medeverdachte veroordeeld voor de moord op het slachtoffer. Het Gerechtshof Amsterdam²⁰⁴ was ook van oordeel dat verdachte en zijn medeverdachte het slachtoffer met voorbedachte rade om het leven hadden gebracht door het slachtoffer met een mes meermalen in het lichaam en het hoofd te steken en het slachtoffer aan zijn hand middels een tie-wrap aan een motorblok vast te binden. Het hof was van oordeel dat de handelingen van verdachte en zijn medeverdachte, gelet op de hoeveelheid van de toegebrachte letsels, geruime tijd in beslag hebben genomen. In dit tijdsbestek zijn volgens het hof meerdere momenten geweest, onder andere toen het slachtoffer het kantoor uit vluchtte, waarop de verdachte had kunnen afzien van verder handelen dan wel had kunnen optreden om erger te voorkomen. Verdachte en zijn medeverdachte hebben juist meermalen belet dat het slachtoffer kon vluchten. Zij hebben hem over de grond meegesleept naar het motorblok, hebben hem daaraan vastgebonden en hem vervolgens, terwijl hij nog in leven was, nog verder letsels toegebracht. Gelet op het vorenstaande concludeerde het hof dan ook dat er sprake was van voorbedachte raad.

---

²⁰² Hoge Raad 07 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:17.

²⁰³ Rechtbank Amsterdam 04 februari 2009 niet gepubliceerd.

²⁰⁴ Gerechtshof Amsterdam 02 april 2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BL9993.

De Hoge Raad²⁰⁵ liet dit oordeel in stand. De Hoge Raad was van oordeel dat het hof vooral belang had toegekend aan de ‘geruime tijd’ die de handelingen in beslag hadden genomen en voorts dat het hof in zijn oordeel had gekeken naar aanwijzingen die konden wijzen op het handelen van verdachte in een ogenblikkelijke gemoedsbeweging en de aanwezigheid van aanwijzingen voor het tegendeel. De Hoge Raad oordeelde gelet op het vorenstaande dat het hof zijn oordeel dat de verdachte zich in het onderhavige geval gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en dat hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, ook gelet op de jurisprudentie (van de Hoge Raad 28 februari 2012), toereikend heeft gemotiveerd.

In de vorige paragraaf heb ik het arrest van de Hoge Raad van 28 mei 2013²⁰⁶ met betrekking tot de contra-indicatie plotselinge drift al besproken. In dit arrest liet de Hoge Raad het arrest van het hof in stand. In casu komt ook de tijdspanne in beeld, zij het niet heel concreet als contra-indicatie in de arresten benoemd, maar wel ter onderbouwing van de gelegenheid tot beraad. In het betreffende arrest had verdachte in casu op verschillende momenten dan wel tijdstippen en verschillende plekken zijn echtgenote gestoken en bleef hij elke keer opnieuw steken, zelfs nadat hij was betrapt door een getuige, die alarm heeft geslagen, waarmee volgens het hof enige tijd mee gemoeid zijn geweest en zelfs nadat zijn schoonmoeder had getracht hem te doen stoppen met steken. Het feit dat het hof²⁰⁷ van oordeel was dat er sprake was van meerdere tijdstippen waarop verdachte het slachtoffer had gestoken en dat met het alarm slaan door de getuige, die hem betraptte, enige tijd gemoeid moest zijn geweest, lijken ook deze handelingen geruime tijd in beslag te hebben genomen en is hij ondanks dat zijn handelen meerdere keren werd onderbroken doorgedaan met het steken.

4.3.3. De gelegenheid voor beraad ontstaat voor het eerst tijdens de uitvoering van het besluit

Gelet op de in paragraaf 2.3.2 besproken jurisprudentie, onder andere in het arrest van de Hoge Raad in de Deventer moordzaak²⁰⁸, bleek dat de mogelijkheid tot beraad tijdens de uitvoering en de tijd om zich te beraden zich volgens de Hoge Raad ook ten dele mocht afspelen tijdens de gewelddadige handelingen. Ook hierop is de Hoge Raad in het arrest van 28 februari 2012 teruggekomen en benoemde hierin dat de aanwezigheid van de contra-indicatie waarbij de gelegenheid tot beraad voor het eerst ontstaat tijdens de uitvoering van het besluit in de weg stond aan de bewezenverklaring van voorbedachte raad en dus aan de kwalificatie van moord. Ook deze contra-indicatie vindt je terug in de vele vonnissen en arresten.²⁰⁹

---

²⁰⁵ Hoge Raad 15 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5678.

²⁰⁶ Hoge Raad 28 mei 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA1234.

²⁰⁷ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 27 maart 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BW1050.

²⁰⁸ Hoge Raad 22 februari 2005, *LJN* AR5714, ECLI:NL:HR:2005:AR5714 (Deventer Moordzaak).

²⁰⁹ Zie onder andere Hoge Raad 20 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:91, Hoge Raad 11 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3145, Hoge Raad 01 juli 2014, ECLI:NL:HR:1560, Hoge Raad 01 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1561, Hoge Raad 23 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2761, Hoge Raad 18 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:347, Hoge Raad 13 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX6758, Hoge raad 17 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:91, Hoge Raad 20 januari 2015, ECLI:NL:HR2015:93 en Hoge Raad 01 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3426. In alle gevallen was de Hoge Raad van oordeel dat het oordeel van het Hof dat verdachte met voorbedachte raad heeft gehandeld, ontoereikend gemotiveerd was.

Met name bij de bestudering van de vonnissen en arresten met betrekking tot deze contra-indicatie zijn mij bij een aantal arresten van de Hoge Raad bijzonderheden opgevallen. Deze arresten zijn een aantal keer geweest in dezelfde strafzaken. Na behandeling in eerste aanleg, tweede aanleg en vervolgens in cassatie door de Hoge Raad weer zijn terugverwezen, na hoger beroep weer in cassatie zijn gekomen, voorts weer in hoger beroep zijn behandeld en tot slot nogmaals in cassatie bij de Hoge Raad zijn gekomen. Ik wil in ieder geval het vonnis en de diverse arresten van zowel het hof als de Hoge Raad van een van deze strafzaken bespreken.²¹⁰

Zaak 10

In eerste aanleg werd verdachte door de Rechtbank Groningen²¹¹ veroordeeld voor de moord op zijn vrouw. Hij zou haar meermalen met een mes in het gezicht, het hoofd, borst, rug en/of elders in het lichaam hebben gestoken en gesneden. De raadvrouw voerde ter verdediging aan dat er geen sprake was van een vooropgezet plan of een kalm moment van beraad. Zij voerde onder andere aan dat tijdens het steken door verdachte geen moment van beraad is geweest. De rechtbank verwierp dit verweer en stelde dat de manier waarop verdachte te werk was gegaan onvermijdelijke de nodige tijd heeft gekost en ook dat verdachte gedurende het steken de tijd heeft gehad om over de betekenis en de gevolgen van zijn handelen na te denken, hetgeen de rechtbank tot de conclusie leidde dat er sprake was van voorbedachte raad.

Het Gerechtshof Leeuwarden²¹² was in tegenstelling tot de verdediging van oordeel dat voor een bewezenverklaring van voorbedachten raad niet noodzakelijke was dat verdachte daadwerkelijk rustig heeft nagedacht alvorens zijn besluit uit te voeren en tot de levensberovende handelingen over te gaan. Voorts oordeelde het hof dat voor een bewezenverklaring van voorbedachte raad voldoende was dat (vanuit een geobjectiveerd perspectief) komt vast te staan dat verdachte voorafgaand aan of gedurende het toebrengen van de verwondingen die de dood van het slachtoffer hebben veroorzaakt de tijd heeft gehad om zich te beraden over zijn genomen of te nemen besluit, zodat de gelegenheid heeft bestaan om over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad na te denken en zich daarvan rekenschap te geven. Volgens het hof bleek uit de feiten en omstandigheden dat verdachte tussen het moment dat hij vanuit de woning met het mes naar het balkon liep, waar het slachtoffer stond, op haar begon in te steken en minutenlang bleef door steken, voldoende tijd en gelegenheid heeft gehad om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Deze strafzaak komt voor het eerst in cassatie bij de Hoge Raad op 09 oktober 2012.²¹³

De Hoge Raad herhaalt de toepasselijke overweging van zijn arrest van 28 februari 2012. De Hoge Raad was van oordeel dat het oordeel van het hof omtrent de voorwaarden voor een bewezenverklaring gelet op het arrest van 28 februari 2012, geen blijk gaf van een onjuiste rechtsopvatting, maar was vervolgens wel van oordeel dat de motivering van de bewezenverklaring met betrekking tot de mogelijke contra-indicaties, ontoereikend gemotiveerd was. Dit gelet op het feit dat het hof kennelijk had geoordeeld dat de gelegenheid om na te

---

²¹⁰ Zie ook het vonnis en de reeks arresten van het Hof en de Hoge Raad in Hoge Raad 11 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:294.

²¹¹ Rechtbank Groningen 11 oktober 2010, ECLI:NL:RBGRO:2010:BO0132.

²¹² Gerechtshof Leeuwarden 04 mei 2011, ECLI:NL:GHLEE:2011:BQ3496.

²¹³ Hoge Raad 09 oktober 2012, ECLI:NL:HR:BX8087.

denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven, zich in het bijzonder voordeed tijdens het steken, terwijl aan zijn oordeel over de voorbedachte raad niet af deed de door de verdediging aangevoerde omstandigheid dat verdachte een waas voor ogen zou hebben gehad. Na verwijzing door de Hoge Raad kwam de zaak opnieuw in hoger beroep bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.²¹⁴

Het hof bleef van oordeel dat er sprake was van voorbedachte raad en motiveerde de bewezenverklaring van de voorbedachte raad uitgebreider. Het hof stelde vast dat het uit de feiten en omstandigheden bleek dat het slachtoffer alleen op het balkon stond toen verdachte haar vanuit de keuken benaderde, vervolgens op haar begon in te steken en minutenlang op haar bleef doorsteken. Dit aspect heeft het hof dan ook meegenomen in de beoordeling van de tijdsperiode. Bij dit tijdsaspect heeft het hof tevens in aanmerking genomen dat uit de sectiebevindingen volgt dat al de door verdachte aan het slachtoffer toegebrachte letsels een bijdrage hebben geleverd aan het intreden van de dood. Daarmee is volgens het hof de mogelijkheid uitgesloten dat de dood van het slachtoffer het gevolg is geweest van gedragingen van verdachte onmiddellijk na –zonder tijd van beraad- het door hem genomen besluit om het slachtoffer te doden. Hierdoor is volgens het hof is ook de tijdsduur van het steken door verdachte van belang. Tevens werd door het hof het verweer omtrent de waas, in de zin van plotselinge drift en ogenblikkelijke gemoedsopwelling gemotiveerd verworpen. Het hof kwam dan ook tot de conclusie dat naast de door de verdediging aangevoerde contra-indicaties, welke werden weerlegd, geen andere contra-indicaties aanwezig waren en er niets meer in de weg stond aan een bewezenverklaring van voorbedachte raad. Verdachte ging tegen dit arrest in cassatie. De Hoge Raad²¹⁵ casseerde opnieuw het arrest van het hof vanwege het feit dat het hof zijn oordeel gelet op de mogelijke contra-indicaties ontoereikend had gemotiveerd. Het hof was van oordeel dat de gelegenheid voor beraad zich in het bijzonder had voorgedaan gedurende het tijdsbestek dat verdachte vanuit de keuken van de woning met het mes naar het slachtoffer op het balkon was gelopen. Door vervolgens te overwegen dat ook de tijdsduur van het steken van belang is in de beoordeling van de tijdsperiode heeft het hof dus kennelijk geoordeeld dat tijdens het steken van het slachtoffer hij zich ook nog heeft kunnen beraden op het voorgenomen besluit. Het hof was dus van oordeel dat er op verschillende momenten gelegenheid tot beraad was. Maar uit de door het hof gevoerde bewijsvoering blijken geen aanwijzingen dat verdachte daadwerkelijk de tijd heeft benut als een gelegenheid tot beraad. Tevens had het hof vastgesteld dat uit de sectiebevindingen volgde dat alle toegebrachte letsels een bijdragen hadden geleverd aan het intreden van de dood. Op basis hiervan kun je tot oordeel komen dat juist alle letsels samen hebben bijgedragen aan het intreden van de dood en dus niet een letsel en dus niet het gevolg van één handeling specifiek. Gelet op het vorenstaande kun je dus ook niet concreet beoordelen welke handeling of handelingen met voorbedachte raad is of zijn gepleegd, aangezien alle letsels hebben bijgedragen aan het intreden van de dood. De Hoge Raad was dan ook van oordeel dat gelet op het vorenstaande het oordeel van het hof ontoereikend was gemotiveerd.

Wederom wordt de zaak na verwijzing behandeld door het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden²¹⁶. Het hof wees een verkort arrest en sprak verdachte vrij van de voorbedachte raad nu volgens het

---

²¹⁴ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 28 februari 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ2740.

²¹⁵ Hoge Raad 24 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1500.

²¹⁶ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 20 oktober 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:7986.

hof onvoldoende overtuigend was gebleken dat verdachte de tijd en gelegenheid had voor kalm beraad en rustig overleg. Ook was het hof van oordeel dat er wel contra-indicaties waren. Niet kon worden uitgesloten dat verdachte in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling had gehandeld waarbij hij 25 keer het slachtoffer had gestoken en dat de gelegenheid voor beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit was ontstaan, namelijk tijdens het steken. Verdachte is nog wel tegen dit arrest in cassatie gegaan, maar voerde als middel aan dat het hof had verzuimd te beslissen op het verweer dat de redelijke termijn als bedoeld in art. 6 lid 1 EVRM was overschreden en hierin is de Hoge Raad in meegegaan.²¹⁷ Uit het vorenstaande blijkt dat het volledig en toereikend onderbouwen van de motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad, volgens de door de Hoge Raad ingezette koers, nog niet zo makkelijk is.

Ik heb onder de arresten, die ik heb onderzocht geen arrest kunnen ontdekken waarin de Hoge Raad van oordeel was dat de bewezenverklaring door het hof toereikend was gemotiveerd. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat als er sprake is van de gelegenheid tot beraad voor het eerst is ontstaan tijdens de uitvoering van het besluit dit moeilijk is vast te stellen aan de hand van objectieve feiten en omstandigheden. Mocht het wel kunnen worden vastgesteld dat de gelegenheid tot beraad voor het eerst is ontstaan gedurende de uitvoering van het besluit het hoe dan ook een contra-indicatie is en dus ook niet tot een bewezenverklaring van voorbedachte raad kan worden gekomen.

4.4. Conclusie

Uit de door mij bestudeerde cassatierechtspraak blijkt dat de door de Hoge Raad uitgezette koers(correctie) met betrekking tot de motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad heeft geleid tot een groot aantal vernietigingen in cassatie. De Hoge Raad is in het overgrote deel hiervan tot het oordeel gekomen dat de bewezenverklaringen van de voorbedachte raad door de gerechtshoven onvoldoende dan wel ontoereikend zijn gemotiveerd. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat er geen sprake is geweest van voorbedachte raad. Het zou zelfs kunnen dat wanneer de gerechtshoven in hun arresten de voorbedachte raad beter hadden gemotiveerd of uitgebreider hadden gemotiveerd de Hoge Raad van oordeel zou zijn geweest dat de motivering voldoende toereikend zou zijn en dus motivering van de bewezenverklaring van de voorbedachte raad door het gerechtshof in stand zou zijn gebleven. Maar er zijn natuurlijk ook wel degelijk arresten, waarin de Hoge Raad de mening is toegedaan dat de bewezenverklaring van de voorbedachte rade door het hof voldoende dan wel toereikend is gemotiveerd.

In de meeste door de Hoge Raad ontoereikend gemotiveerd bevonden arresten valt op dat de bewezenverklaringen vaak summier zijn gemotiveerd. Dit heeft tot gevolg dat er geen duidelijke gedachtegang zichtbaar wordt, op basis waarvan de bewezenverklaring van de voorbedachte raad steunt.

Is gelet op de in de vorige paragrafen besproken geselecteerde jurisprudentie voldaan aan de huidige eisen die aan de motivering van voorbedachte raad worden gesteld?

---

²¹⁷ Hoge Raad 17 mei 2016, ECLI:NL:HR:2016:865.

Op basis van de bestudeerde jurisprudentie, waarin de contra-indicatie 'besluitvorming en uitvoering vinden plaats in plotselinge drift' centraal stond, heb ik de volgende conclusies kunnen trekken. In zaak 1 oordeelde de rechtbank dat er ten aanzien van het eerste incident wel degelijk voldoende oplopende spanningen waren welke leidden tot een plotselinge gemoedsopwelling, maar ten aanzien van het tweede incident was hiervoor geen aanknopingspunt omdat verdachte weer bij zinnen was gekomen en zelf verklaard had zich allerlei dingen wist te herinneren en dus rationele handelingen had verricht. De rechtbank ontzenuwde hiermee de contra-indicatie van een ogenblikkelijk gemoedsopwelling.

Het hof had in de eerste plaats uiteengezet dat en waarom verdachte de gelegenheid had om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven. Deze gelegenheid deed zich volgens het hof voor tijdens meerdere momenten. De handelingen van verdachte konden volgens het hof naar uiterlijke verschijningsvorm en in onderling verband worden gezien en worden aangemerkt als zijnde zo zeer gericht op de dood van het slachtoffer dat hetgeen de verdediging hieromtrent naar voren had gebracht niet aan af deed. Maar het hof had niets vastgesteld of overwogen omtrent een ogenblikkelijke gemoedsopwelling terwijl de bewijsmiddelen het bestaan hiervan bepaald niet uitsloten. Het hof is hier dan ook aan voorbij gegaan en verzuimde met een uitgebreide motivering te komen om deze contra-indicatie te ontzenuwen. De Hoge Raad kon dan ook niet anders oordelen dan dat deze motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad ontoereikend was.

In zaak 2 lijkt het hof met een goede motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad te komen dit in tegenstelling tot de motivering van de bewezenverklaring in het arrest in zaak 1. Volgens het hof had verdachte wel degelijk tijd gehad om zich te beraden en was er dus gelegenheid om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven. Het hof zette duidelijk de gedragingen van verdachte uiteen en kwam op basis hiervan tot het oordeel dat deze gedragingen niet duiden op paniek of een plotselinge gemoedsopwelling, maar op een weloverwogen optreden. Het hof had goed gekeken naar de feitelijke omstandigheden: de omstandigheden waaronder het feit was begaan, de gedragingen van verdachte voor en na het feit en ook naar de aard van het feit en tevens naar de gelegenheid. Kortom een duidelijke en heldere motivering van de bewezenverklaring en verwerping van de contra-indicatie van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Gelet op het vorenstaande zou mijns inziens de motivering van de bewezenverklaring toereikend kunnen zijn. Desondanks was de Hoge Raad van oordeel dat gelet op de gestelde gang van zaken een reële mogelijkheid bestond dat er een spontane ruzie was ontstaan en dat deze ruzie door onverwachte omstandigheden was geëscaleerd en het besluit tot levensberoving in een latere fase zou kunnen zijn genomen. Tevens zou het hof in de overweging niets hebben benoemd ten aanzien van de tijdsperiode tussen de twee schoten.

In zaak 3 bevestigt het hof dat verdachte wel woest en kwaad was maar dat de kwaadheid en de boosheid niet in de weg stonden aan de omstandigheid dat het besluit in kalm beraad en rustig overleg genomen was. Het hof oordeelde zelfs dat de opwindings (aanwezig gelet op het grote aantal steken) pas zou zijn geweest toen verdachte begon met zijn handelen en nadat hij al was gewisseld van wapen. Dat verdachte zou hebben gehandeld in een waas viel niet te rijmen met de feitelijke gang van zaken. Het hof probeerde op deze wijze de contra-indicatie te ontzenuwen, maar sprak zichzelf dermate tegen door te vast te stellen dat er tijdens het handelen, de

uitvoering van de daad, sprake was van grote opwinding, maar vervolgens te oordelen dat er niet gehandeld is in een waas gelet op de feitelijk gang van zaken. De Hoge Raad was dan ook van oordeel dat de bewezenverklaring ontoereikend was gemotiveerd. Na terug verwijzing ziet hetzelfde hof dan ook in dat er geen tijd en gelegenheid voor voorbedachte raad was en bevestigt dan ook dat er sprake was van de contra-indicatie ogenblikkelijke gemoedsopwelling aangezien alle handelingen in een opwelling en in blinde woede hebben plaatsgevonden. Tevens is het hof van oordeel dat het besluit is ontstaan tijdens het wisselen van de wapens en dus tijdens de gelegenheid tot beraad heeft plaatsgevonden tijdens de uitvoering, dus nog een contra-indicatie.

In tegenstelling tot de voorgaande zaken heeft het hof in zaak 4 een bewijsoverweging duidelijk een afweging gemaakt tussen de voorbedachte raad versus opwelling en het standpunt van de verdediging weggezet tegen de eigen overweging. Hierin verwerpt het hof duidelijk de lezing van verdachte. Het hof is nadrukkelijk ingegaan op door de verdediging opgeworpen verweer met betrekking tot een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. In casu was er wel sprake van een langere tijdspanne, de handelingen hebben geruime tijd in beslag genomen. Verdachte heeft meerdere momenten binnen de tijdspanne gehad om te stoppen en tot inkeer te komen, maar heeft dit niet gedaan. Het hof benoemt nadrukkelijk het ontbreken van aanwijzingen voor de mogelijkheid dat het handelen van verdachte het gevolg is geweest van enig ogenblikkelijke gemoedsopwelling en aan aanwijzingen voor het tegendeel. De Hoge Raad kon dan ook niet anders dan concluderen dat het middel niet tot cassatie kon leiden en liet het arrest van het hof in stand.

Ook in zaak 5 was er sprake van een langere tijdspanne waarbinnen diverse momenten waren aan te wijzen waarop verdachten konden afzien van verder handelen. Het hof was van oordeel dat alle handelingen samen en de verschillende beslismomenten min of meer op planmatig handelen wezen en dat deze gericht waren op de dood van het slachtoffer. Het hof oordeelde dat er geen sprake was van één doorlopende handeling. Er waren meerdere relevante momenten waarin een mogelijkheid tot beraad kon zijn en het hof benoemde deze momenten dan ook. Het hof heeft in zijn overwegingen dan ook duidelijke oordelen gegeven over de relevante langdurige tijdspanne, het samenstel van gedragingen en de verschillende beslismomenten die zij in zich hadden.

De Hoge Raad kon dan gelet op het vorenstaande ook niet anders dan het arrest van het hof bevestigen. In zowel zaak 4 en 5 hebben de hoven een duidelijke kijk gegeven in hun gedachtegang en hebben zij duidelijke overwegingen en oordelen gevormd omtrent de voorbedachte raad, de mogelijke contra-indicatie(s) en de ontzenuwing hiervan

Op basis van de bestudeerde jurisprudentie, waarin de contra-indicatie 'korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering' centraal stond, heb ik de volgende conclusies kunnen trekken.

In zaak 6 was de rechtbank van oordeel geweest dat na het treffen van verdachte en het slachtoffer en de woordenwisseling tot aan het laatste schot slechts 58 seconden waren verlopen. De tijdspanne tussen het eerste schot en het tweede schot moest zodanig kort zijn geweest dat het niet anders kon zijn dat er bij verdachte één en hetzelfde wilsbesluit was geweest om het slachtoffer te doden en ter uitvoering hiervan twee keer had geschoten. De rechtbank ontzenuwde het feit dat het wilsbesluit pas tussen het eerste en tweede schot was genomen door aan te geven dat hiervoor geen aanwijzingen waren. Er was niets gezegd en er was niets gedaan en verdachte verklaarde tegenstrijdig. Gelet op het vorenstaande kwam de rechtbank tot een bewezenverklaring van de voorbedachte raad. Het hof kwam ook tot dit oordeel. Het hof stond net zoals het hof in zaak 4 uitgebreid stil bij de opwelling versus voorbedachte raad. Ook al was er volgens het hof geen vaststelling mogelijk dat verdachte reeds het besluit tot doden had genomen toen hij naar de auto liep om zijn pistool te pakken. Het was voldoende dat de gelegenheid tot

bezinning er was. Het alternatieve scenario aangevoerd door de verdediging werd door het hof niet aannemelijk geacht. Voor het hof was het van belang dat verdachte de werking van het wapen kende, wist hoe de beveiliging ervan werkte en dus wel degelijk bewust een 2e keer schoot. Het was nagenoeg één beweging en zat er geen moment tussen. Het hof had goed naar de feiten en omstandigheden gekeken. Er was gelegenheid tot bezinning, verdachte was relatief rustig gebleven en had zich na te hebben geschoten omgedraaid, was in de auto gestapt en weggereden. Tevens heeft het hof de momenten van bezinning benoemt. Hierbij heeft het hof aangegeven dat het geheel 58 seconden duurde, heeft het hof binnen dit korte tijdsbestek belang toegekend aan de meerdere momenten voor verdachte tot bezinning en heeft het hof geen aanwijzingen voor of tegen een ogenblikkelijke gemoedsopwelling gevonden. Gelet op het feit dat in zaak 4 een soortgelijke motivering voldoende toereikend was bevonden door de Hoge Raad zou dat ook voor deze zaak kunnen gelden. Maar de Hoge Raad vond de motivering niet toereikend omdat het niet uitsluit dat het voornemen van verdachte gedurende de beschikbare bedenktijd was gericht op het eerste bewuste schot op de benen en dus niet op het tweede dodelijke schot.

In zaak 7 hadden alle handelingen van verdachte ook plaatsgevonden binnen een korte tijdspanne. Volgens het hof had verdachte tenminste de gelegenheid tot daadwerkelijk nadenken gehad tussen het tot stilstand brengen van de auto nadat hij het slachtoffer had gezien en het aanrijden van het slachtoffer. Het hof geeft aan dat er geen contra-indicaties zijn dat verdachte een dergelijke bezinning niet heeft kunnen maken. Er was verder geen sprake van drift en opwelling. Het hof verzuimde om in de motivering van de bewezenverklaring te benoemen dat verdachte tijdens de door het hof geschetste gelegenheid ook daadwerkelijk heeft nagedacht en zich rekenschap heeft gegeven. De Hoge Raad benoemde dit verder niet, maar was van oordeel dat het probleem juist ligt in het feit dat het hof van oordeel was dat het nadenken plaatsvond in het korte tijdsbestek van vol remmen, vervolgens met een noodgang achteruit rijden en met aanzienlijk snelheid op het slachtoffer inrijden.

In zaak 8 was het korte tijdsbestek na het doorladen van het pistool, het 1 meter naar het slachtoffer lopen, het richten en vervolgens schieten volgens het hof voldoende tijd om zich te beraden op zijn besluit of reeds genomen besluit het slachtoffer van het leven te beroven. Ook hier verzuimde het hof te benoemen dat verdachte tijdens de door het hof geschetste gelegenheid ook daadwerkelijk heeft nagedacht en zich rekenschap heeft gegeven.

In alle drie hiervoor besproken zaken hebben zowel de rechtbank als het hof verzuimd specifiek in te gaan op de door Hoge Raad in haar arrest van 28 februari 2012 benoemde contra-indicatie 'korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering'. Er is niet gekeken of deze tijdspanne te kort was om überhaupt te kunnen nadenken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.

Dit in tegenstelling tot zaak 9 en zaak 4 waarin door de Hoge Raad de motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad voldoende gemotiveerd werd bevonden. Het hof had in zaak 9 uitgebreid benoemd dat de handelingen van verdachten geruime tijd in beslag hadden genomen en dat binnen dit tijdsbestek meerdere momenten waren geweest dat en waarom de verdachten gelegenheid hadden gehad om na te denken over de betekenis en de gevolgen van hun voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven. Het hof had de handelingen uitgezet in de tijd en dus benoemd dat deze geruime tijd in beslag hebben genomen. Vervolgens had het hof gekeken naar aanwijzingen die konden wijzen op handelen door

verdachten in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling en de aanwezigheid van het tegendeel. Het hof had hiertoe geen aanwijzingen bekomen. Het hof ontzenuwde hiermee de contra-indicaties. In zaak 4 kwam zoals besproken de tijdsperiode, in de zin van geruime tijd, ook in beeld zij het niet als specifieke contra-indicatie maar wel ter onderbouwing van de gelegenheid tot beraad. Het hof oordeelde dat er sprake was van meerdere tijdstippen waarop verdachte het slachtoffer had gestoken en dat het met het alarm slaan door de getuige, die hem betrapte, enige tijd gemoed moet zijn geweest, lijken ook deze handelingen geruime tijd in beslag te hebben genomen en is verdachte ondanks dat zijn handelen meerdere keren werd onderbroken doorgedaan met het steken.

Op basis van de bestudeerde jurisprudentie, waarin de contra-indicatie 'de gelegenheid tot beraad ontstaat voor het eerst tijdens de uitvoering van het besluit' centraal stond, heb ik de volgende conclusies kunnen trekken.

In zaak 10 was de rechtbank van oordeel dat de manier waarop verdachte te werk was gegaan onvermijdelijk de nodige tijd had gekost en dat verdachte gedurende het steken de tijd heeft gehad om over de betekenis en de gevolgen van zijn handelen na te denken. De rechtbank oordeelde dan ook dat er sprake was van voorbedachte raad. Het hof was voorts ook van oordeel dat er sprake was van voorbedachte raad. Uit de feiten en omstandigheden bleek dat verdachte tussen het moment dat hij vanuit de woning met het mes naar het balkon liep, waarop het slachtoffer stond, op haar begon in te steken en minutenlang bleef doorsteken, voldoende tijd en gelegenheid had gehad om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. De Hoge Raad was van oordeel dat gelet op een mogelijke contra-indicatie de motivering van de bewezenverklaring ontoereikend was. Dit omdat de gelegenheid tot nadenken zich in het bijzonder voordeed tijdens het steken en het hof voorbij was gegaan aan de door de verdediging aangevoerde omstandigheid dat verdachte in een waas had gehandeld. Na terugverwijzing naar hetzelfde hof bleef deze voet bij stuk houden dat er sprake was van voorbedachte raad en motiveerde uitgebreider door te kijken naar het tijdsaspect van het minutenlang insteken op het slachtoffer (tijdsduur), de sectiebevindingen op basis waarvan het hof de mogelijkheid uitsloot dat de dood van het slachtoffer het gevolg was van de gedragingen van verdachte onmiddellijk na –zonder tijd van beraad– genomen besluit om het slachtoffer te doden en naar het feit dat volgens het hof geen sprake was van de contra-indicatie plotselinge drift en ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Tevens concludeerde het hof dat er verder geen aanwijzingen waren voor de aanwezigheid van andere contra-indicaties en er dus niets meer in de weg stond aan een bewezenverklaring van voorbedachte raad. Gelet op de motiveringen in zaak 4 en zaak 9 heeft het hof in deze zaak wel een uiteenzetting gegeven van de handelingen in de tijd, maar voorts niet aangegeven dat er binnen dit tijdsbestek meerdere momenten zijn geweest om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven. Wel heeft het hof in deze zaak evenals in zaak 4 en zaak 9 gekeken naar aanwijzingen die konden wijzen op handelen door verdachte in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling en de aanwijzingen van het tegendeel. Maar wederom is de Hoge Raad van oordeel dat het hof zijn oordeel onvoldoende toereikend had gemotiveerd. Uit de bewezenverklaring van het hof blijken geen aanwijzingen dat de tijd door verdachte daadwerkelijk is benut als gelegenheid tot beraad. Hetzelfde hof kwam na deze terugverwijzing tot het oordeel dat er wel sprake was van contra-indicaties en er dus geen sprake was van voorbedachte raad.

Uit de bovenstaande arresten valt af te leiden dat een motivering van een bewezenverklaring voldoende is wanneer er in deze motivering uitgebreid aandacht wordt besteed aan de feiten en omstandigheden waaruit blijkt dat de door verdachte verrichte handelingen, bijvoorbeeld gelet op de hoeveelheid toegebrachte letsels, (geruime) tijd in beslag hebben genomen en dat binnen dit tijdsbestek één of meerdere momenten zijn geweest waarin een verdachte gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven. Dat er ondanks het feit dat het een kort tijdsbestek is geweest er wel degelijk sprake kan zijn van beraad dan wel daadwerkelijk nadenken oftewel dat er uit de feiten en omstandigheden indicaties zijn dat er mogelijkheden tot beraad of bezinning zijn geweest. Tevens dient de feitenrechter aan te geven wanneer het daadwerkelijke beraad heeft plaatsgevonden en waar mogelijk inzichtelijk te maken dat daadwerkelijk is nagedacht. Dat door de feitenrechter tevens het moment kan worden vastgesteld dat door verdachte het besluit is genomen het slachtoffer om het leven te brengen, hij dit vervolgens tot uitvoering brengt en hoeveel tijd hiermee gemoeid is geweest. Met betrekking tot de contra-indicaties dient een duidelijke gedachtegang te worden getoond en gemotiveerd met betrekking tot het kijken naar aanwijzingen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van één of meer contra-indicaties of de aanwezigheid van het tegendeel.

Dus wil de motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte rade voldoen aan de door Hoge Raad gestelde motiveringseisen en door de Hoge Raad in cassatie als toereikend worden gezien zal de feitenrechter in zijn overwegingen voldoende dienen aan te geven en te motiveren met betrekking tot de relevante tijdspanne, het samenstel van gedragingen, de verschillende beslismomenten en momenten van beraad die zij in zich hadden en de aanwezigheid of afwezigheid van contra-indicaties.

Hoofdstuk 5 Conclusie

Zoals gebleken is, heeft het bestanddeel voorbedachte raad een rijke geschiedenis en heeft het in de loop der eeuwen een grote ontwikkeling doorgemaakt. De voorbedachte raad heeft thans zijn beslag gevonden in ons huidige Wetboek van Strafrecht. De wetgever van ons huidige Wetboek van Strafrecht gaf in de MvT aan wat voorbedachte raad in hield: het moet gaan om een tijdstip van kalm overleg, van bedaard nadenken d.w.z. het tegenovergestelde van een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, welke aan de dodingshandeling voorafgaat. De wetgever ging destijds uit van een subjectieve benadering. Er diende gekeken te worden naar hetgeen in het hoofd van de dader omging en wat zijn gemoedstoestand ten tijde van het plegen van het feit was geweest. Het enige dat objectief te bepalen was, was het tijdbestek, de tijdsruimte, waarin dit zich heeft afgespeeld.

De jurisprudentie die in de jaren erop volgde werd in belangrijke mate bepaald door de omschrijving die de wetgever aan het bestanddeel voorbedachte raad had gegeven. Maar ook in de jurisprudentie maakte de voorbedachte raad een grote ontwikkeling door. Zo was het voor de bewezenverklaring van voorbedachte raad voldoende dat de verdachte de tijd had gehad, hoe kort ook, om zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit, zodat de gelegenheid heeft bestaan dat hij over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad heeft nagedacht en zich daarvan rekenschap heeft gegeven. Naast het al objectieve element tijd werden in de jurisprudentie ook de elementen kalm en bedaard en het nadenken geobjectiveerd, waardoor er in de jurisprudentie een verschuiving plaatsvond naar een objectieve benadering van het bestanddeel voorbedachte raad. Hetgeen de wetgever voor ogen had, het feit dat de verdachte daadwerkelijke diende te hebben nagedacht en dat juist hetgeen daadwerkelijk in het hoofd van de verdachte omging, zijn gemoedsrust, het innerlijke van belang was, leek te zijn losgelaten in de jurisprudentie. Feitenrechters kwamen relatief makkelijk tot een bewezenverklaring van voorbedachte raad, welke bewezenverklaring zij vervolgens beperkt motiveerden.

De vorenstaande ontwikkeling binnen de jurisprudentie leidde tot veel kritiek in de rechtsliteratuur. De kritiek was met name gericht op de ontwikkeling van een voorbedachte raade van een psychologisch begrip, waarin het juist gaat om een gemoedstoestand naar een meer objectief begrip van het tijdsverloop, waarin tijd en gelegenheid voor verdachte is geweest om zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit.

Terwijl volgens de wetgever voor een bewezenverklaring van voorbedachte raad juist vereist was dat de pleger van het levensdelict daadwerkelijk had nagedacht over het doden van een ander vóór hij was overgegaan tot het plegen van het feit en de wetgever hiermee de zwaardere strafwaardigheid had willen uitdrukken van iemand die volhardt in zijn besluit tot het doden van een ander boven iemand die in een opwelling handelde. Voor de wetgever ging het dus om het innerlijke, om hetgeen er in een dader omgaat voor en tijdens het delict. Het feit dat een dader in relatieve kalmte had nagedacht over een beslissing om te doden en tóch had volhard, maakte dat moord zoveel ernstiger werd gevonden dan een 'kale' doodslag. De kritiek binnen de rechtsliteratuur was niet tegen dovemans oren gezegd en heeft er mogelijk toe geleid dat de Hoge Raad in het arrest van 28 februari 2012 met een zogenaamde koerscorrectie kwam. De Hoge Raad is sinds het arrest van 28 februari 2012 andere eisen gaan stellen aan (het bewijs van) voorbedachte raad en heeft de (motiverings-)eisen met betrekking tot voorbedachte raad

aangescherpt. Zodoende komt het strafverhogende effect van het bestanddeel 'voorbedachten rade' meer op de voorgrond te staan.

Maar voldoet de huidige feitenrechtspraak aan de door de Hoge Raad opgeworpen (motiverings-)eisen omtrent de bewezenverklaring van voorbedachte raad? Het vorenstaande heeft geleid tot de door mij in hoofdstuk 1 geformuleerde onderzoeksvraag:

Voldoen de vonnissen en de arresten van de feitenrechters aan de motiveringseisen die de Hoge Raad sinds zijn arrest van 28 februari 2012 (ECLI:NL:HR:BR2343, NJ2012/518) aan de motivering van de bewezenverklaring van voorbedachte raad worden gesteld?

De vorenstaande onderzoeksvraag moet mijns inziens grotendeels ontkennend worden beantwoord. Gelet op de door mij bestudeerde jurisprudentie ben ik van mening dat de gewijzigde koers van de Hoge Raad met betrekking tot de voorbedachte raad onvoldoende lijkt te zijn doordrongen tot de feitenrechters. Het overgrote deel van de uitspraken en arresten zijn onvoldoende of ontoereikend gemotiveerd en hebben in het geval van de arresten van de gerechtshoven veelal tot cassatie geleid. De gerechtshoven zijn na de terugverwijzen door de Hoge Raad na cassatie vaak van oordeel dat er onvoldoende wettig en overtuigend bewijs is voor voorbedachte raad en veroordelen de verdachte vervolgens ter zake van doodslag.

Mijns ziens zouden de feitenrechters wanneer zij van oordeel zijn dat er voldoende overtuigend en wettig bewijs is voor voorbedachte raad dienen te zorgen voor een meer gedegen en uitgebreide motivering aangaande de bewezenverklaring van voorbedachte raad en dan met name gelet op alle contra-indicaties, al dan niet door de verdediging aangevoerd.

Literatuurlijst

Ad hunc modum 2014

Ad hunc modum Opstellen over materieel strafrecht Liber amoricum A.J. Machielse onder redactie van J.W. Fokkens, P.H.P.H.M.C. van Kempen, H.J.B. Sackers & P.C. Vegter, Kluwer Deventer 2013.

Met hierin:

Hofstee 2013

mr. Ebby Hofstee 'De voorbedachte raad in Nederland en Duitsland, *Ad hunc modum*', 2014/10. Pag. 107-124

Vellinga 2013

Mr. Wim Vellinga & mr. Feikje Vellinga-Schootstra 'Voorbedachte raad en contra-indicatie?', *Ad hunc modum*, 2014/25, pag. 287-303.

Bakker 2011

F.S. Bakker, 'Voorbedachte raad', *DD* 2011,16

Van den Boom 2011

J.K.J. van den Boom, *Praktijkboek Strafrecht*, Nijmegen: Wolf Productions 2011

Das 2014

A.Das, Y. Piekhaar en N. Tielemans, 'Gelegenheid tot beraad? Over indicaties voor voorbedachte raad.', *DD* 2014,54.

Van Deirse 1860

A.J. van Deirse, *De algemeene beginselen van strafrecht, ontwikkeld en in verband beschouwd met de algemeene bepalingen der Nederlandsche strafwetgeving*, Middelburg: Altorffer 1860.

Demeersseman 1989

H.A. Demeersseman, *Met voorbedachten rade*, Arnhem: Gouda Quint 1989.

Demeersseman 2013

H.A. Demeersseman, Verfeitelijking in de tenlastelegging van het delictsbestanddeel "met voorbedachten rade"?, *WBOM* 04 maart 2013.

Van Dorst e.a. Deel I 1976

A.J.A. van Dorst, A.C. 't Hart, W. Nieboer, H. de Wit, R.F. Zeeuwen, Notulen van de *Staatscommissie voor de zamenstelling van een Wetboek van Strafrecht 1870/1876*, Deel I, Tilburg: KHT 1976.

Frederiks 1918

K.J. Frederiks, *Het Oud-Nederlandsch strafrecht*, Haarlem: Bohn 1918.

Gaarthuis 2009

R.S.T. Gaarhuis, 'Voorbedachte rade: een objectief vereiste?', *DD* 2009,80.

Heemskerk 1908

C.J. Heemskerk, *Doodslag en moord (art. 297-289 W.v.S.)* (diss. Amsterdam VU), Amsterdam: Portielje 1908.

De Hullu 2012

J. de Hullu, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Kluwer 2012

Keulen 2012

B.F. Keulen, annotatie bij het arrest van de Hoge Raad 19 juni 2012, *LJN* BW8678, *NJ* 2012/519.

Klaassen 2015

Prof.mr. C. Klaassen; "De Koers van de Hoge Raad: (on)voorspelbaar?", *Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging*, 23 (2015), afl. 5.

Kooij 2013

M.M.M. Kooij, 'Bewijsperikelen bij voorbedachte rade', *Tijdschrift Praktijkwijzer Strafrecht*, oktober 2013, afl. 1, p.14-17.

Kringgedachten 2014

Kringgedachten Opstellen van de Kring Corstens, redactie Ebby Hofstee, Oswald Jansen & Anne-Marie Smit (Hofstee, Jansen & Smit 2014), Kluwer Deventer 2014
Met hierin:

Holland 2014

W. Holland, 'Voorbedachte raad: het spanningsveld tussen inhoudelijke betekenis en bewijsbaarheid. Pag. 55-69.

Meijer, Seuters & Ter Haar 2010

G.H. Meijer, A. Seuters en R. ter Haar, *Leerstukken Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2010.

Noyon 1905

T.J. Noyon, *Het Wetboek van strafrecht*, Groningen: Wolters 1905.

Pompe 1959

W.P.J. Pompe, *Handboek van het Nederlandse strafrecht*, Zwolle: Tjeenk Willink 1959.

Quintus 1892

A.D.H. Quintus, *Het onderscheid tusschen moord en doodslag*, Groningen: J.B. Huber 1892.

Smidt 1881-I

H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, deel I*, Haarlem: Tjeenk Willink 1881.

Smidt 1881-II

H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, deel II* 1^e druk, Haarlem: Tjeenk Willink 1881.

Smidt 1891-II

H.J. Smidt (herzien en aangevuld met de wijzigingen door J.W. Smidt), *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, deel II*, 2^e druk, Haarlem: Tjeenk Willink 1891.

Thöne 1873

A.W. Thöne, *Bijdrage tot de geschiedenis van het onderscheidingskenmerk tusschen moord en doodslag* (diss. Leiden), Haarlem: 1873.

Vellinga 2013

mr. Wim Vellinga & mr. Feikje Vellinga-Schootstra 'Voorbedachte raad en contra-indicatie?', *Ad hunc modum*, 2014/25. Pag. 287-303

Van de Vrugt 1982

M. van der Vrugt, *Aegaende criminele saken, drie hoofdstukken uit de geschiedenis van het strafrecht*, Deventer: Kluwer 1982.

Wedzinga 2015

Dr. Mr. W. Wedzinga 'Moord in de verleden tijd' d.d. 19 januari 2015 (www.wicherwedzinga.nl/tag/voorbedachte-rade/)

Wilda 1842

W.E. Wilda, *Das Strafrecht der Germanen*, Halle: Schwetschke 1842.

Kamerstukken

Kamerstukken II, 1878/79, 110, nr. 3 (MvT).

Jurisprudentie**Rechtbanken**

- Rechtbank Amsterdam 24 februari 1904, P.v.J. 327.
- Rechtbank Roermond 05 november 2007, ECLI:NL:RBROE:2007:BB7563.
- Rechtbank Amsterdam 04 februari 2009 (niet gepubliceerd.)
- Rechtbank Arnhem 21 december 2009, ECLI:NL:RBARN:2009:BK7237.
- Rechtbank Middelburg 08 april 2010, ECLI:NL:RBMID:2010:BM1124.
- Rechtbank Utrecht 28 april 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BM2743.
- Rechtbank Groningen 11 oktober 2010, ECLI:NL:RBGRO:2010:BO0132.

- Rechtbank 's-Hertogenbosch 03 december 2010, ECLI:NL:RBSHE:2010:BO6037.
- Rechtbank 's-Hertogenbosch 28 september 2011 (niet gepubliceerd).

Gerechtshoven

- Gerechtshof Amsterdam 25 juli 1888, *W.* 5615.
- Gerechtshof Amsterdam 19 november 1942, *NJ* 1943.479.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 08 oktober 2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BF7166.
- Gerechtshof Amsterdam 02 april 2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BL9993.
- Gerechtshof Arnhem 2 juni 2010 (niet gepubliceerd).
- Gerechtshof Leeuwarden 04 mei 2011, ECLI:NL:GHLEE:2011:BQ3496.
- Gerechtshof Arnhem 21 februari 2012 (niet gepubliceerd).
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 februari 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BV6336.
- Gerechtshof 's-Gravenhage 13 maart 2012, ECLI:NL:HR:2012:BV8578.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 27 maart 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BW1050.
- Gerechtshof Amsterdam 31 mei 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BW7096.
- Gerechtshof Arnhem 15 oktober 2012, ECLI:NL:GHARN:2012:BY0075.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 december 2012 (niet gepubliceerd).
- Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 28 februari 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ2740.
- Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 16 juni 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:4740.
- Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 20 oktober 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:7986.
- Gerechtshof Den Haag 03 december 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:3916 (niet gepubliceerd).

Hoge Raad

- HR 22 maart 1909, *W.* 8851.
- HR 28 juni 1920, *W.* 10615 en *NJ* 1920, 811.
- HR 02 december 1940, *W/NJ* 1941, 293.
- HR 06 mei 1975, *NJ* 1975, *NJ* 1975, 416 ECLI:NL:HR:1975:AB3939.
- HR 07 december 1999, *NJ* 2000, 263, ECLI:NL:HR:1999:ZD1569.
- HR 27 juni 2000, *LJN* AA6308, *NJ* 2000,605 ECLI:NL:HR:2000:AA6308.
- HR 11 juni 2002, *NJ* 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1743.
- HR 22 februari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR5714.
- HR 10 januari 2006, *LJN* AU7125, *NbSr* 2006, 52, ECLI:NL:HR:2006:AU7125.
- HR 04 april 2006, *LJN* AU9428, ECLI:NL:HR:2006:AU9428.
- HR 05 februari 2008, *LJN* BB4959, *NJ* 2008, 97, ECLI:NL:HR:2008:BB4959.
- HR 30 juni 2009, *LJN* BI4070, ECLI:NL:HR:2009:BI4070.
- HR 08 september 2009, *NJ* 2009, 423, ECLI:NL:HR:2009:BI4080.
- HR 15 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK3359.
- HR 28 februari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BR2342.
- HR 19 juni 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW8678.
- HR 09 oktober 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX8087.
- HR 13 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX6758.
- HR 5 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5678.
- HR 28 mei 2013, ECLI:NL:HR2013:CA1234.
- HR 25 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:72.
- HR 15 oktober 2013, ECLI:NL:HR:2013:963.
- HR 05 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1111.

- HR 05 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1112.
- HR 05 november 2013, *ECLI:NL:HR:2013:1113*.
- HR 07 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:16.
- HR 07 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:17.
- HR 17 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:91.
- HR 21 januari 2014, *ECLI:NL:HR:2014:142*.
- HR 11 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:294.
- HR 18 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:347.
- HR 04 maart 2014, *ECLI:NL:HR:2014:472*.
- HR 24 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1500.
- HR 01 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1561.
- HR 01 juli 2014 ECLI:NL:HR:2014:1561.
- HR 16 september 2014, *ECLI:NL:HR:2014:2669*.
- HR 23 september 2014, *ECLI:NL:HR:2014:2761*.
- HR 14 oktober 2014 ECLI:NL:HR:2962.
- HR 11 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3145.
- HR 13 januari 2015 ECLI:NL:HR:2015:48.
- HR 20 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:91.
- HR 20 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:93.
- HR 27 januari 2015 ECLI:NL:HR:2015:122.
- HR 27 oktober 2015, ECLI:NL:HR:NL:2015:3167.
- HR 01 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3426.
- HR 17 mei 2016, ECLI:NL:HR:2016:865.

Internet

- www.statengeneraaldigitaal.nl
- <http://www.historischnieuwsblad.nl/fransetijd/index.html>
- <http://gtb.inl.nl/> (historisch woordenboek online)

Wetten

- Koninklijk Besluit van 28 september 1870, no 21.
- Wet van 3 maart 1881, *Stb.* 1881,35.
- Wet van 15 januari 1886, *Stb.* 1886,6.
- Wet herijking strafmaxima van 22 december 2005, *Stb.* 2006,11.